

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

МЕСЕЧНО СПИСАНИЕ ЗА ПРОГРЕСИВНО ОБРАЗОВАНИЕ И ВЪЗПИТАНИЕ

Основателъ: Антонъ Борлаковъ († 10. I. 1937 г.)

ГОД. XVI.

КНИГА IV и V.

Урежда
РЕДАКЦИОНЕНЪ КОМИТЕТЪ

С О Ф И Я
Булевардъ „Фритъофъ Нансенъ“ № 23
1937—1938

СЪДЪРЖАНИЕ:

I.

ОТЪ ТЕОРИЯТА ЗА ПРАКТИКАТА.

1. <i>Ив. Мариновъ</i> — Антонъ Борлаковъ като младъ учителъ	177	бавноразвиващитъ се деца презъ м. августъ	203
2. <i>Михаилъ Д. Николовъ</i> — Антонъ Борлаковъ (спомени)	179	8. <i>Калчо Х. Миневъ</i> — Стопански и мораленъ отчетъ на ученически-тъ кооперации	208
3. <i>Д-ръ А. Тейшеръ</i> — Образователната задача на училищата-градини	184	9. <i>Хр. Н. Златинчевъ</i> — Ръчниятъ трудъ въ обучението на отечествознание	211
4. <i>Ст. Сталевъ</i> — Родителитъ и неджитъ на училището	188	10. <i>Коста Финджиковъ</i> — Нотното пѣние въ първоначалното училище	214
5. <i>Василь Шарковъ</i> — Приносъ къмъ цѣлостното обучение по граматика	194	11. <i>Иванъ С. Никитовъ</i> — Групиране на слѣтитъ отдѣления	217
6. <i>Иванъ п. Андреевъ</i> — Дружества въ училищата	197	12. <i>Теню Андреевъ</i> — Възпитателното значение на родната история	220
7. <i>П. Стояновъ</i> — Единъ день всрѣдъ			

II.

БЕЛЕТРИСТИКА.

1. <i>И. Н. Булевъ</i> — Заветътъ на учителя	222	3. <i>Д. Цонковъ</i> — Родолубието на българския учителъ	231
2. <i>Д. Правдолюбовъ</i> — При Булаиръ ти победи, учителю!	223	4. <i>И. Н. Булевъ</i> — Афродита	231

III.

ИЗЪ ПРАКТИКАТА ЗА ПРАКТИКАТА.

1. <i>К. Рачевъ</i> — Отечество любезно, хубаво си ти!	237	7. <i>Петъръ Х. Сотировъ</i> — Проектъ: градски циркъ	258
2. <i>Ат. Чешмеджиевъ</i> — Облѣкло и обуша	239	8. <i>Ал. Кръстевъ</i> — Химнъ на труда	260
3. <i>Пеша В. Логинова</i> — Изъ практиката ми въ първо отдѣление	247	9. <i>Кир. Н. Пантилеевъ</i> — Снѣжинки, Зима	261
4. <i>Димчо Оцетаровъ</i> — Практически урокъ по нравоучение въ II отдѣление	252	10. <i>Ив. Н. Ивановъ</i> — Селско хоро	262
5. <i>Иванъ Родопски</i> — Катерица	256	11. <i>Пан. Бояровъ</i> — Маршъ на българи	263
6. <i>Д-ръ Зоя Ставрева</i> — Подтикване къмъ самодейность (изъ чуждата практика)	257	12. <i>Гичо Хр. Михайловъ</i> — Маршъ на трезвитъ деца	264
		13. <i>Д. Правдолюбовъ</i> — Изъ дневника на моята колежка	266

IV.

ИЗЪ ЖИВОТА И УЧИЛИЩЕТО.

1. <i>Д. Правдолюбовъ</i> — Първата изложба на югославянския и българския печатъ въ Бѣлградъ	270	3. <i>К. Н. Петкановъ</i> — Учителътъ и голѣмиятъ нашъ писателъ Йорданъ Йовковъ не е вече живъ!	274
2. <i>Г. К. Шейретовъ</i> — Единъ остатъкъ отъ миналото, съ който трѣбва да се ликвидира	273	4. <i>П. Д. Тимиевски</i> — "Фондъ Постройка гимназии и други учебни институти"	275

V.

КНИЖОВЕНЪ ПРЕГЛЕДЪ

<i>Недѣлчо Беневъ</i> — Детската поезия и детски поети	277
<i>Д. Правдолюбовъ</i> — Психология на вниманието	278
<i>Аспарухъ Крайчевъ</i> — Практиката ни по природознание въ трето отдѣление	279

Всичко, що се отнася до списанието — писма, пари и ръкописи — се изпраща на адресъ: Дим. Правдолюбовъ, бул. „Фритьофъ Нансенъ“ № 23 — София.

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

МЕСЕЧНО СПИСАНИЕ ЗА ПРОГРЕСИВНО ОБРАЗОВАНИЕ И ВЪЗПИТАНИЕ
СПИСАНИЕТО СЕ УРЕЖДА ОТЪ РЕДАКЦИОНЕНЪ КОМИТЕТЪ

Ив. Мариновъ,
бившъ окръженъ училищенъ инспекторъ.

Антонъ Борлаковъ като младъ учителъ.

(Спомени по случай годишнината отъ неговата ранна смъртъ)

Преди 35 години, бродейки като околийски училищенъ инспекторъ изъ селата на Варненска учебна околия, попаднахъ въ едно малко селце, кждето Антонъ учителствуваше¹⁾.

Ант. Борлаковъ като
младъ учителъ.

Той бѣ самъ учителъ и обучаваше едновременно 3 отдѣления. Поради скорошното откриване на училището нѣмаше деца за IV отдѣление. За училище бѣ приспособена една стара низка и паянтова кжшурка безъ подъ, отъ две стаи — класна и учителска. Покжщнина: чинове, масичка и черна дъска — мѣстна селска изработка. Пособия почти никакви. Вглеждамъ се въ децата. Силно впечатление ми направи извънредната имъ чистота, спретнатостъ и жизнерадостностъ.

Проследихъ обучението презъ цѣлото учебно време до обѣдъ.

— И тоя часъ да поиграемъ, учителю, че сетне, втория пжтъ, ще ни кажешъ нѣщо ново — обажда се едно отъ децата.

— Наистина, наистина, господине учителю, и днесъ да поиграемъ — допълватъ другитѣ. И мили детски погледи се впиватъ въ младия учителъ и чакатъ отговоръ. Кога за тъй кратко време можъ така силно да привърже ученицитѣ си къмъ себе си?

Обръща се Антонъ къмъ мене и ми говори:

— Вълнува се морето, живото детско море. Може ли да се откаже на такава детска молба? Искатъ моитѣ юнаци „обучение чрезъ игра“... И то не по друго, а по грама-

¹⁾ с. Веселиново (Татаръ-къой).

тика и правописъ? На тия страстни любители на веселието, ако не дамъ онова, за което жадува тѣхната душа, ще стиснатъ жби, ще свиятъ устни, ще сключатъ вежди и ще замлъкнатъ като студенъ гробъ. По силата на закона мога да ги заставя да ме слушатъ: тѣ знаятъ, че друго спасение нѣма. Устата и очитѣ си може да ги поразтворятъ, но сърдцата и душитѣ си — никога! Тогава ще имамъ предъ себе си картонени, мъртви фигури, съ една дума „жива гробница“. Такава картина е най-страшната за мене. Не мога да я гледамъ! И когато по неволя тая картина заседне въ учебната ми стая, азъ съ ужасъ долавямъ, какъ бавно и неусетно се вкаменявамъ! Ледениятъ ужасъ почва да лази отъ краката ми нагоре, пѣпли като чудовище, усуква се като ледена змия около снагата ми, стига до сърдцето и го вледява, устата ми се запушва, и картината става пълна — живата гробница е готова! Не желая, Господине инспекторе, тази детска стая да обръщамъ на гробница . . .

Антонъ Борлаковъ като учителъ въ с. Крумово (Варненско) презъ 1908 год.

— Моля, дайте на веселия народъ — децата — весели часове — казвамъ азъ. Учителътъ се обръща къмъ децата:

— Добре, деца, добре, ще поиграемъ и тоя пѣтъ . . . но сега ще играемъ съ думи. Ще ви разкажа една кжсичка приказка. Ще чуete всѣкакви думи. Но . . . вие ще търсите „имената на предметитѣ“. Щомъ чуete такава дума, веднага ще вдигате дветѣ си ржце, безъ да говорите.

— А който сгрѣши, т. е. вдигне ржце на друга дума?

— Два пжти, който сгрѣши, изгаря.

— Ще го арестуваме ей тамъ въ кюшето, додето се свърши играта.

И тритѣ часа минаха съ весело обучение. И разбрахъ, че веселото настроение е най-добрата почва за постване на „новото“ въ детската душа.

Децата се разпушатъ за обѣдъ. Антонъ ме покани да му видя квартирата. Изъ пѣтя вървимъ и се разговаряме. Изглеждамъ го: 15—16 годишенъ младежъ съ тънко и нѣжно тѣло, лицето му дори безъ мѣхъ, гласъ нѣженъ и приятенъ, приличаше повече на госпожица, отколкото на мжжъ.

Влизамъ въ стаята му. На масата му камара книги, подредени. Продължаваме да беседваме:

— На детската инициатива давамъ широкъ просторъ за развитие, говори разпалено той. — Доброволнитѣ детски прояви не ги спъвамъ, не ги потискамъ. Най-после въ училището трѣбва да завѣе новъ духъ, духътъ на търсенето, изследването, творчеството. Човѣшкиятъ духъ не се състои само отъ умъ, та да възпитаваме само паметъта. Той се състои и отъ воля, която се изгражда само чрезъ действието, работата, труда . . .

Седя и се чудя, това младо и нѣжно момче откъде и кога е успѣло да се ориентира така добре въ учителската си работа?

Приближавамъ до масата му и почвамъ да разглеждамъ една по една книгитѣ: „Емилъ“ отъ Русо, „Великата дидактика“ отъ Коменски, нѣколко педагогически книги на френски езикъ и пр. Разбрахъ, че той свободно се ползува отъ тоя езикъ.

Впечатленията отъ ревизията и воденитѣ ми разговори съ Антона Борлаковъ никога нѣма да забравя. Неговата голѣма любознателностъ, извънредно трудолюбие и природна дарба правѣха впечатление. Скоро той си извоюва видно мѣсто между педагогическитѣ труженци, и въ учителскитѣ конференции бѣ най-желаниятъ референчикъ.

Деньтъ се познава отъ сутринъта.

Михаилъ Д. Николовъ — Варна.

АНТОНЪ БОРЛАКОВЪ.

(Спомени)

„Кога ме изгубите, тогазъ ще ме оцените“ . . .

Пенчо Славейковъ.

Година изтече отъ неочакваната кончина на нашия дълбоко уважаванъ и обичанъ педагогически писателъ Антонъ Борлаковъ.

Цитуванитѣ по-горе думи на голѣмия нашъ поетъ Пенчо Славейковъ съ право можемъ отнесе къмъ всѣки починалъ интелектуалецъ. А изтеклата 1937 година тѣй безжалостно ни отне мнозина такива писатели, поети, люде на науката и труда.

Антонъ Борлаковъ
роденъ на 16. I.
1884 год.
въ гр. Тулча
починалъ на 10. I
1937 год.
въ Александров
ската болница.

По фотография отъ 1936 год.

Съ дълбока мъжа въ душата си спомваме неизброимия низъ отъ скъпи имена, — безценни зърна отъ рѣдката огърлица на народната ни съкровищница.

Жестока и корава сѣдба! . . . Потъмнѣ българскиятъ хоризонтъ. Скри се веселото и жизнерадостно българско слънце. Повѣхнаха хубавитѣ и дъхави цвѣта! . . . Кога отново ще настѣпи пакъ у насъ пролѣтъ?! Кога ще лъхне дъхътъ на новото, живително слово, слово на творчество и възходъ? . . .

Антонъ Борлаковъ бѣ единъ отъ малцината педагогически дейци въ нашата нерадостна школска действителностъ. Години наредъ той упорито бразди твърдата и неподатлива на обработване школска нива. Като учителъ той работи сръдъ селската младежъ. Въ вечерни и недѣлни училища прѣскаше свѣтлина и жаръ между народнитѣ маси. Съ своята «Празднична и недѣлна разговорка» той даде обиленъ материалъ за работа въ недѣлнитѣ и вечерни училища. Неговиятъ неспокоенъ духъ и любознателностъ го тикаха постоянно къмъ съвършенство и търсене «новото» и «спасително» дѣло въ образователната и възпитателна работа на учителя. И не бѣ никакъ егоистъ. Всичко, що знаеше, всичко, що бѣ прочелъ изъ чуждата и нашата литература, бързаше да предаде на другитѣ. Заредиха се статии по природознание, по родинознание, по смѣтане, по началенъ четмописъ и пр. и пр. въ педагогическитѣ списания. Страницитѣ на всички бѣха отворени за него: «Педагогически прегледъ», «Училищна практика», «Българско училище» и неговата «Педагогическа практика», която цѣли петнадесетъ години реди и списва съ гореща любовъ.

Като училищенъ инспекторъ Антонъ Борлаковъ обичаше повече училището, учителя и ученицитѣ, отколкото инспекцията. Въ последната рѣдка се намираше той. Особено се бѣ отдалъ на училищната практика като инспекторъ въ Варна. Създаване «опитното училище Св. Климентъ», а по-сетне още нѣколко други училища въ града и околията за «опитни» бѣха негово лично дѣло. Само това да бѣ, то достатъчно говори за упоритостта и настойчивостта, съ които той, инспекторътъ Борлаковъ, се налагаше на окръженъ учил. инспекторъ, на училищно настоятелство и др. Самъ пишещиятъ тия спомени, въ битността си Варненски училищенъ настоятелъ, е изпиталъ твърдостта на тия качества у Борлакова. И благодарение на това, днесъ Варна може да се гордѣе съ що-годе уредени училища. Основаниятъ отъ него педагогически музей при училище «Св. Климентъ» се посещаваше отъ стотици учители изъ разнитѣ крайща на страната, а и отъ мнозина чужденци. Подписитѣ и изказанитѣ впечатления въ присѣдствената книга на музея доказватъ това.

Редицата педагогически конференции, които Антонъ Борлаковъ свикваше три пѣти седмично, за да бесѣдва съ учителитѣ за тѣхната работа и постижения презъ тия дни, бѣха

Антонъ Борлаковъ по фотография отъ 1912 год.

истински педагогически семинари за варненскитѣ учители. За да подпомогне учителството въ работата му, той бѣ уредилъ курсове по рисуване, по моделиране, по пѣние, по гимнастика — съ ръководители специалисти, на които държавата плащаше за това.]]

Винаги подвиженъ, отзивчивъ на всѣка покана и готовъ да се отзове на чужда инициатива, той не жалѣше време и срѣдства. По цѣли нощи работѣше неспирно, за да събере огроменъ запасъ отъ знания. Съ него спокойно беседваше всѣки професоръ по психология или педагогика. Той бѣ живъ справочникъ по педагогически въпроси,

Прилагайки на практика думозрителния, а после идеозрителния методъ — Антонъ Борлаковъ всѣка сутринъ посещаваше училищата, даваше работа на учителитѣ отъ първитѣ отдѣления и на следния день търсѣше постиженията имъ. Съ такава упоритостъ той наложи тия методи въ Варна и околията, издигна ги въ очитѣ на всички педагози, като най-близки и най-подходящи за българското дете.

По отношение обучението по природознание сведочатъ учебницитѣ му по тоя предметъ, добили известность и плащментъ въ нашитѣ училища. Трѣбваше да дойде режимътъ на «конкурситѣ», за да пропаднатъ всич-

китъ му учебници по природознание, родинознание и смѣтане; учебници, които цѣлокупното българско учителство бѣ одобрило и достатъчно оценило. Наименованията имъ «природознание» и «родинознание», които днесъ личатъ на първо мѣсто въ новата програма, показватъ навременността на идеитъ и принципитъ, които тѣхниятъ авторъ прокарваше въ тѣхъ. Изхвърлянето на географския материалъ изъ учебниците на трето отдѣление бѣ негова заслуга, която на времето се силно критикуваше и отхвърляше. Днесъ то лежи здраво въ основитъ на новата програма, а неговиятъ учебникъ по родинознание «не се одобри»!

Книгата «Практиката по природознание», която съвмѣстно съ Йорданъ Савовъ написа, нѣма равна ни по обемъ, ни по съдържание въ нашата педагогическа книжнина днесъ. Искането му, щото всѣка тваръ или явление, преди да се изучава въ класъ, да се предварително наблюдава отъ ученицитъ въ естествената му срѣда; всѣка мѣстностъ преди да се учи — да се наблюдава чрезъ излети или екскурзии — днесъ като червена нишка личи въ новата програма.

Но приживѣ Антонъ Борлаковъ бѣ хуленъ и руганъ отъ учители, че ги обременява съ искания непоносими; бѣ преследванъ отъ по-горня власть (окр. учил. инспектори) и заплашванъ съ уволнение.

Сломенъ отъ тоя непосиленъ трудъ за тѣй слабата му физика, Антонъ Борлаковъ бѣ принуденъ въ началото на учебната 1930/31 година да напусне службата, да се пенсионира, макаръ още 46 годишенъ, и се отдаде на писателската си работа.

Цѣли петнадесетъ години той списва, редактира, коригира, грижи се за издаването и експедицията на списанието, което въ последно време бѣ надминало тиража на другитъ списания. Често се оплакваше отъ умора, очитъ му отслабнаха и той все още не си обясняваше, че всичко това е отъ прѣкомѣрна работа. И въ надвечерието на шестнадесетата годишнина, когато бѣ почти подготвилъ материалъ за първата книжка, той се почувства эле, отслабна духомъ и тѣломъ, отказа да издава списанието и върна маса абонаменти на учителитъ.

Тѣй бързо живѣ, работи и ни напустна Антонъ Борлаковъ. Сега, година следъ смъртта му, съ болка си спомнятъ всички за него. А по-добре би било обратното. Да помнимъ и тачимъ тия наши дейци приживѣ, когато тѣ сж здраги и бодри, когато работятъ безвъзмездно за общото благо; да ги подкрепяме съ всички сили и срѣдствъ, да се подхранва у тѣхъ вѣрата въ бъдещето и имъ се даватъ сили за нови и нови полети. Иначе, все тѣй укорително ще ни звучатъ думитъ на Пенча.

Вѣчна слава на Антонъ Борлаковъ!

Д-ръ А. Тейшеръ — Дрезденъ.

Образователната задача на училищата-градини.

Презъ наши дни децата, особено градскитѣ, въпрѣки изобилието на външни впечатления, все пакъ си оставатъ бедни въ това отношение въ сравнение съ децата изъ изтеклитѣ десетилѣтия, защото тѣзи външни впечатления сж ограничени. Тѣснотата на градоветѣ извънредно много ограничи свободата на тѣхнитѣ движения и деятелностъ. Пъкъ и училището отъ денъ-наденъ отнима все повече и повече отъ свободното време на детето. То днесъ е принудено да прекарва седещъ животъ, положение на тѣлесна пасивностъ, когато неговата природа изисква движения, активностъ и творческа дейностъ. Творческитѣ сили у детето жадуватъ за изходъ, проява, а ние ги спираме, ограничаваме, умъртвяваме. Работата въ училищата-градини създава съзерцателенъ и деятеленъ човѣкъ. Безъ тия качества днешниятъ човѣкъ е нищо. Освенъ това, сжщитѣ училища действуватъ и по другъ начинъ: вѣчносмѣняващитѣ се жизнени явления въ градината подбуждатъ детското творчество къмъ постоянна обнова. По силата на това, отъ наша гледна точка, личната работа на децата-ученици е най-сжществениятъ признакъ на училището-градина, а възпитанието къмъ творческата работа — нейна първа задача.

Безспорна истина е, че творческата работа най-добре подготвя пътя къмъ развитието на душевнитѣ способности. Чувствува ли се недостатъкъ отъ движения и дейностъ, неминуюмо ще има дефекти въ нервнитѣ мозъчни центрове. Колкото повече детето върши движения, колкото по-задружна и едновременно е деятелността между окото и ръката, толкова по-здравъ и естественъ е пътятъ за негово интелектуално развитие. Разнообразнитѣ сензорни и двигателни раздразнения, свързани съ работа въ училището-градина, доставятъ на детето жизнени и динамични познания, които по други начини е невъзможно да се придобиятъ. Съ промѣнитѣ на природнитѣ явления детето е въ непосредствена връзка и отношение. То вижда нѣщата такива, каквито сж въ действителностъ. И неволно се приучва да наблюдава конкретнитѣ предмети и явления, съ които се чувствува свързано. Така детето изгражда своето познание по единъ активенъ и плодотворенъ пътъ, нареченъ отъ методиката „индуктивенъ пътъ“, по който човѣчеството е вървѣло презъ много хилядолѣтия, и по който то е изградило днешната култура.

Училището нѣма за задача да създава ученъ човѣкъ — тази задача е непостижима, защото науката по обемъ и дълбочина е безкрайна. То има за задача да създаде приспособени къмъ живота творчески и волеви личности, свикнали на ползотворна дейностъ. Училищата-градини идатъ да под-

помогнатъ тая цель. Има разлика между *училищна градина* и *училище-градина*. Първата има за цель да дава материалъ за нагледно обучение, да възпитава само интелекта, а втората — освенъ него и волята. Тя не се ограничава само съ обучението по естествена история, но дава тласъци и предизвиква въпроси за разглеждане изъ различнитѣ области на обучението, съ една дума, тя става неизчерпаемъ изворъ за най-разнообразни упражнения по всички учебни предмети. По своето значение училището-градина стои по-високо отъ училищната градина, защото дава възможность за самостоятеленъ изборъ на цели и намиране пѣтя за тѣхното разрешение, пробужда у децата радостъ и желание къмъ открития и духъ на изобретателность и ги възпитава къмъ самостоятелна работа. А кой другъ пѣтъ може да възпитава по-добре волята? Следователно, училището-градина има голѣмо значение за хармоничното развитие на детето.

Съ своето развитие градскиятъ животъ задържа движенията на детето, и по тоя начинъ то е принудено да се обучава седещо. Тази седеща училищна работа нарушава ритма на тѣлесното развитие у младежитѣ. Забелѣзано е, че силно и стремително спада ръстътъ на културния човѣкъ, особено презъ училищната възраст. Гимнастиката, спортътъ и игритѣ, които днешното училище издига, за да спре развитието на тѣлесната криза, не могатъ да създадатъ равновесие. Фактътъ, че селскитѣ деца се развиватъ безъ никакви тласъци, напълно нормално, иде да ни докаже, до колко е ценна физическата работа за поставяне въ редъ жизненитѣ процеси. Да дадемъ, следователно, на детето физическа работа въ качеството на функционаленъ раздразнителъ, за да се избѣгне тѣлесния кризисъ! Да дадемъ на детето съответна работа, разнообразна, увлѣкателна и радостна! Да му дадемъ работа на чистъ въздухъ, подъ здравословното влияние на животворнитѣ слънчеви лъчи — работа, която да развие мускулитѣ, да разшири клеткитѣ, да зачерви и заздравя кожата. Да дадемъ работа въ най-лека форма, въ най-свѣтли краски! По тоя начинъ ние здраво ще изграждаме тѣлесното развитие на децата независимо отъ всѣкакви книжни хигиени и несѣстоятелни практически правила за опазване здравето. Работа, необходима за здравето на децата, това е третата задача на училищата-градини. Ние още нѣмаме точни наблюдения и оценки за благотворното влияние на планомерната градинска работа върху детския организъмъ. Но тамъ, гдето училищнитѣ лѣкари подробно и внимателно сж изследвали децата, които работятъ въ училищата-градини (Лайпцигъ, Дюселдорфъ), тѣ единодушно сж подчертали, че физическото развитие на децата значително превъзхожда срѣдния уровеньъ.

Въ училище-градина, детето най-добре схваща значение то на борбата, що води човѣкътъ съ природата. Последната трѣбва добре да се изучи, тъй като цѣлокупниятъ нашъ

стопански животъ е въ зависимостъ отъ природата. Колко е права мисълта на Бейера, че великитѣ проблеми на познанието се коренятъ въ великитѣ проблеми на труда. Ние считаме за свое първо задължение да всадимъ у децата тоя възгледъ, и винаги да блещи предъ тѣхъ трудътъ като сръдство за придобиване на културни ценности и като целъ и смисълъ на живота. Градинската работа, като първобитна работа на човѣчеството, ни дава благоприятна основа за детски преживѣвания. По тоя начинъ училището-градина ше ни послужи като възпитателно огнище за работа, която ше ни създава ценности. Да премахнемъ едно заблуждение! Работата за насъ не може да служи за самоцелъ, та нейнитѣ резултати да се явяватъ като наша задача. Безъ съмнение, че работата трѣбва да дава продукти; тя е длъжна да дава ценности, защото ако не е доходна градинската работа, тя ше се превърне въ безинтересна занимавка. Ние сме категорично и противъ тежката изнурителна и спекулативна работа, която цели да издържа училището съ доходитѣ си, както това желае Фихте. *За насъ сж желателни доходитѣ, но да се знае, че тѣ не сж крайна целъ. Висшиятъ законъ на училището, по нашето схващане, се заключава въ възпитанието на децата чрезъ труда, а не въ производството, което ние смѣтаме само като сръдство.*

Училището има за главна целъ да възпита детето въ беззаветна служба на обществото. Тѣсниятъ класъ не дава възможностъ на малкитѣ егоисти да се издигнатъ до общественитѣ идеали. За освобождаване училището отъ нѣкои недъзи, трѣбва да се намѣрятъ лѣкове. Класната община не трѣбва да бжде праздна приказка. И така градината-училище ни идва на помощъ съ планомѣрна, но свободна градинска работа. „Не въ училищнитѣ помѣщения, а въ училищата-градини децата могатъ да придобиятъ ясна представа, че училищната община е голѣмо семейство, което е неразривно свързано съ свещени връзки. Работата въ училището-градина е обща. Принципътъ — единъ за всички и всички за единъ — тукъ напълно се прилага. Взаимното снизхождение и помощъ, общата радостъ, общитѣ празненства свързватъ децата едно съ друго и съ учителя. Всички преживяватъ морално възвишенитѣ ценности на трудовото общуване. Училището-градина представя за насъ крачка напредъ по пътя за превръщане нашитѣ училища отъ мѣсто на егоистично честолюбие въ мѣсто на социална служба и преданностъ“ (Кершенщайнеръ).

Всѣки класъ има отдѣленъ кжсъ земя, която е колективна собственостъ. Детето се чувствува като собственикъ. Привързва се къмъ земята и труда. Никое друго огнище не възпламенява любовта къмъ Родината тѣй силно, както училището-градина. „Тя не ни служи само за съзерцание, но и за преживѣвания. Свѣтлитѣ възпоминания отъ тази градина като фаръ винаги ше ни привличатъ къмъ нея, за да не я

забравиме. А обичаме ли училището градина, ще обичаме и земята около нея, родната земя, която крие скъпата паметъ на нашитѣ дѣди“ (Бера, училищенъ съветникъ въ Лайпцигъ).

Ние се надѣваме, че ще дойде време, когато по цѣлия свѣтъ възпитателнитѣ учреждения ще бждатъ училища-градини. Въ общи черти бждешата училище-градина е обрисувана. Най-напредъ тя се появи въ Лайпцигъ. Тамъ днесъ ние виждаме нѣколко такива, прекрасно устроени: съ цвѣтарници, разсадници, парници, беседки за обучение, площадъ за спортъ, въздушни и водни бани и пр.

Всѣки ученикъ разполага въ градината съ площъ отъ 10 кв. м. При наличностъ на класове съ 35 деца за единъ класъ ще сж необходими 350 кв. м. Къмъ тази площъ се присѣдиняватъ още 50 кв. м. за тревисти растения, овощни дървета, разсадникъ, ягодникъ и пейки. Следователно, класната градина трѣбва да има площъ 400 кв. м.

Всѣко отдѣление ржководи градината по 4 години. Въ градината се работи ежедневно отъ м. мартъ до м. септемврий. Работи се само следъ обѣдъ отъ 2 до 7 часа — 3 часа за общо преподаване и 2 — за специално въ градината. Въ Лайпцигъ има и специална училище-градина, въ което млади безработни хора добиватъ професионални познания по градинарство и птицевѣдство. Тѣ разработватъ 10 хектара земя. Работниците-ученици получаватъ по 30—40 фенинга на часъ заплата, като се хранятъ отъ обща кухня. Нѣкои гимназии сжщо така иматъ градини-училища. Въ това направление е най-добре уредено Оденвалското училище (Оберхамбъ) и Берлино-Шенвберското, въ което ученици отъ Хохенценското училище, заедно съ своитѣ учители сж създали, по пхтя на усиленъ трудъ, биологическа твърде ценна градина съ изкуствено езеро.

Къмъ всѣко училище-градина има разсадници и парници, въ които децата работятъ съ голѣма любовъ. Училището-градина въ Вилхемсдорфъ, Дюселдорфъ, Кьолнъ и пр. разполагатъ и съ прекрасни спортни площадки съ най-разнообразенъ гимнастически инвентаръ, а пкъкъ тия въ Хале, Франкфуртъ на Майнъ, Лайпцигъ и пр. — съ образцови кжпални, които извънъ учебното време сж достъпни и за общо използване.

Въ много училища-градини понастоящемъ се строятъ помѣщения, въ които децата се обучаватъ при лошо време. Презъ лѣтната ваканция тия помѣщения се използватъ отъ ученическитѣ колонии. Въ Лайпцигскитѣ училища-градини всѣко лѣто прекарватъ надъ 10,000 ученика, нуждающи се отъ санаториално лѣчение. Въ Дюселдорфъ е устроена и сцена на откритъ въздухъ, потънала въ зеленина, на която децата всѣка седмица устройватъ литературни-музикални тържества, посещавани отъ родителитѣ имъ.

Върху организацията на училищата-градини ще продължимъ въ друга книжка на сп. „Педагогическа практика“.

Ст. Сталевъ — учителъ въ София.
(Осн. училище „Априловъ“)

Родителитѣ и неджзитѣ на училището.

Децата сж най-щедриятъ божи даръ за родителитѣ, народа и държавата. Всички най-добри грижи трѣбва да бъдатъ повсемѣстни за отглеждането, образованието и възпитанието на децата. По грижитѣ за децата се мѣри културата на всѣки народъ.

За училището въ епохата на Възраждането се грижеха прѣко и дейно всички родители. И не само за домакинскитѣ нужди на училището, но и за програмата, и за подбора на учителитѣ, и за вътрешния редъ, успѣха и поведението на ученицитѣ, па и за духа и методитѣ на възпитанието се грижеха родителитѣ наредъ съ учителитѣ. Отъ това участие на родителитѣ въ живота на училището учителитѣ не се оплакваха, напротивъ радваха се, защото обществото тогасъ виждаше и оценяваше обективно, по-правилно отъ днесъ, труда и заслугитѣ на учителството. Неговиятъ престижъ бѣ голѣмъ, поради близостта на родителитѣ до училището.

Следъ освобождението училището стана държавно, учителитѣ станаха чиновници, родителитѣ постепенно се отчуждиха отъ училището, и тѣхъ почнаха да не питатъ за програми, правилници — тѣмъ отчетъ никой не дава. А самото училище изпадна въ ржцетѣ на партизанитѣ, които го превърнаха въ оржие за партийни егоистични цели. Паметни ще останатъ епохитѣ на „постното дробче“, „биволицата“, „учебникарскитѣ афери“ и пр.

Хората на авторитарнитѣ идеи пѣкъ провъзгласиха открито, че децата не сж на родителитѣ, не принадлежатъ и на народа, а само на държавата, тя олицетворявала нацията, която, споредъ тѣхъ, е обаче една фикция, защото била „верига отъ поколѣния, чийто глава е държавата, т. е. хората въ министерствата! — Никакви родители, никакъвъ народъ при училището!

Ето, така се стигна до положението да се редятъ програми, правилници, наредби и системи за училището, за децата не само безъ да се питатъ родителитѣ, но безъ да се питатъ и слушатъ дори и учителитѣ, които осъществяватъ и одухотворяватъ всѣка програма и наредба, безъ които всичко е мъртва буква и праздна дума.

Съ наредба-законъ отъ августъ 1934 година се обедини цѣлото учителство въ единъ Просвѣтенъ съюзъ, прогласи се той „частъ отъ държавата“ и му се постави за главна целъ „да сътрудничи на държавата при изграждане на учебното дѣло“ — изработване програмитѣ, правилницитѣ и пр., а като на пукъ, за това не се говори сега.

Създадоха се нови претрупани програми, които не сж по силитѣ на децата, вмѣкнаха чужди езици още въ III отд., когато децата едва сричатъ на български; увеличиха учеб-

нитъ часове отъ 22—26 на 30 седмично и на 32 въ прогимназията; увеличиха броя на ученицитъ отъ 40 на 50 и 55; закриха гимназиитъ, намалиха броя на гимназиститъ на 6,000 въ цѣлата страна; създадоха тежки приемни изпити и такси, ограничи се образованието и пр. — подгониха българскитъ деца къмъ чуждитъ училища, надъ които контролътъ е нищоженъ. И всичко това мотивиратъ съ „връщане къмъ духа на възраждането“, съ „излишъкъ“ на интелигентни, а въ сжщностъ, съ недостигъ на срѣдства въ бюджета.

Едно отъ условията за нормализиране на положението въ страната е връщане къмъ нормалностъ въ учебното дѣло, което засѣга 800,000 деца, 800,000 семейства и духа на утрешна България.

За жалостъ, поради отчуждеността на родителитъ отъ училището, които „презъ плетъ“ надникватъ вече въ него, нѣкои отъ тѣхъ видѣха само единъ неджгъ — лошитъ учители, и викнаха: „Спасете децата отъ тѣхъ!“ и още: „Затова нека не се зловиди, че родителитъ прашатъ децата си въ чуждитъ училища“. Тѣзи изводи сж *пораженски*, тѣ сж произволни и едностранчиви, защото не знаятъ истината. А истината е, че *училището има повече и по-дълбоки неджзи*, които могатъ и трѣбва да се изцѣрятъ не съ анатеми срещу учителитъ и съ *бѣгство отъ българското училище, а съ животъ, сътрудничество на родители, учители и държава*.

Ще посочимъ само нѣколко най-голѣми неджзи на училището, та обществото да се заинтересува.

Първо: Всички програми сж претоварени, обучението е повече книжно, поради което децата се изморяватъ и намразватъ книгата. Още въ първоначалното училище децата на 8—12 годишна възраст учатъ, безъ нагледностъ и самоактивностъ географията и историята на България, „биологичното развитие на животни и растения“, догмитъ за сътворението на свѣта, грѣхопадението, за покаянието и св. тайнства и пр. — нѣща, които не сж за възрастта и силитъ на децата. Всичко това е за прогимназията. Но защото прогимназиитъ, по бюджетни причини, сж малко и отъ 800,000 деца едва 200,000 следватъ и едва 50,000 свършватъ прогимназия, всички тѣзи „знания“ се даватъ още въ III и IV отд., още на 8—12 годишни деца. Това не сж знания, защото децата ги научаватъ папагалски. Всѣко знание трѣбва да произтича отъ наблюдение и опитъ, а не само чрезъ гимнастика на ума. Колкото се отива по-нагоре, толкова програмитъ ставатъ по-тежки, учебницитъ по-голѣми и по-скжпи. Програмитъ се редятъ най-често отъ чиновницитъ-учебникари. Конкурситъ за учебници сж комедия. Нищо, че повечето учебници сж изпѣстрени съ недомислия, които вдъхновяватъ и размиватъ „Щурець“. Бившитъ учителски съюзи бѣха се обърнали въ централи на учебникари, на които учителитъ бѣха неволни агенти. За жалостъ и новиятъ Съюзъ върви изъ сжщия пжтъ.

Второ: Всички отдѣления и класове, *пакъ по бюджетни причини*, сж натѣпкани съ по 45—55, а негде и 60 деца. Така дори и въ казармата не допускатъ, защото знаятъ, че *хората трѣбва да се изучаватъ и възпитаватъ лично, индивидуално*. Тамъ на взводъ отъ 30 души поставятъ офицеръ и трима подофицери. За децата това е още по-необходимо, защото въ тѣхната възраст се формиратъ чувствата, привычките и характера на бъдещия войникъ и гражданинъ. При 50—60 ученици и най-идеалниятъ учителъ само ще усмирява, *безъ да възпитава*, ще *нивилира* класа като тѣлпа, но не ще може лично да изучава, поощрява и напътява децата, даже въ отдѣленията, кждето единъ учителъ учи по всичко. Помислете си, че въ прогимназиитъ и въ гимназиитъ въ София напр., единъ учителъ преподава въ 8—15 такива многолюдни класове, той дори едно дете не може да опознае лично, не може да запомни по име, защото тича отъ класъ въ класъ, извиква децата по тевтерче и по номеръ, както се викатъ инвентарни предмети! Не е ли естествено, макаръ и трагично, че въ отношенията между деца и учители нѣма сърдечностъ, „нѣма човѣщина“, защото нѣма нравствени връзки, нѣма лично отношение, а само преподаване, изпитване, гонитба на бележки, недоволства, обиди и закани, както и въ университета? Кога и кой ще приласкае децата, за да ги възпита?

Децата сж *чужди по душа и на учителя, както и на родителитъ*, затова пѣкъ улицата и киното ги „възпитаватъ“ — правятъ ги звѣрове за човѣка, срещу човѣка. А може и трѣбва ученицитъ въ класъ да не бждатъ *повече отъ 30*, и да има *единъ часъ въ седмицата*, посветенъ за личното общуване съ децата за вникване въ тѣхния миръ, за *възпитание*. Защото възпитание значи развитие и облагородяване „*вчовѣчаване на детето*“ споредъ неговитъ лични и наследствени заложби и споредъ материалната и духовна срѣда, въ която живѣе и расте то. *Нѣма възпитание тамъ, кждето нѣма лично изучаване, лично въздействие, упражненение на чувства и привычки, създаване втора природа!* Въ миналото семейната и обществена срѣда бѣха еднообразни, прости, та възпитанието бѣ по-лесно, защото и сътрудничеството между дома и училището бѣ ежедневно и ефикасно. Днесъ детето е подложено на толкова много влияния, че престѣпление се върши, като се изоставя то само на обучението въ училището, което дава знания, храни ума, но пренебрегва сърдцето и волята. Днесъ въ София и други градове, по липса на училища, учителтъ вижда децата само 4 часа, само на урокъ. Тукъ и дума за възпитателно въздействие не може да става.

Трето: Неджгъ на училището е оценката съ цифрова бележка на зубрателната способностъ, на паметъта. Пренебрегватъ се другитъ способности: съобразителностъ, инициатива, прозорливостъ, творческа фантазия, упорита воля, об-

шественъ и организаторски духъ, хуманностъ и себеотрицание при изпълнение на дълга, точностъ и економия на време, сили и пр. Всички тия качества, които правятъ човѣка творческа личностъ, годна за общественъ животъ и добъръ гражданинъ на държавата, се оставятъ дремещи, неупражнени, неоценени въ днешното книжно училище. Защо? — Защото нѣма просторъ за дейностъ, има уроци по учебници, нѣма дружественъ животъ, нѣма екскурзии, нѣма салони за работилници, нѣма участие на ученицитѣ въ дисциплината, уредбата на училището, кждето всички тия човѣшки качества да се проявятъ. Влѣзте въ положението на децата, които прекарватъ седещъ животъ, като пасивни зубрачи 4 години въ първоначално училище, 3 години въ прогимназията, 5 години въ гимназията и 5 години въ университета — цѣли 17 години едностранчивъ умственъ трудъ, за да разберете трагизма, защо у тѣхъ сж убити всѣко самочувствие, всѣка вѣра и всѣка способностъ да стѣпятъ самостоятелно, да се отдадатъ на стопанска дейностъ! Какво знаятъ? — Много книжни знания, които *не ги потикватъ къмъ самостоятелна дейностъ, а ги изпълнятъ съ резигнация и страхъ!* Ето защо всички ставатъ службогонци, защото на държавна служба, горкитѣ, ще бждатъ *пакъ учени*, водени, направлявани *отъ друго* по калѣпи, не ще ги оставятъ прави, на собствени крака и сили. Като безволеви личности тѣ ще бждатъ само паразити на държавната трапеца. Въ епохата на възраждането идеалътъ на родители и учители бѣ „да стане детето човѣкъ“ — *цѣлостна личностъ* — образованъ, нравственъ, родолюбивъ и пълненъ съ вѣра и съ инициативи гражданинъ — строителъ, а не зритель въ живота. Днесъ идеалътъ на деца, родители и учители е *„дипломъ съ отличие“*, защото дипломата отваря вратитѣ на държавната трапеца. Въ тази гонитба за бележки децата забравятъ и се изтощаватъ физически и духовно, за да свършатъ съ разочорование веднага, щомъ излѣзатъ отъ училището! Бележката не възпитава обществото. Но има нѣщо по-лошо. Системата на оценка съ бележки прави учители и родители слѣпи по отношение другитѣ качества, освенъ паметта, пѣкъ и у самитѣ деца развива опасенъ егоизъмъ и ги прави врагове вмѣсто братя. Надпреварването къмъ отлична бележка убива другарството, взаимнопомощта, смиренитето и скромността, поощрява индивидуализма, злорадството, надменността и подлостта въ борбата за изпѣкване, въ борбата за спечелване благоволения на всички учители. И само рѣдко, много рѣдко, само богато надаренитѣ деца успѣватъ да запазятъ обичта и уважението на всички ученици и учители, безъ да пострада духовната имъ бодростъ и нравствена чистота. Голѣмото болшинство ученици и студенти ставатъ озлобени единъ срещу другъ, мнителни и враждебни къмъ всички учители, защото не сж ги „правилно разбрали и оценили“, проклинатъ училището, горятъ учебници и тетрадки. — Системата на бележки е пакостна!

Модерната психология и педагогия дават сръдства, за да се борим срещу едностранчивото развитие и оценяване на децата въ училище, за да минем отъ бележката за успѣха къмъ психологическата и нравствена характеристика на ученика, къмъ една *оценка на цѣлостната личност на детето*. По този начинъ ще се види, че у всѣко дете има особени ценни качества, чието развитие ще го направятъ майсторъ и художникъ въ *неговата областъ*, ако и да е слабо по успѣхъ въ учебнитѣ предмети. По този начинъ ще се премахне убийственото чувство за неоченяване у повечето деца днесъ, които съ завистъ гледатъ нѣколкото „отлични“ въ класа, пъкъ и ще се ориентира всѣко дете съ време къмъ *подходящата за него професия*. Но за такива характеристики сж нуждни материални сръдства: малки класове, повече самодейностъ въ училището, по-културни и способни учители, които да сж доволни и горди, че сж на това поприще, а не да се окайватъ и сломяватъ отъ мизерия и да треперятъ за своето мѣсто всѣки день и часъ. — Уви, кога ще има това въ България!

Четвъртиятъ и най-голямъ недъгъ на училището е злепоставениятъ и затова съ убить духъ учителъ, който вмѣсто съ радостъ и съ творческо вдъхновение да озарява като слънце децата, днесъ е като сѣнка въ училището — робъ на програмитѣ, на учебницитѣ, на инспекторитѣ, на хлѣбари и бакали, които го кредитиратъ, и който съ облѣклото си, съ домашната си обстановка, съ библиотеката си и пр. не импонира като духовенъ водачъ, а изглежда като наеменъ кърпачъ.

Но какъ ще бжде учителътъ днесъ „слънчевъ човѣкъ“, който днесъ да носи бодростъ, вѣра, творческа инициатива и „добъръ примѣръ въ всичко“, когато първоначалниятъ учителъ почва съ 1600 лв. месечна заплата, чака цѣли 6 години да получи 140 лв. повишение и достига следъ 30 годишна служба 2300 лв. месечно, прогимназиялниятъ почва съ 2100 и достига 2800 лв., а гимназиялниятъ — отъ 3300 до 4500 лв.? Може ли съ такава заплата да се обзаведе семейство, да се отгледатъ деца, да се предприематъ пътувания, да се абониратъ и четатъ книги и списания за опрѣсняване, да се посещаватъ театри и изложби за културно издигане, да се изказватъ свободно мнения, когато „безъ материална независимостъ е невъзможна духовна независимостъ“, характеръ и воля за обществена дейностъ? — Ето истината! Чудно ли е тогава, че учителитѣ сж нервни, изтощени, избухливи, често несправедливи и зле настроени хора, че ставатъ най-добра плячка на отрицателнитѣ агитации? Чудно не е това, а чудно е, че въпрѣки всичко това въ хилядната маса недохранени, унижени и уклеветени отъ вси страни *учители има неугасимъ изворъ отъ сили и ентузиазъмъ възражденски*. Въ класическия смисълъ на думата това е християнски подвигъ, защото тѣ не само преодоляватъ всички горепосочени недъзи въ училището, но пускатъ всѣка година хиляди нови хора съ

повече вѣра за по-свѣтли дни, ами иматъ духъ и сили да вършатъ и десетки „почетни длѣжности“ въ културния градежъ на България. Тѣхното мълчание ги прави още по-велики. — Снемете имъ шапка, господа! Прочие, учителитъ по-добре отъ родителитъ виждатъ и сочатъ неджитъ на училището. Но *къде сж родителитъ, които да се заематъ да изцѣрятъ училището, като дадатъ сръдства въ бюджета, като спратъ търговията съ програмитъ и учебницитъ, като зодоволятъ учителя и защитятъ децата отъ похабяване при лоша система?* — Тѣхъ не интересува всичко това! А тия, които могатъ, просто бѣгатъ отъ насъ!

Петиятъ неджгъ на училището е това, че поради неразбранщина на родители и на държава то постепенно се лишава отъ децата на най-заможнитъ, най-способнитъ и най-влиятелнитъ родители, та остава училище за простолудито, училище за беднотията! — Бѣгатъ децата на министри, дипломати, на висши чиновници и на много офицери, на банкери и търговци, на професори и писатели, — бѣгатъ въ чуждитъ училища! — „Спасяватъ се“! И защо бѣгатъ отъ роднитъ училища и гимназии? Отъ съображения за патриотизъмъ ли, защото сж все „патриоти“ на думи? За народенъ езикъ и българска култура ли отиватъ при чуждитъ? За национално и вѣрско възпитание ли? За утвърдяване на лични и граждански добродетели, или за чисти български нрави и обичаи? — Та всичко това децата и на най-богатитъ българи *могатъ да добиятъ само и единствено въ българскитъ училища, всрѣдъ българска атмосфера, защото нѣма лични и обществени добродетели вънъ отъ нацията, вънъ отъ социалната сръда на своя народъ.* Или само за изучаване единъ чуждъ езикъ българскитъ деца се обричатъ на противоестествено възпитание, на *антисоциални, на противонародни чувства,* — привикватъ се отъ малки да любятъ чуждата поезия, история, култура; та и *обществена наредба,* за да намиратъ *всичко българско* за „долно“, да гледатъ съ прѣзрение своето, родното и да мечтаятъ за чужбина? Нима не виждатъ, колко много деца просто *затпяватъ,* поради насилието надъ тѣхъ да си служатъ *тѣй рано съ два езика, безъ да бждатъ даровити лингвисти?* Нима е мжно да разбератъ интелигентни родители, че *билингвизмътъ смущава и умственото, и волевото развитие,* защото нѣма ясна мисль и твърдо убеждение тамъ, кждето нѣма ясни понятия и вѣрно сжждение, а това се постига съ ясни словесни изрази, и че това *най-лесно е учението на матеренъ езикъ?* — Защо тогава всички добри патриоти отъ всички времена се борятъ главно за свобода на езика, за родна църква и за родно училище? Нали защото *родното слово кърми човѣшкото у човѣка!*

Прочее, *живо поражение е бѣгството отъ българскитъ училища, то е равносилно на срамъ и бѣгство отъ България!* Който обича и уважава родна България, той ще

праща децата си въ нейните училища, и *вжтре въ тяхъ ще чака и ще работи* за подобрене на програми, методи, срѣдства и учители. Еднакво ще търпи несподитѣ на България, както облагитѣ отъ нея! Децата на богатитѣ българи ще бждатъ утре водачи на народа въ стопанския, политически и културенъ животъ, тѣ ще го командуватъ и въ боя, та е *държавна опасностъ* да бждатъ тѣ *духовно отчуждени отъ своя народъ още отъ младини*. Такива бѣха децата на чокойтѣ и на помещицитѣ „барини“, затова Русия погина; народътъ ѝ се болшевизира, защото го командуваха „чужденци“, непознаващи своя народъ и затова сж мразени като „господарска каста“. Това ли искаме да бждатъ децата на българския народъ? Уви, такива ще станатъ вѣнъ отъ родното школо!

Ето защо, нека богатитѣ българи доведатъ децата си въ българскитѣ училища; нека дадатъ въ него паритѣ, що даватъ днесъ на чужденцитѣ; нека употребятъ влиянието си въ държавата и врѣзкитѣ си въ обществото за доброто на родното школо! И нека влѣзатъ всички въ родителско-учителскитѣ сдружения при училищата, ако обичатъ и уважаватъ разумно себе си, децата си и България.

Ето, сѣществува у насъ голѣмъ родителско-учителски съюзъ, чийто гласъ не трѣбва да се пренебрегва, а да се чува въ Министерството повече, отколкото гласа на богатитѣ предъ чуждитѣ мисии. *Има само единъ пжтъ на родолюбieto — презъ бѣлг. училище.*

Василь Шарковъ — София.

Приносъ къмъ цѣлостното обучение по граматика.

Всички методици по матерния езикъ, каквито и различия да иматъ по между си, се съгласуватъ въ едно: изходнитѣ текстове на уроцитѣ по граматика да изхождатъ отъ непосредната ученикова срѣда, защото чрезъ тяхъ децата най-ясно усѣщатъ, какъ тѣхната мисль, плодъ на една деятелность, придобива плътъ съ словото. Само като твори, ученикътъ се чувствува наистина творецъ. Непосрѣдствената градивна деятелность на ученика въ областта на езика съ теми, близки до живота на самия ученикъ, създава единъ сигуренъ усѣтъ у него къмъ езика като изразно срѣдство на мисльта. Ученикътъ, вървейки по пжтя на личния опитъ и творчество, овладава постепенно разнообразнитѣ езикови форми, интуитивно почти. На училищната граматика предстои да обясни научно тѣзи форми на ученицитѣ въ училището.

Отъ горното не следва, че трѣбва да се избѣгватъ при обучението по граматика чуждитѣ текстове, особено тѣзи на именити писатели, у които несъмнено мисльта е по-ярка отъ

тая на всеки другъ, словото по-мощно, и въ които, наистина, ще се намѣрятъ свършенни образци за подражание отъ децата. До тѣхъ, обаче, ще се дойде следъ като се мине презъ личното, индивидуално творчество на ученика. Колкото и да сж изискани чуждитѣ образци, дадени откъслечно и не въ тѣхната цѣлостъ, тѣ губятъ половината отъ стойността си за обучението по езика.

Подчертава се голѣмото значение въобще на изходния текстъ при обучението по граматика. Той представлява плаца, върху който ще се изградятъ граматичнитѣ знания на ученицитѣ; защото той ще оживи сухитѣ знания и ще създаде интересъ къмъ езика.

Даденъ словесенъ текстъ, писменъ или устенъ, предметъ на граматично проучване, на наблюдение, представлява единъ сложенъ езиковъ комплексъ, който крие въ себе си всички особености на граматиката и нейнитѣ подѣления. Текстътъ не е построенъ отъ еднообразенъ материалъ преди всичко, напротивъ: всичкитѣ му съставки отъ езиково гледище сж тѣй разнообразни, че не би могло да се намѣри лесно едно начало, което би групирало това разнообразие въ тоя комплексъ. Тука е ахилесовата пета на обучението по граматика въ нашето училище. Може би това разнообразие на граматичния материалъ прави предмета труденъ за преподаване, и подъ влияние на това схващане граматиката се изхвърли като предметъ въ първоначалното училище у насъ. Въ единъ текстъ се откриватъ следнитѣ елементи:

1. Като словесенъ видъ той разкрива особеноститѣ си като такъвъ. Той е — или описание, повествуване, басня и пр. пр.

2. Отъ синтактична страна той представлява съвкупностъ отъ изречения — кжси или сложни, съ всички думи — пояснения на глаголитѣ — ядки на тѣзи изречения.

3. Отъ гледище на речника — той е сборъ отъ различни категории думи отъ езика: глаголи, съществителни, мѣстоимения и пр.

4. Откъмъ състава на думитѣ въ текста се откриватъ съставни части на всички по-сложни думи у него, които отъ своя страна представляватъ съчитания, комплекси отъ корень, представка, окончание и пр.

5. Отъ звукова страна — думитѣ отъ текста сж съчетани отъ различни звукове, много отъ които се промѣнятъ по особени закони, които трѣбва да се владѣятъ отъ ученицитѣ.

6. Най-после езикътъ, като живъ организъмъ има свой собственъ животъ, на развитие, има свое разнообразие, което пѣкъ се проявява като диалектни различия въ него.

Въ този си видъ текстътъ може да се сравни съ единъ букетъ отъ най-различни цвѣта, които съчетаватъ чудни шарки и джхъ, но, речемъ ли да извадимъ единъ стъркъ само отъ него, изваденото цвѣте губи чара си, вехне.

Така оприличенъ изходниятъ текстъ за ясностъ, той не

трѣбва да бѣде разсѣченъ на кжсове за обучението съ огледъ на неговитѣ тѣсни цели — планиране на граматичния материалъ на отдѣлни кжсове, както се препорѣчва отъ методицитѣ сега. Нали граматичниятъ материалъ сега така се подрежда: минава се съществително име, следъ което иде глаголъ, иде опредѣление, мѣстоимение и т. н. Каква е наистина връзката между глаголъ и опредѣление! Може ли опредѣлението да съществува вънъ отъ изречението, вънъ отъ текста, за да бѣде взето отдѣлно като зоологически видъ на примѣръ.

Всички форми, колкото и разнообразни да сж, вирѣятъ въ цѣлостъта, и цѣлостното обучение затова става наложително и въ граматиката. Старата практика за последователното и отдѣлно изучаване на граматичнитѣ форми, трѣбва да претърпи измѣнения. Поправката трѣбва да дойде преди всичко въ подреждането на граматичния материалъ съ огледъ на изискването на цѣлостъта. Ако би могло да се каже нѣщо по тая реформа сега, това е следното:

Бъдещето обучение по граматика ще се изгради върху цѣлостното наблюдение (изучаване) на текста, като обширниятъ граматиченъ материалъ бѣде групиранъ въ новъ редъ. Какъвъ трѣбва да бѣде той, тепърва ще се очертае той съ огледъ на една практика.

Естествено е, че такъвъ начинъ за работа изисква по-голяма свобода на учителя, изисква се една по-сигурна негова подготовка, за да се справи съ трудноститѣ, които ще се явятъ въ хода на работата му по граматика. При това обучение изречението ще играе голѣма роль, като първа основна частъ отъ цѣлостъта; то ще обедини разнообразнитѣ езикови форми въ една система, пригодна за ученическото съзнание.

Едно цѣлостно обучение на граматичнитѣ форми ще пренесе следната полза за обучението по матерния езикъ:

1. Ученицитѣ ще вникнатъ въ сжщината на езика като колективна придобивка.

2. Формитѣ ще се изучаватъ не откъслечно, редувайки се една следъ друга, а въ цѣлостъта — въ съдружие съ всички типични езикови форми.

3. Учебната работа ще бѣде изследователска, което ще възбуди интереса у децата къмъ матерния езикъ, който сега, трѣбва да признаемъ, е твърде пониженъ.

Конкретно следния пътъ ще посоча, какъ трѣбва да бѣде планирана една работа отъ подобенъ характеръ за обучението по граматика.

Ив. п. Андреевъ — гр. Габрово.

Дружества въ училищата.*)

Въ днешната педагогическа практика има много книга, много книжност. Книженъ драконъ е сграбчилъ душата на учителъ и ученици. Сѣ за ума! Повече четене, повече писане, наизустяване и заучване, — по-изостренъ умъ! Повече знания, за по-дълбокъ умъ! Царьтъ на съвременната училищна държава е *интелектуализмътъ*. Училище, учителъ и ученици носятъ, влачатъ неговата тежка диктатура.

Надигатъ се сили срещу му. Повикъ все по-упорито се носи:

— Повече възпитание въ училището! Не само умъ — и душа трѣбва! Давайте не само *учени*, но и *добри* човѣци! Животътъ и щастието на хората иска това . . .

Въ училищната практика навлиза — ако и още свѣнливо, неумѣло и нерешително — *принципътъ на възпитанието*. Дѣ-ще день и той царь да стане! Съ повишенъ устремъ той носи духъ, чувство и воля на детето въ училище. Сърдцето си, преизпълнено съ добро и добри дѣла, — той несвидно прелива въ сърдцето на ученика. Чрезъ жарко слово, живъ примѣръ и дѣла *възпитанието*, нравственото възпитание, изготвейки добра, годна почва сади въ нея красивитъ цвѣтенца на човѣшкитъ добродетели. Новото училище и новата педагогическа практика, насочвайки внимание къмъ сърдцето на ученика, полагатъ грижи на добра отгледа и израстъ на тия засадени въ човѣшката душа добродетели, тъй изоставени отъ днешната практика на царстващия въ училищната действителностъ интелектуализмъ.

Само съ учебнитъ предмети, само съ методическата единица, само съ съвети, проповѣди и напѣтствия за моралното възпитание много не може да се даде. И не се е дало! Практиката на нравственото въздействие върху душата на ученика трѣбва да се *обнови* и освежи. Трѣбва нѣщо *по-друго*, освенъ урокътъ, редътъ и дисциплината на класа, Онова, т. е. класътъ, съ своитъ повели и всѣкидневни изисквания, е едно *обикновение*, заповѣдъ, принуда, изпълнение *volens-nolens*, то е значи сивото еднообразие въ училищната действителностъ.

Въ диренето на ново нѣщо „*по-друго*“, което да обнови и освежи нашата педагогическа практика и творчество, се дойде и до ученическитъ *дружества въ училищата*.

Свободнитъ ученически дружества — като части, органи на общия училищенъ органъ — сж отлични възпитателни организми. Подчертахме „свободни“, защото, както ще видимъ по-сетне, въ тѣхъ — ако искаме да бждатъ живи и дейни организми — детето трѣбва да се *прояви*, т. е.

*) На тая тема въ редакцията ни сж постѣпили нѣколко интересни статии, на които последователно ще дадемъ мѣста.

да бжде свободно, съ размахъ и полетъ въ дейността си. Тамъ се учи, но се и прилага. Моралътъ тамъ не е суха и куха фраза, а—живо дѣло. Не само то съчувствува и състрадава, но и помага. Жива и дейна е любовта къмъ ближния. Тамъ всѣко дете като членъ работи, действува. Свитииятъ въ класа тукъ дига глава, развихря сили. Въ дружеството има по-широко мѣсто и повече възможности за лични прояви, за индивидуално духовно творчество. А има и колективно осъзнаване, доброволна дисциплина и принадлежност, социално възпитание. Тамъ има проява на духъ и воля, на самостоятелност и самодейност — едно истинско продуктивно творчество.

Дружествата въ училищата сж одълготворенъ моралъ, жива нравственостъ, просторъ за дейностъ и проява.

Въ интереса на образованието и възпитанието, въ интереса бждещето на детето, а и заради благо то на народъ и общество, въ всѣко училище трѣбва да има дружества. Едни се основаватъ по силата на окръжни, наредби, а други — по починъ и потикъ отвънъ.

*Червенъ кръстъ, въздържателни и християнски детски дружества трѣбва да има при всѣко училище. Тѣ ще бждатъ едно възпитателно гнѣздо, въ което ще се отглеждатъ по-здрави, по-добри и по-съвършени рожби. Дружеството, добре поставено, подведено, водено и напжтено, ще бжде не само единъ добъръ разсадникъ, проводникъ и контролоръ на реда, дисциплината и хигиената въ училище, но и единъ превъзходенъ съдейникъ и помощникъ на учителя въ всѣкидневната му работа. Защото дружеството поставя на всѣки свой членъ задачи за изпълнение. На лице сж: доброволни задължения, доброволно повиновение — съ услада и приятностъ положенъ трудъ отъ детето — членъ на дружеството. Работейки въ детски ученически дружества, всѣкога съмъ виждалъ въ тѣхъ ученика *другъ*, не този въ класа, потиснатъ, свитъ, безъ проява и размахъ. Въ класа, надъ книгата, тетрадката, или чина, е тѣсно, скучно, сухо и мжчително; въ дружеството е по-просторно, по-радостно, по-живо и интересно. *Детето въ дружеството е по-голямъ деецъ, по-активенъ и продуктивенъ творецъ.* Тамъ се диша по-леко, по-свободно. Тамъ е по-приятно. Не току-така *сами* ученицитѣ пожелаватъ да си „направятъ“ дружество, а веднажъ основано, искатъ по-чести събрания въ него.*

Работилъ съмъ и работа предимно въ *детски въздържателни дружества*. Въ последнитѣ 10—15 години тѣ бързо никнатъ и растатъ. Не като мода и увлѣчение. Животътъ ги подсказва, изиска и наложи на училищната действителностъ. Алкохолната напасть е тъй голѣма, а нравственото падение тъй очебийно, че трѣбваше реактивъ. Реактивъ на алкохолното зло и безнравствеността сж детскитѣ въздържателни дружества. Когато почвата и времето благоприятствуватъ, хвърленото семе лесно и бързо изкълнява и

израства. Нашата родна, българска почва е тъй напоена с алкохолна влага; нашата българска атмосфера е тъй наситена със спиртни пари и алкохолни злодеяния — пиянство, беднота, буйство, развратъ, убийства, болести, смъртъ и злополуки отъ него, че е достатъчно да хвърлимъ дребни противоалкохолни семенца въ чистата душа на детето, за да се яви нѣжно хубаво цвѣте — въздържателно дружество...

Детскитѣ въздържателни д-ства сж *новостъ* за нашата педагогическа практика и училищна действителностъ. Такива се създаватъ и никнатъ едно следъ друго по села и градове, въ училища за малки и голѣми. Учителътъ трѣбва да има отношение къмъ тѣхъ, тѣ сж знамение на изпортената съвременностъ, искрици въ тъма.

Тукъ насъ интересуватъ въздържателнитѣ д-ства на най-малкитѣ въздържателнитѣ д-ства въ основнатѣ училища. За тѣхъ още нѣмаме пълни и точни данни. Знае се, обаче, че тѣ сж стотици съ десетки хиляди членове — деца.

Въ тѣхъ се възпитава не само къмъ противоалкохолизъмъ, противъ пиене и пушене, противъ хазартъ и развратъ; въ тѣхъ детето се пхтеводи къмъ *чистота, здраве, добро и човѣчностъ*. Въ детскитѣ въздържателни дружества се възпитава най-добре, защото въздържанието е живо, дѣлово, значи, най-добро възпитание. Въздържанието не само изтрѣгва детето отъ отровнитѣ лапи на алкохола. Десетки хиляди деца, които падатъ подъ стѣпките на шествувания тържествено изъ страната ни царь-алкохолъ, проглеждатъ, ставатъ *спиртомразци*, че и *спиртоборци*. Тѣ вече, не спиратъ тѣлото си, не димятъ и опушватъ душата си, не убиватъ здраве, не унижаватъ духъ, не ломятъ воля. Не само това. Трезвото дете стои далечъ отъ пороцитѣ, то е въ борба съ тѣхъ, минава всрѣдъ многото съблазни и изкушения, защото е бронирано съ трезвостъ и корава воля. Чрезъ въздържателнитѣ дружества детето *навивка* къмъ *спиртомразство*, но и бразди, ако и много бавно и трудно, едно хубаво *добротворство*.

Не зная, би ли могло да се възрази нѣщо противъ детскитѣ въздържателни д-ства въ нашата по-нова педагогическа практика. Търся възражения — не намирамъ. Фактътъ, че тѣ се създаватъ, живѣятъ и растатъ безъ заповѣдъ; че животътъ ни ги сочи като важни спасителни възпитателни организми, говори само въ полза за тѣхъ. Доста много вече сж образувани. Намѣста ги желаятъ, но не сж образувани: не се знае за организацията, образуването и ръководството имъ. Ученици искатъ дружество, млади, неопитни учители питатъ за тѣхъ, за работата въ тѣхъ, за формата имъ и пр., почватъ, работятъ, какъ да е и какъ се случи, работятъ сами, безъ връзки и система. Разбира се, и тази дейностъ е отъ значение. Такова изолирано дружество е искрица всрѣдъ алкохолната тъма поне между децата. Но то би било нѣщо повече, нѣщо по-внушително, трайно и победно, ако бжде

въ. връзка съ подобните си, защото ще работи планно и системно.

И тъй, поставяме си въпроса: *какъ се образува детско въздържателно д-ство, какъ се работи въ него и къде е неговото място въ живота.*

Основаването на детско въздържателно д-во става, като се спазят изискванията на § 171 отъ П. О. Н. У. Учителъ въздържателъ — организиранъ или не безразлично, — желае да образува въздържателно д-ство при училището си. Внася въпроса въ учителския съветъ; той го обсъжда, решава и натоварва нѣкой учителъ съ ръководството на дружеството; за това заседание се държи протоколъ, който се изпраща на одобрение чрезъ околийския учил. инспекторъ отъ областния такъвъ. (Ако при училището нѣма учителски съветъ, то главниятъ учителъ извършва горното съ писмо до сжция). За да се избѣгне писане, изпращане и одобряване уставъ на д-ството, въ протокола (или писмото) се съобщава, че основното въздържателно д-ство е секция, или клонъ отъ Общия ученически въздържателенъ съюзъ (при учителския въздържателенъ съюзъ въ гр. София), уставътъ на който е надлежно утвърденъ отъ властитѣ и съ който дружеството ще трѣбва да се снабди въ впоследствие.

Натоварениятъ съ ръководството на д-ството учителъ — въ съдействие на колегитѣ си и по-будни ученици отъ отдѣленията — ще разгласи изъ училище първото учредително събрание, въ което ще трѣбва да се заговори съ пламъ и чувство, за да се побутнатъ нѣжнитѣ струни въ детската душа и се импулсира подходящо настроение.

— Милиони деца по земята не пиятъ и не пушатъ. Наричатъ се? . .

— Въздържатели!

— Да, въздържатели! Въздържатъ се отъ пиене, пушене и отъ всичко лошо. Тѣ си иматъ и дружества, въ които се учатъ на въздържание. Какъ ли се наричатъ тия дружества?

— Въздържателни!

— Не желаете ли и вие да си имате свое въздържателно д-ство?

Общъ решителенъ отговоръ:

— Желаемъ, желаемъ! . . .

Записватъ се членоветѣ; избира се настоятелство (председателъ, подпредседателъ, секретаръ, касиеръ, библиотекаръ) и тричленна контролна комисия. Кждето училищата сж съ малкъ брой деца и ще имаме малобройни дружества, тамъ може да се избира не петочленно, а тричленно настоятелство: председателъ, секретаръ и касиеръ. Съставя се краткъ протоколъ за извършеното. Завеждатъ се протоколна книга, касова книга и книга за членоветѣ. Всичко това се прави, върши и води отъ ученицитѣ. Учителътъ ги запознава съ тѣхнитѣ длѣжности и възложена работа, а после само показва, на-

пжтва и ржководи и то при нужда. Детето ще работи — не учителтъ!

Дружеството е основано — трѣбва да се работи въ него. Да има система и планъ, организация и разбиране въ тази работа! Нищо случайно, произволно и изолирано! *Образува ли се дружество при училището, трѣбва да се осмисли, да му се даде живъ, осезаемъ видъ за децата, да добие *raison d'être* за врѣстни и неврѣстни.*

Какъ ще се дойде до живи и дейни дружества?

— Чрезъ постоянна и неуморна работа.

Преди всичко, въ седмицата или въ дветѣ седмици трѣбва да се нареди по едно *редовно събрание*. Децата трѣва да знаятъ — така да се каже — *деня на дружеството си*, т. е. кога ще иматъ събрание. Въ тѣхъ отпървомъ учителтъ самъ ще работи. Беседи, четене, разговори върху противо-алкохолни картини, върху чути или видени действителни случки и пр. и пр. Още въ началото учителтъ подтиква децата къмъ участие и проявление. Тѣ знаятъ случки — нека свободно ги разкажатъ въ д-ството, или напишатъ за него. Така, чрезъ работа, поощрение и свободно проявление ще се дойде до деца *сказчици и референти*. Съ детскитѣ вестничета „Въздържателче“ и „Здравецъ“ **може да се направи** много въ това отношение.¹⁾ Четатъ, беседватъ върху прочетеното; проучватъ нѣщо въ дома си, идватъ като сказчици или референти (съ нѣщо написано) въ събранието и пр. и пр. Открито е широко поле за свободна и самостоятелна дейност на децата. И какъ: *учителтъ само ще направлява, възлага (понѣкога) задачи, упжтва като по-старъ и по-вещъ другаръ, като отвреме-навреме ще се явява на трибуната съ вдѣхновеното си слово да възпламени сърдцата.*

Освенъ това, паралелно съ това необходимо и наложително е да се подготвятъ и даватъ *въздържателни забави* (утра, дневки, вечеринки). Да се предприематъ близки екскурзии и излети; да се устройватъ обѣди, срещи и гостувания съ съседнитѣ детски въздържателни д-ства. Всичко това радва, импулсира и укрепва вѣрата въ идеала.

Обичъ и добро трѣбва да цари въ детскитѣ въздържателни д-ства. Една свѣтла звезда къмъ която днесъ много трудно се отива, но къмъ която, въпрѣки всичко, трѣбва да напжтваме детето. И словомъ, и дѣломъ! А повече дѣломъ! Всички случаи на милостъ, състрадание, обичъ и взаимопомощъ трѣбва да се използватъ. Отзивчивостъ, благодение и помощъ при нужда, въ тържествени и празнични дни — всичко *красиво и добро*, въобщо, трѣбва да въведемъ — и то като *живо дѣло* — въ детскитѣ въздържателни д-ства.

Една задача и дългъ трѣбва всѣкога да стои предъ дружество и членъ:

¹⁾ В-къ „Въздържателче“ — ул. „Клементина“, 15. В-къ „Здравецъ“ — ул. „Сердика“, 18 — София.

— *Гледайте, деца, къде нуждата е голъма и страшна и сами посочете да идемъ ли на помощ!*

Слага се естествено и неминуемо въпросътъ за материалнитѣ сръдства: членски вноски, помощи, приходи отъ забави и пр. и пр.

Дружеството ще реши, какви *членски вноски* ще се внасятъ. Може безвносни да бждатъ, а може и съ доброволно опредѣлени месечни вноски, като беднитѣ деца бждатъ напълно освободени отъ тѣхъ. За редовностъ къмъ касата и д-ството може да се назначатъ *класни касиери*, които иматъ задача съ обсегъ класа (отдѣлението) си — да събиратъ членскитѣ вноски и ги предаватъ на дружествения касиеръ. (При по-голѣми училища и д-ства могатъ да се избератъ и *класни агитатори-секретари*, които дирятъ и записватъ нови членове и ги съобщаватъ на общия секретаръ, разгласяватъ събранията и пр.).

На всички се възлага, т. е. тѣ сами си възлагатъ, събиране помощи въ пари, дрехи, обувки, книги, потрѣби и пр., та да задоволяватъ поне отчасти нуждата на другарчетата си. Калъпи тукъ не сж нуждни. Мѣстнитѣ условия. прозорливостъта на учителя, а и самитѣ деца, ще намиратъ и други пжтища и сръдства въ това направление.

Важното е *работа и то отъ децата!*

Добре е, отвреме-навреме всѣко дете-членъ и всѣки функционеръ на дружеството да дава отчетъ предъ другарчетата си, що е направилъ и допринесълъ за д-ството.

И най-сетне, добре е събранията на д-ството да ставатъ на *открито*, всрѣдъ *природата*. Тамъ е най-хубаво, най-чисто, най-приятно. Съединете събранието съ веселието тамъ и ще имате сладостни и незабравими часове. Кратка беседа, 1—2 декламации, 1—2 пѣсни, викъ, гонене и игри на открито и ето ви: грамадна полза и голъма радостъ за детето!

Съ детскитѣ въздържателни дружества все по-често всрѣдъ природата!

Накрай. ние смѣтаме, че тѣ трѣбва да бждатъ въ връзка и единение. Не само близкитѣ, съседнитѣ, а всички въ страната. Въ съединението е силата. Съюзътъ подсила, импулсирва и окриля. Трѣбва да има *Детски Въздържателенъ Съюзъ*. Началото на такъвъ е поставено при учителския Въздържателенъ Съюзъ (ул. „Клементина“ 15, София). Добре е, всѣко образувано детско въздържателно д-ство да влѣзе и бжде въ връзка съ него. Дружествата трѣбва да бждатъ въ съюзъ! Армията на трезвитѣ деца трѣбва да бжде споена, единна; само така тя ще бжде силна, победоносна и полезна.

П. Илчевъ,
учителъ въ София.

Единъ день всрѣдъ бавноразвиващитѣ се деца презъ месецъ августъ.

Само двадесетъ минути съ трамвай № 7 отъ площадъ „Св. Недѣля“ до захарната фабрика и вие сте въ възпитателния институтъ „Развитие“ — за бавноразвиващи се. На двора нѣколко деца облѣчени въ сини престилки, увлечени въ игра, изведнажъ забелязватъ посетителитѣ и учтиво поздравяватъ. Нищо особено. Това е обикновенна проява за всѣко възпитано дете и възрастенъ човѣкъ. Тукъ случаятъ е другъ. Това сж деца закѣснѣли въ своето умствено, често и физическо развитие. Деца, скитали отъ приютъ въ приютъ, безъ подслонъ, минали презъ разпредѣлителния домъ, скитали съ цигански катунъ, усвоили най-отрицателното въ отношенията между хората: лъжата, подлостъта, кражбата и др. Усвоили най-лоши пороци: онанизма, тютюнопушенето и др. Крайно упорити (въ отрицателенъ смисълъ) и болезнено честолюбиви въ нѣкои случаи. Много отъ тѣхъ сж лишени отъ топли майчини грижи и нѣжности. Поради своята умствена изостаналостъ, повечето сж повтаряли отдѣленията по две три години. Такива деца има много. Почти въ всѣко отъ нормалнитѣ училища, учителитѣ срѣщатъ трудности, и педагогическитѣ принципи за нормалнитѣ деца се оказватъ не подходящи за тѣхъ. Деца съ произходъ отъ различни обществени слоеве: на бедни и богати, на учени и прости.

Въ дирекцията на института присъжествуваме на единъ особенъ изпитъ: изследване интелигентността на едно 13 годишно дете-кретенче. Наистина интересенъ изпитъ.

— Внимавай, азъ ще ти кажа нѣколко числа и следъ като свърша, искамъ да ми ги повторишъ точно, както азъ ги казахъ. Слушай: 4, 7, 3, 9 или 2, 8, 5, 9 и т. н. Следватъ други въпроси.

— Ти виждашъ тукъ кутийки. Тѣ изглеждатъ съвсемъ еднакви, но едната отъ тѣхъ е по-лека, а другата по-тежка. Повдигни ги и кажи, коя отъ тѣхъ е по-тежка. Какъ се казва този цвѣтъ? Коя отъ тѣзи картини е най-хубава? Кажи ми, какво е столъ? и т. н.

Редятъ се още много въпроси по текстоветѣ на Бине-Терманъ. Изпитътъ е единъ естественъ, непринуденъ разговоръ между педагога и кандидатката за института. Умственитѣ качества сж опредѣлени. Детето е отъ категорията на *дебилити*. Следъ изпита следва медицински прегледъ. Въз основа на удостовѣрение за материалното състояние на родителитѣ се опредѣля и съответната такса.

Първитѣ впечатления засилватъ желанието ни да разберемъ, какъ се подпомага умственото развитие на тѣзи дефективни деца.

Започваме отъ спалнитѣ. Посрѣщатъ ни три деца-дежурни. Едно отъ тѣхъ грабнало лопатата, друго метлата, трето оправя недооправенитѣ легла. Защо не се оставятъ на пълна почивка или игра тия нещастни деца? Отговорътъ е задоволителенъ. Подъ наблюденията на възпитателитѣ, чрезъ тая работа тѣ се научаватъ сами да се грижатъ за чистотата. Възпитателната роля за децата отъ тоя родъ работа е голѣма. Минаваме въ кухнята. И тукъ трима дежурни. И тукъ ли мжчения за тия деца? Нищо подобно. Работата въ кухнята за тѣхъ е твърде забавна, и тѣ съ удоволствие я вършатъ.

— Ти нѣма ли да се порежешъ съ ножа? — питаме едно отъ момчетата, което бѣли картофи.

— Азъ свикнахъ — гордо отговаря детето.

— Защо работишъ тукъ, а не отидешъ да играешъ?

— Помагамъ, за да бжде готово яденето за обѣдъ.

Подъ ръководството на готвачката детскитѣ ръце сж успѣли да поставятъ всѣки приборъ на мѣстото му. Лѣха редъ и чистота, които иматъ огромно възпитателно значение за децата.

По една добре почистена алея се отправяме къмъ нѣкогашнитѣ жилища на чиновнически семейства отъ зах. фабрика. Двуетажно здание. Две входни врати, два надписа: класни стаи, ателиета. Въ ателиетата работата кипи. Единъ надписъ съ едри букви привлича вниманието ни: *„Помогнете ни сега, ще ви се отплатимъ по-късно въ живота“*. Нима е възможна бждеща отплата отъ тия, е въпросътъ, който се поражда следъ прочитане на надписа. Безспорно, оставени на собственитѣ имъ грижи, тия безпомощни, въ всѣко отношение, деца ще бждатъ бреме не само за семействата, където сж се родили, но и за обществото презъ цѣлия си животъ. Подпомогнати, чрезъ повече обществени грижи, могатъ да станатъ полезни граждани. Положенитѣ специални грижи за дефективнитѣ деца въ западнитѣ държави сж дали положителни резултати.

Ателие за—папие маше (смачкана хартия). Интересно занимание. Въ специални калѣпи отъ гипсъ, децата съ особено увлѣчение, редятъ малки късчета смачкана хартия. Натискатъ всѣко листче въ формата, докато се наредятъ нѣколко пласта.

— Ти какво работишъ?

— Мики маусъ — гордо отговаря детето.

— А ти?

— Лястовичка. Азъ котенце. . . Азъ фазанъ — се обаждатъ едно следъ друго децата.

— А тая чайка ти ли си я изработилъ? — питаме едно съсредоточило се въ работата си момченце.

— Не, Митко. — А Митко самодоволно се усмихва.

На другата маса по-похватни деца лепятъ фигуритѣ, други грундираатъ, трети боядисватъ. Етажеркитѣ сж изпълнени съ лястовички, чайки, котенца, баба Марта, дѣдо Мразъ, фазани и много други добре изработени нѣща.

— Какво ще ги правите тия нѣща? — питаме едно момиченце. Видимо смутено отъ неочаквания въпросъ неуспѣва да отговори. Изпреварва го едно момченце.

— Хубавитѣ ще ги продаваме.

Презъ полуоткрехнатата врата на съседната стая виждаме тезгявъ, и едно дете ревностно да бичи една дѣска.

— Какъ се казвашъ?

— Тодоръ.

Защо работишъ?

— Искамъ да стана дърводѣлецъ.

Научаваме, че Тодоръ независимо отъ програмата (три пѣти въ седмицата по два часа на день) най-усърдно работи. Стреми се да овладѣе всички инструменти. Желаетъ да се научи отъ грубото дърво да изработва: столове, маси и хубави мебели. Още отъ сега работи нѣкои по-дребни нѣща и съ особено удоволствие обяснява, кой инструментъ за какво служи. Привлечени отъ нашето посещение нѣколко деца влизатъ въ работилницата. Въ желанието си да покажатъ, че и тѣ работятъ, се залавятъ за инструментитѣ. Тодоръ е недоволенъ отъ тѣхната немърливостъ и имъ прави бележка:

— Само играете. Така занаятъ нѣма да научите. Трѣбва постоянно да работите!

Подобни бележки биха дали резултати при нормални деца. Тукъ всѣко дете има свой миръ, като-чели оградѣнъ съ китайска стена. Децата реагиратъ болезнено. Човѣкъ би помислилъ, че това сж деца недостъпни за педагогическо-възпитателно въздействие. И все пакъ при повече търпение, тактъ и умение отъ страна на ръководителитѣ на ателиетата и възпитателитѣ, при постоянното разнообразяване на работата, децата се приобщаватъ къмъ нея. Неумѣстнитѣ бележки ги довеждатъ до болезнена реакция. Тогава тѣ захвърлятъ работата, напускатъ играта, или дори отказватъ да приематъ храната.

Отъ съседната стая се носи шумъ отъ свистенето на машини по плетачество. Тукъ работятъ деветъ момичета и едно момче, ръководени отъ специалистъ.

— Ти какво правишъ тука? — питаме момчето.

— Уча се да плета.

Едно отъ момичетата плете чорапъ. Изпуска нѣколко бримки и се мжчи да ги залови.

— Мжчна работа, нали? Защо не отидешъ да играешъ? — питаме го.

— Искамъ плетачка да стана — твърдо отговаря то.

— И азъ работя... И азъ... Обаждатъ се нѣколко деца, мислейки че не ги виждаме. Похвалваме ги. Лицата имъ сияятъ отъ радостъ.

Една друга стая и до нея друга, по-малка. Първата е работилница. Втората е изпълнена съ готови и полуизработени работи по кошничарство: столчета, масички, панерчета, единъ цвѣтарникъ и др. На една отъ стенитъ висятъ кош-

нички, изработени отъ тель. Подъ тѣхъ на пода сж наредени нѣколко форми отъ тенекия. Ясно е, работятъ и тенекеджийство. При насъ сж нѣколко деца. Завеждаме разговоръ:

— Кой е изработилъ тази масичка?

— Кирчо.

— Цвѣтарника?

— Него, столчето, панерчето и кошничката ги изработи Борисъ — обяснява едно отъ децата.

— Тукъ ли е Кирчо и Борисъ?

— Не, тѣ играятъ сега на двора.

Единъ надписъ съ голѣми букви краси входа на общарското ателие. *„Ние се учимъ и работимъ въ училищнитъ работилници и стопанство“*. Влизаме вжтре. Десетина деца грабнали стари, износени обувки, учатъ се да шиятъ на тѣхъ. Едно дете (може би бждещъ общаръ) захвърлило обувката, оставило иглата и шилото, стои до вратата сърдито.

— Не искашъ ли да станешъ общаръ? — е нашиятъ въпросъ.

— Много бode — сърдито отговаря детето.

— Кой бode?

— Иглата и шилото. — Другитѣ не се ли бодатъ?

— Пъкъ боли. А, не искамъ, боли — отговаря още по сърдито.

— Я вижъ другитѣ, какъ работятъ. Трѣбва да внимавашъ. Ще свикнешъ. Я опитай. Схванало грѣшката си, може би, отново се нарежда при другарчетата си.

— Ти не се ли бодешъ? — питаме едно отъ децата, което доста срѣчно и хубаво работи.

— Бодѣхъ се отначало, но вече свикнахъ.

— До кога само ще шиете?

— До като се научимъ да шиемъ хубаво.

— А после?

— Ще слагаме подметки. Когато порастнеме ще работимъ и нови обувки.

— Всички ли редовно идвате на работа?

— Митко бѣга. И Борисъ бѣга. А, и ти бѣгашъ. Упрѣци и обвинения се носятъ и изпълнятъ работилницата. Такива сж тѣхнитѣ отношения. Приятели. Единъ изложи ли нѣкого, той — него, и чорапѣтъ се разплита.

Минаваме въ работилницата по рѣзбарство. На пръвъ погледъ нищо особено. Обикновени изрѣзвания отъ модели, каквито могатъ да се срещнатъ въ всѣко училище за нормални деца. Наистина, това е обикновена работа за нормални деца. И все пакъ достатъчно е да надникнемъ въ часа по рѣзбарство въ нѣкое нормално училище, и ние ще се увѣримъ, колко упоритостъ, воля и постоянство сж нуждни за завършване на една работа. Какъ ли работятъ тия деца съ изопнати като струни нерви? Нареденитѣ на масата различни добре изработени нѣща красноречиво говорятъ за упори-

тостъта, волята и енергията, вложени при изработването имъ. Съ работата по рѣзбарство безспорно не малко се допринася за създаване на сръчностъ, умение, калява се волята, ученицитѣ се сдобиватъ съ нуждното търпение за довършване на започната работа.

Следъ работа идва кратката почивка и обѣда. Звънецътъ разлива своя звънъ изъ двора, подканя увлѣклитѣ се въ игра изъ обширния паркъ или закѣснѣлитѣ въ работилницата, за обѣдъ. Приятно е да гледа човѣкъ тия деца, нѣкога безъ навици, сега какъ едно по едно си измиватъ ржцетѣ. „Строй се“, „на дѣсно равнисъ“. Следватъ една следъ друга командитѣ, до като всѣко дете вземе мѣстото си на маситѣ. Дежурнитѣ по трапезария разнасятъ яденето. Търпението на децата се изчерпва. „Почни“ — чува се команда, и лъжицитѣ се понасятъ къмъ бѣбривитѣ детски уста. Възпитателътъ забелязва, че едно отъ децата нѣма ядене.

— Кждѣ е твоето ядене? На кого го даде?

— На никого.

Всички отъ масата мълчатъ. Пристѣпва се къмъ единично разпитване. Никой не казва. Наказватъ се. Пакъ мълчание. Едно дете отъ съседната маса се осмелява и съобщава, че яденето е дадено на Борисъ. — Кой е Борисъ? Това е обособениятъ малтъкъ тиранинъ за децата. Всички почти се страхуватъ отъ него. Често се опитва, незабелязанъ отъ възпитателитѣ, да се наложи на другитѣ. Използва ги да му оправятъ леглото, други да извършатъ възложената му по дежурство работа. Обѣдътъ е свършенъ. Дежурнитѣ прибиратъ и отиватъ въ кухнята да миятъ чиниитѣ, а останалитѣ се отправятъ за спалнитѣ. Измиватъ се и лѣгатъ да спятъ.

Не е лесно да се накаратъ всички да спятъ. Упоритостъта имъ е голѣма. И все пакъ повечето отъ децата заспиватъ.

Задъ насъ остава огромната вила-институтъ, всрѣдъ обширния паркъ заедно съ дефективнитѣ деца. Нима само тия деца въ насъ сж умствено закѣснѣли?

Колко много такива деца има у насъ, оставени на произволъ или на грижитѣ на родителитѣ имъ, които сж безъ всѣкаква подготовка за правилното отнасяне къмъ тия безпомощни същества. Въ паметъта ми ярко изпѣква мисълта-апелъ *„Помогнете ни сега, ще ви се отплатимъ по-късно въ живота“*. Помогнете ни! Единъ зовъ на деца, явили се на животъ съ дефекти не по тѣхна вина, съ право на животъ както всички. А кой ще имъ помогне? Дружеството за бавно-развиващи се въ България постави началото. Това високо човѣшко дѣло може и трѣбва да се поеме и разшири отъ държавата, за да се гарантиратъ постоянни и продължителни грижи за бавноразвиващитѣ се деца въ България.

Калчо х. Миневъ,

учитель въ с. Лжжене, Свищовско.

Стопански и мораленъ отчетъ на ученическитѣ кооперации.

Всички обществени и частни предприятия, въ края на една операционна година, правятъ свой годишенъ отчетъ. Такъвъ правятъ и кооперациитѣ. Всичко живо се интересува отъ успѣха на своята годишна дейность, и се много радватъ, когато годишниятъ имъ балансъ покаже единъ чистъ активъ, който за известни предприятия е и прѣка цель.

Кооперациитѣ, обаче, като обществени и социални стопански предприятия, които мѣрятъ колективното добруване и ратуватъ за една нова стопанска система на разпредѣление общественитѣ блага, наредъ съ стопанскитѣ си задачи, тѣ се стремятъ да превъзпитатъ своитѣ членове въ духа на една нова етика и възпитание, въ *центъра на която трѣбва да стоятъ най-възвишенитѣ християнски добродетели: взаимопомощта, солидарността, другарството, човѣчността, любовта и братството, безъ които е невъзможенъ, какъвто и да е социаленъ напредѣкъ.*

Ето защо, трѣбва да има една голѣма разлика въ даннитѣ на единъ кооперативенъ отчетъ и такъвъ на едно частно стопанско предприятие.

Като се знаятъ задачитѣ на едно частно стопанско предприятие, естествено е, той ще съдържа данни само относно печалбитѣ и загубитѣ и нищо повече. Защото природата на частното предприятие не може да го насочи къмъ културно-просвѣтни, образователни, възпитателни и морални задачи. Неговата цель е една: печалбата. Въ противовѣст на частнитѣ предприятия, кооперацията трѣбва наредъ съ стопанскитѣ си цели, непрестанно — да работи върху своитѣ членове, като се старее, чрезъ живи дѣла, да култивира у тѣхъ и въ самото общество, едно социално възпитание, което да прероди поколѣнието и човѣчеството въ духа на една Христова етика, която повелява да има радость и щастие за всички на земята подъ слънцето. Тази велика обновителна цель сж съзнали първоучителитѣ на кооперативната идея, *та още преди 100 години вписаха въ своя уставъ просвѣтата и възпитанието, като главна задача на кооперацията, която нераздѣлно ще върви съ стопанската.* И днесъ много кооперативни организации въ Европа, предимно въ Англия, Дания, Холандия, Франция, Чехославия, Русия и др., се радватъ не само на мощни кооперативни организации, които завладѣха цѣли отрасли отъ стопанския животъ въ своитѣ страни, *но тѣ развиватъ и една огромна възпитателна и морална рѣбота, която всѣки день озонира и превъзпитава обществената психология въ принципитѣ на кооперативната идея.* Тѣзи цели тамошнитѣ кооперативни

организации постигатъ, като отъ своитѣ годишни срѣдства отдѣлятъ милиони за просвѣтни и културни задачи: кооперативни библиотеки и читални, коопер. кина и театри, вечерни и недѣлни училища, кооперативни висши академии (Англия), подвижни зимни университети, сказки, утра, забави, вечеринки и т. н. *На това тѣхно благородно дѣло сътрудници и държавата, като въвежда въ училището коопер. възпитание и създава специаленъ инспекторатъ при министерството на просвѣтата по коопер. възпитание, ржководство и надзоръ на ученическитѣ кооперации.* Ако ви се случи да прегледате годишния отчетъ на една кооперативна централа, напримѣръ въ Англия, вие ще видите, че тукъ икономика и просвѣта вървятъ нераздѣлно, или, че тѣ даватъ за обществено обсъждане и преценка своя годишенъ стопански и *мораленъ отчетъ*, ако ми се позволи да се изразя така, за което озаглавихъ така и настоящата си статия. Тамъ кооперациитѣ се надпреварватъ въ културно-просвѣтнитѣ си инициативи и никога не ги отдѣлятъ отъ стопанскитѣ. Винаги културно-стопанскитѣ имъ постижения вървятъ въ право отношение съ морално-възпитателнитѣ. И затова тамъ кооперациитѣ се развиватъ спокойно безъ колебание, винаги напредъ и напредъ.

И у насъ кооперациитѣ иматъ сѣщия стремежъ да поставятъ нераздѣлно стопанскитѣ и морално-възпитателни инициативи. Трѣбва да признаемъ, обаче, съ съжаление, че ние сме много далечъ отъ моралнитѣ и възпитателни постижения на европейскитѣ кооперации, и затова позивътъ на кооперативния идеологъ въ България — Георги П. Минчевъ, който отъ дълги години работи за кооперативното превъзпитание на българската общественостъ, чрезъ страницитѣ си въ списъ „Кооп. дѣло“ и чрезъ многобройнитѣ си сказки въ България, трѣбва за дълго време да остане като актуелна задача на всѣки кооператоръ и кооперативна общностъ: „Драги кооператори, — провикна се той, недейте се гордя съ това колко лева сте спечелили въ една операционна година, а кажете ми, колко по-добри, колко по-солидарни и колко побратимени се чувствувате отъ миналата година, като братя на единъ общъ идеалъ? Ако за успѣха на вашата кооперация вие сждите само по печалбитѣ, които ще дадете въ края на годината, вие не сте истински кооператори! Въ този случай, вие по нищо не се различавате отъ акционернитѣ д-ва! Не! Вие трѣбва да работите за възпитанието на своитѣ членове, за тѣхното културно и морално издигане въ духа на коопер. идеалъ! Ето защо, наредъ съ стопанскитѣ постижения, на които ние искрено се радваме, не забравяйте да работите за моралното издигане на своитѣ членове! Дайте единъ стопански и мораленъ балансъ, който да прави честь на кооперацията Ви!“

Ако този навремененъ позивъ е тѣй актуеленъ за кооперациитѣ на възрастнитѣ, то той е още по-належащъ да

стане идеалъ и знаме на ученическитѣ кооперации у насъ, които сега се развиватъ, и въ никой случай не трѣбва да повтарятъ грѣшкитѣ на възрастнитѣ, защото тѣ иматъ да изиграятъ голѣма обновителна роль за превъзпитанието на нашата подрастваща школна младежъ. И заради туй, въпросътъ за стопанскитѣ и мораленъ отчетъ на ученическитѣ кооперации, трѣбва да се разгледа и изясни на всички, които се интересуватъ отъ въпроса за ученическитѣ кооперации, особено въ началото на учебната година, когато тѣ трѣбва да се нагърбятъ съ доставката на учебници, пособия, потрѣби и др.

Много колеги, главни учители и директори, разбирайки едностранчиво задачитѣ на ученическитѣ кооперации, бързатъ да ги образуватъ формално, *безъ нужната психологична подготовка въ училището и предъ родители, съ единичка целъ да се отърватъ отъ доставката на учебници и пособия, които трѣбва да ангажиратъ нѣколко учители всяка година.* Дейността на такава кооперация не прескача синура на една книжарска доставка, подъ булото на една ученическа кооперация и за смѣтка на една хубава идея.

Учителскитѣ съветъ ще бжде твърде доволенъ, ако ръководителътъ на учен. кооперация докладва, че сж спечелени отъ тази доставка толкова и толкова лева и. . . нищо повече. Доставката се свършва. „Книжарницата“ се затваря. А где останаха възпитателнитѣ и морални задачи на кооперацията? Где е тогава нейниятъ културно-просвѣтенъ планъ, който трѣбва стѣпка по стѣпка да се следва презъ цѣлата учебна година: сказки, забави, вечеринки, коопер. дѣла на добротворство и още много кооперативни инициативи? — Нѣма го. А какъвъ ще бжде нейниятъ годишенъ отчетъ? — Една доставка и нищо друго. Това кооперативно възпитание ли е? — Не. И отчетътъ ѝ ще бжде само стопански (книжарски) — моралната ѝ дейность ще бжде „нула“.

Ето защо, ние обръщаме внимание и на възпитателнитѣ задачи на ученическитѣ кооперации, безъ които последнитѣ не би сторили нито на йота нѣщо, което може да се вземе като приносъ къмъ новото кооперативно възпитание.

Потрѣбно е тогава да се изработи отъ учителския съветъ, въ началото на учеб. година *единъ подробенъ културно-просвѣтенъ планъ, който още трѣбва да следва ученическата кооперация презъ цѣлата учебна година, за да изпълни своята целъ, не само като стопанска организация, но и като възпитателна.* Въ тази смисълъ ние говоримъ за **мораленъ отчетъ, който въ края на операционната година трѣбва да краси дейността на всяка ученическа кооперация.** Само тогава тя е изпълнила напълно своята задача. Отъ това се разбира, че основаването на нова учен. кооперация, трѣбва да става внимателно, когато сж на лице две обстоятелства: субективни и обективни. Субективнитѣ сж: въ училище да има учители — не книжари, а кооператори-идеали-

сти, които да горят за коопер. възпитание и обективни — чрез предварителни сказки и беседи да сж спечелени родителитъ на децата за една ученическа кооперация. Не сж ли на лице тия две предпоставки — ученическата кооперация е осждена на загиване, или на книжна вегетация, чиято дейност не ще отиде по-далече отъ една доставка на учебници и пособия.

Прочие, нека работата ни въ ученическитъ кооперации бжде искренна, преданна, планомѣрна, възпитателна и високо-морална, за да изпълни тя достойно своитъ свѣтли задачи, за да може, въ края на една операционна година, да се излѣзе съ единъ годишенъ отчетъ, въ който хармонично да вървятъ стопанскитъ и възпитателни инициативи, които трѣбва да правятъ честь на бълг. ученически кооперации.

Хр. Н. Златинчевъ.

Ржчниятъ трудъ въ обучението по отечествознание.

Ржчниятъ трудъ въ обучението по отечествознание се изразява въ релефитъ и картитъ, които децата правятъ следъ изучаване на всѣки единиченъ ландшафтъ или на по-голѣма цѣлостна картина. Много учители гледатъ повърхностно на този въпросъ, затова, считайки излишна тази материя, не свързватъ изученото съ релефния му или картиненъ образъ и вървятъ нататкъ. Други пъкъ, виждайки че учебната материя е доста обемиста — при все че съзнаватъ важноста и значението на ржчния трудъ — сжщо умишлено изоставятъ последния и минаватъ нататкъ. Малцина сж учителитъ, които нагаждатъ работата си разумно и целесъобразно въ връзка съ трудовия принципъ. Тѣ може би ще предадатъ учебната материя по отечествознание не съ подробности, но предаденото ще бжде оцвѣтено и разнообразено. А така добито знанието е положително и трайно, защото знаемъ, че колкото повече сѣтива взиматъ участие въ една дадена за разработване материя, толкова тази последната по-дълбоко се възприема. Детето обича да работи, то иска чрезъ прѣститъ си да възсѣздаде това, което е учило, а желанието му поражда чувства, които сж циментътъ на положителното възприятие. То се възхищава отъ своята творба. То преживява минутитъ на единъ художникъ при завършека на неговата картина, защото часътъ му не е миналъ по обикновено му, а е отбелязалъ нѣщо видимо, което е така ценно за него, защото го усѣща подъ прѣститъ си, вижда образа му. Въ миниатурнитъ черти или лепки на работата може би въображението на детето рисува шеметнитъ височини на Рила, които се криятъ въ облацитъ, бурнитъ талази на необятното Черно море, които се разбиватъ съ страшенъ ревъ въ въл-

нолома на Варна или Бургасъ и, обърнати на воденъ прахъ и пѣна, плашатъ полуголитъ лодкари на чайкитъ, настрѣхнали и гладни. Това е творба, наистина проста, но ценна, защото въ нея детето е вложило душа.

Релефътъ

може най-просто да бѣде изобразенъ отъ детето въ училищния дворъ на пѣсището. Може всѣко дете да носи въ класъ кутия съ влаженъ пѣськъ и въ нея набързо да прави релефа на изучения ландшафтъ. Може сандѣкъ съ приготвена глина, завита съ мокъръ парцалъ да стои въ жгъла на учебната стая и да се използва отъ децата за градивенъ материалъ за всички учебни предмети. Може и всѣко дете да носи въ чантата си разноцвѣтенъ пластелинъ, за да го употреби всѣко време по отечествознание, когато ще трѣбва да пресъздаде нѣщо. Съ една дума, това сж материалитъ, съ които можемъ да си служимъ въ часъ по родинознание, когато ще правимъ релефна карта на нѣкой даденъ обектъ. Отъ практична гледна точка най-подходящъ за случая е пластелинътъ — при всичко че е по-скѣпъ, защото не всѣкога обучението можемъ да водимъ на вѣнъ до купището пѣськъ. Пѣськътъ, внесенъ въ учебнитъ стаи, се обръща на боклукъ, глината мърси и е едноцвѣтна, а пластелинътъ нѣма тѣзи неудобства.

Релефната карта се прави

обикновено и въ часа по отечествознание и въ часа по моделиране. Децата си носятъ бѣло картонче, пергели, кожичка тънка, остра клечица, пластелинъ—сивъ, зеленъ, червенъ и синъ, бѣли или сини конци и мъниста, нанизани едно бѣло, едно черно зърно на тънакъ конецъ и шишенце лакъ съ четчица. Най-напредъ се прави рамката. Ако изучената материя е поле съ нѣкоя планина (напримѣръ Софийското поле съ Витоша или Рила и околнитъ и полета) рамката ще бѣде окръжностъ, защото релефътъ ще изобразява това, което се заключава въ даденото поле непосредствено въ кръгозора — който е кръгъ. Ако ландшафтътъ е голѣмъ — напр. юго-западна България, или пъкъ се прави карти на цѣла България — рамката ще бѣде правоѣгълникъ. Поставятъ се инициалитъ на странитъ на свѣта и опредѣляме приблизителната форма на обекта. Следъ това се спираме на една точка, която ще ни бѣде за ориентируващъ пунктъ. Напр. Рила или Витоша за ю. з. България или Стара-планина за с. България. Очертаваме я съвсемъ тънко съ моливъ въ видъ на набръчкана затворена черта, като обърнеме внимание върху посоката на планината. Отъ нея опредѣляме мѣстото и посоката на другитъ планини, като очертаваме и тѣхъ. Следъ това, става издигане на планинитъ съ сивия пластелинъ, като бръщаме внимание на височинитъ имъ. Издигаме и върховетъ, а заедно съ това издѣлбаваме проломитъ и

проходитъ. Така направени планинитъ, заглаждаме ги съ пръстъ, за да се заоблятъ билото и върховетъ. Сега размазваме съ тънъкъ слой зеленъ пластелинъ останалото празно мѣсто въ рамката, което ще ни представлява полето и равнината. Въ жглитъ и гънкитъ на политъ въ планината, кждето не можемъ да манипулираме съ пръстъ, ще си послужимъ при слагането на зеления пластелинъ съ острието на дървената клечица. Заглаждаме съ пръстъ склоноветъ на планината отгоре надолу, за да се слѣятъ съ равнината. Сега ще означиме рѣкитъ, за които ще ни послужатъ бѣлитъ или сини конци. За тази целъ се спомнятъ и търсятъ въ ржчната карта изворитъ по рѣкитъ, посоката и устието имъ. Слага се конецътъ на направения отъ насъ склонъ на планината, натика се съ острието на дървената клечица, продължава се намѣстването му зигзагообразно надолу въ полето, като се натиска съ клечицата, или съ тжпото на молива до като се стигне до устието, кждето отрѣзваме конца. Сега дохожда редъ да поставяме селищата. За тази целъ откъсваме отъ червения пластелинъ съвсемъ малко зърно, като мънисто, заобляме го и го поставяме на мѣстата, дето предварително сме ги означили въ картата съ острието на клечицата. Поставено топчето, натискаме го съ пръстъ, за да добие форма на кръгче. Силата на натискането ще зависи отъ голѣмината на селището. Най-после ще се използватъ нанизанитъ мъниста, които ще ни представятъ желѣзопътнитъ линии. Ако желаемъ изработената релефна карта да добие по-лъскавъ цвѣтъ, намазваме я съ лакъ.

Хубаво е релефна карта да се изработва за всѣки изученъ ландшафтъ. Разбира се, това ще отнеме доста време. Но ползата отъ това ще бжде грамадна. Ако правимъ карти въ тетрадкитъ си, можемъ да ограничимъ работата си само въ 3 релефа: ю. з., ю. Българии и единъ за цѣла България. Изработването на тѣзи релефни карти ще стане въ часоветъ по моделиране.

Картитъ

сж по-леки и по-удобни за чертание. Тетрадката по отечествознание се носи постоянно отъ децата. Следъ свършване на урока ученицитъ написватъ плана му и подъ останалото бѣло поле или на отдѣлна страница чертаятъ картата, отначало подъ пълното ржководство на учителя, а после — следъ опознаване на техниката ѝ — напълно самостоятелно като домашна работа. Чертанието ще стане по сжщия начинъ както при релефирането: беседа върху характернитъ за случая обекти, рамка (окръжностъ или правоъгълникъ), очертание на планинитъ и изпълването имъ съ кафяна боя (височинитъ — по тъмни), означаване на върховетъ съ малко тригълниче и проходите съ две по две успоредни черти. Полето се вапсва съ зелена боя, градоветъ се означаватъ съ колелца. Желѣзницитъ се означаватъ съ успоредни черти на

пресъкулки, изпълнени съ моливъ презъ една. Границитъ се означаватъ съ червени чертички. Следъ една две такива работи се прибѣзва по-нататъкъ тъй: децата въ часъ чертаятъ само картата съ моливъ, а боядисването праватъ въ кѣщи. Нататъкъ всичко вършатъ въ кѣщи, като използватъ рѣчната си карта, приложена къмъ учебника.

Коста Финджиковъ,
учитель въ гр. Ихтиманъ.

Нотното пѣние въ първоначалното училище.

Втора година вече отъ като е наложена новата учебна програма, съ която се въвежда нотното пѣние въ горния курсъ на първоначалното училище. Тя е законъ и задължава всички учители да работятъ въ часъ по пѣние споредъ нейнитѣ предписания, за да се яви ученикътъ въ първи класъ съ необходимитѣ познания и се продължи по-нататъкъ успѣшна работа по този учебенъ предметъ.

Спомнямъ си, какво голѣмо безпокойствие ни обхвана насъ учителитѣ, като разбрахме, че съ нашитѣ малки питомци трѣбва да се работи за нотното имъ огромяване. Какви ли не коментарии се правѣха въ нашата срѣда: че това е невъзможно при сегашното положение и че успѣхътъ по този предметъ ще бѣде гарантиранъ само на специалиститѣ, учителитѣ съ хубавъ гласъ и музикантитѣ. Но за болшинството учители — простосмъртнитѣ и дума да не става. По-добре нищо да се не предприема и си пѣемъ, както до сега по слухъ, отколкото да се излагаме и забъркваме още въ самото начало децата. И макаръ, че миналата учебна година имахъ трето отдѣление, не можахъ да сторя абсолютно нищо за въвежданieto на ученицитѣ си въ нотното пѣние. Пѣхме си цѣла година пѣсни по слухъ, така както и въ миналото. Така е било въ болшинството наши училища, кждето е липсвалъ подготвенъ за целта персоналъ.

При учителскитѣ срещи всички ни измъчваше една мисълъ, че трѣбва да се стори нѣщо и въ това направление, за да се запознаемъ съ тази материя, която ни се вижда толкозъ чужда, страшна и неразбираема. Готови бѣхме да пожертвуваме време, срѣдства и впрегнемъ всичкитѣ си сили, за да придобиемъ поне най-елементарното и бждемъ полезни на ученицитѣ си. За щастие, това лѣто въ нашия край се уреди десетъ дневенъ курсъ по пѣние, ръководенъ отъ известния на българското учителство г. Б. Тричковъ.

Съ каква голѣма енергия и ентузиазъмъ работиха всички учители въ този курсъ! По цѣли дни отъ сутринъ до вечеръ кипѣше непринудена работа и стремежъ къмъ самоусъвършенствуване. Затова пъкъ и резултатитѣ въ края на курса бѣха повече отъ насърчителни. Всички се убедихме, че са-

мата неизвестност ни е плашила прекалено много. Материята, която преминахме и изучихме е напълно податлива и възможна за усвояване отъ всѣки учителъ, който поне има гласъ да говори. Още тукъ е необходимо да забележа, че ние не можахме да минемъ всичкия материалъ и нѣмахме възможността да практикуваме по-дълго време, защото за таквъ курсъ сж потребни най-малко три седмици.

Отъ началото на тази учебна година положихме основи на нотното пѣние и заработихме дотолкова, доколкото ни позволяватъ силитѣ. Необходимо е да си признаемъ, че децата дадоха много по-добри резултати, отколкото очаквахме ние. Това е мнението на почти всички колеги, съ които имахъ възможността да сподѣля мисли по тоя въпросъ.

Съ каква голѣма радостъ и увлечение пѣятъ децата по познатата на учителството тонова стълбица! Тя е много удобна, близка и крайно разбираема за малкитѣ деца. По нея тѣ чудесно изпѣватъ гамата, като се изкачватъ нагоре и слизатъ надолу. Различнитѣ пѣкъ задачи, съ които се подпомага съзнателното усвояване на гамата и отдѣлнитѣ тонове, ги импулсиратъ къмъ разнообразна и интензивна работа. Почти всички деца отъ отдѣлението излизатъ най-свободно предъ своитѣ другарчета, изпѣватъ различнитѣ задачи, после даватъ тонъ и показватъ по стълбицата, а цѣлото отдѣление пѣе. Трѣбва да отидите въ отдѣление, кждето се работи по този начинъ, за да видите, какъ всички деца горятъ отъ желание да пѣятъ и бждатъ учители на своитѣ съученици. Какъ всички ученици взематъ най-живо участие въ общата работа, а вдигнатитѣ имъ ржце сж цѣла гора, която говори най-красноречиво за голѣмата жадностъ и стремежъ да се проявятъ. Различнитѣ пѣкъ способности: пѣене съ затворени уста, свирене, живо пияно и отгатване тоноветѣ, които се пѣятъ съ затворени уста отъ цѣлото отдѣление сж истински празници и най-голѣмо удоволствие за всички деца. Следъ фиксирането на нѣколко степени отъ гамата, децата съ жаръ се залавятъ да пѣятъ по стълбицата леки пѣснички. Въ междучасията се носятъ само пѣсни и солфежи. Децата се събиратъ на групи, и безъ учителско потикване започватъ самостоятелна работа.

Ако потърсимъ пълно приложение на принципа за самодейността, то ще го намѣримъ въ часа по пѣние. Всички деца сж активни, работятъ съ увлѣчение и се насърдчаватъ отъ своя успѣхъ. Естеството на самата работа я прави проста, разбираема, и безъ голѣми усилия се усвоява отъ всѣко дете. Колективниятъ характеръ на работата и нейниятъ веселъ отенъкъ, заразяватъ непринудено всички деца, и тѣ въ началото безъ да искатъ, а въ послѣдствие съзнателно, се залавятъ съ усвояване на преподадения имъ материалъ. Не се долавя абсолютно никаква досада и липса на желание да се учи, както това се забелязва при известни други предмети. Отъ друга пѣкъ страна се скжсва съ онова устано-

вено положение децата да се водят несъзнателно по гласа на своя учител. А напротив, дава им се пълна възможност да проявят своята индивидуалност и може да ги работят самички, а учителят ги контролира и насочва към материал, отговарящ на тяхната подготовка и природа. Най-после трябва да свикнем с мисълта, че не бива да заставаме в важната поза — всичко да вършим, откриваме и казваме ние учителите. Новото училище изкарва на преден план ученика с неговата будна самостоятелност и горещото желание, самичък да работи и открива, а учителят го подпомага като негов по-голям и знаещ приятел.

Детското внимание, което е така необходимо при нашата всекидневна работа, при този начин на работа се изостря до най-голяма степен. Всяко разсъдно дете при най-малкото невнимание се излага пред своите другарчета, и за да не се повтори това, то по силата на необходимостта се залавя за сериозна и осторожна работа. Една много важна педагогическа предпоставка, която характеризира този метод като много ценен е това, че и най-посредствените деца се чувствуват в уютна обстановка за работа. От живота знаем, колко много деца са станали жертва на стъснението и срама. Едно голямо число от слабите и най-вече отчаяните ученици са дължи на това, че в тези деца е липсвал необходимият кураж за свободна проява.

Още един факт, който ни поразява, това е неизчерпаемият детски интерес към новото. А знайно е, че там, където има интерес, блика творчество и напредък. Всичките тези обстоятелства говорят убедително, че точно в тази възраст, когато децата са най-податливи, е удобно да се почне с нотното пение. Мненията на специалистите и педагозите са в същия дух — да се почне незабавно въвеждането на малките деца в съзнателното пение, защото в прогимназията, децата обикновено встъпват в пубертетната възраст, когато техният глас претърпява известно изменение и не е удобно за ползотворна работа.

Като наблюдавам сега, как лесно и с удоволствие работят малките ученици, то неволно се пренасям в моите ученически години. Колко много се нервираха учителите-специалисти при нашите неуспехи, крещеха, ругаеха и често замахваха с лъка или цигулката и я стоваряха по главата на онзи, който не можеше да даде това, което му се искаше. Какви досадни часове, препълнени с даване теоретически познания, които бяха толкова отвлечени, чужди и непонятни за нас. Всичко заустявахме и пишехме по стените, за да отговаряме като автомати. И разбира се в края никакъв резултат. Дойдохме до това положение, да си внушим, че за този предмет е необходимо призвание и явни способности. Напуснахме училището без да разбираме поне най-елементарното, което ни предстоеше в нашата училищна работа.

Макаръ че тѣзи, които сж минали презъ курсоветъ, не сж добили всестранна музикални подготовка, то поне нѣма да отежатъ своитѣ питомци съ отвлѣчени нѣща, а подъ формата на най-лекото, ще ги въведатъ въ съзнателно усвояване на онова, което е било толкова страшно за тѣхъ. Въ послѣдствие тѣ, окуражени отъ собствения си успѣхъ ще крачатъ ведно съ своитѣ учители все по-напредъ и напредъ, за да достигнатъ онова положение на пълно ограмотяване, което е така потрѣбно за днешния културенъ човѣкъ.

За да се успокои учителството и се отдаде на разумна работа по този предметъ, сж необходими курсове, въ които ще получи потрѣбната му подготовка и методически уплътвания. Иначе, сама по себе си програмата нѣма да даде абсолютно никакви резултати. Новото не е въ програмитѣ, а а въ самата работа. Само подготвениятъ учителъ ще влѣе новата струя, за да освежи училището. Отговорнитѣ фактори трѣбва незабавно да организиратъ курсове съ способни ръководители, които да запознаятъ българското учителство съ стълбицата и начина на работата съ нея. Необходимо е всички учители да минатъ презъ тѣзи курсове, за да се работи изъ всички училища и се ограмотява нашата младежъ, за да не се хвърля въ тревога учителя, че ще бжде ревизиранъ и му се пише слаба бележка по нотно пѣние и гимнастика. Онии, който не е подготвенъ за работа и нула да му се пише, нищо нѣма да се постигне. Та нима все съ тѣзи бележки ще се плаши учителството? Пъкъ и каква ли полза има отъ това, да се излага и тормози такъвъ учителъ? Човѣчно е, да се положатъ максимумъ грижи, че тогава да се изисква. Обаче при сегашнитѣ мизерни учителски заплати не бива да се предприема принудително посещение на тѣзи курсове. А трѣбва да се плати на учителитѣ и ръководителитѣ, за да не се остави всичко пакъ върху охлузения учителски грѣбъ, защото трудътъ му ще бжде вложенъ въ българското училище тамъ, кждето се формира бждещето на нашия народъ.

Пагубно е повече да се нехае въ това направление.

Нима не виждаме, че ние сме народъ съ голѣма музикална неграмотностъ? Колко малко сж хората, които могатъ съзнателно да пѣятъ по ноти, когато въ другитѣ страни щомъ се събератъ 4—5 души, започватъ да пѣятъ на нѣколко гласа и образуватъ цѣлъ хоръ. Колко много и упорито трѣбва да се работи, за да можемъ и ние да черпимъ отъ вълшебния изворъ на музиката.

Иванъ С. Никитовъ, с. Лопушна, Годечко.

Групиране на слѣти отдѣления

Слѣтитѣ отдѣления сж училищна действителностъ, които отъ година на година се увеличаватъ, а не намаляватъ. При това положение, прѣчкитѣ сж много, съ които има да се справятъ и преодоляватъ учителитѣ въ дадено селище, на-

товарени по училищна сѣдба — да обучаватъ две, три или четири отдѣления. Първиятъ въпросъ, който има да разрешаватъ учителитѣ за сливане отдѣленията, е въпросътъ за групирането, т. е. за разпредѣлението имъ.

Въ нашата училищна действителностъ се е създадалъ новъ параграфъ въ правилника за нар. основни училища, мимо официалния такъвъ § 35, съ който за слѣти отдѣления се е наложила *курсовата наредба*, съ която отдѣленията се разпредѣлятъ, както следва: а) въ селища съ 2 учители—I и II отдѣления се обучаватъ въ една паралелка отъ единъ учителъ и III и IV отдѣл. — отъ другия учителъ; б) въ селища съ 3 учители — I и II отдѣления се обучаватъ въ една паралелка отъ единъ учителъ, III отд. — отъ втория учителъ и IV отд. — отъ третия учителъ. Предимствата на тази курсова наредба е, че учебнитѣ предмети сѣдни и сѣщи за дветѣ групи (I и II, III и IV) слѣти отдѣления, които тукъ не ще изброяваме, понеже всѣки учителъ ги знае, че ученицитѣ сѣ съ близка годишна и учебна възраст и че сѣшитѣ иматъ еднаква обща и езикова култура.

Това е добре. Но сега да се спремъ и на самия официаленъ § 35 отъ Правил. за нар. основни училища, който нарежда, че всѣки единъ учителъ трѣбва да ръководи (обучава) децата си отъ I до IV отдѣл. вкл., т. е. презъ цѣлия курсъ на първоначалното училище. При този ясенъ текстъ на § 35 отъ правилника следва, че всѣки единъ учителъ, било въ раздѣлни или слѣти отдѣления, трѣбва да ръководи децата си отъ I до IV вкл., безъ да се промѣнятъ, както това иска курсовата наредба, т. е. съ слѣти отдѣления да се обучава непременно I и II, и III и IV съ двама учители. Това значи, че учители на постоянно мѣсто отъ 10—15 години (отнася се до селища съ 2 учители) трѣбва да се смѣняватъ, т. е. една учеб. година да обучаватъ I и II, втората — III и IV, като оставатъ едно свое обучавано отдѣление, а взематъ ново такова — на колега си. При това положение § 35 губи своята образователна и възпитателна стойностъ. Оставатъ незавършени: 1) успѣхътъ на ученицитѣ въ края на четвъртата учебна година, 2) пълното изучаване на детската индивидуалностъ, 3) мѣрkitѣ за създаване на цѣлостенъ, хармониченъ развитъ ученикъ и 4) особенитѣ реакции на децата презъ четиритѣ учебни години.

Ясно е, прочее, че нѣма защо да се налага *курсовата наредба* въ селища съ слѣти отдѣления, както нѣкои г. г. околийски учил. инспектори искатъ въ своитѣ околии, а други въ печата излагатъ необходимостта отъ тази наредба, т. е. еднитѣ и другитѣ заповѣдватъ, какъ да се обучаватъ слѣти отдѣления.

На такива г. г. околийски учил. и-ри ще посочимъ дебело пакъ § 35 и § 6 т. 9 и § 34 отъ правилника, които даватъ право за разпредѣление на отдѣленията отъ главния

у-ль и учителския съветъ, които най-добре познаватъ условията и децата си въ своето селище.

Учитель, обучавалъ първата учебна I и II, а презъ втората — III и IV, взема ново отдѣление (нови деца), а остава свое, т. е. взема IV, а остава III, което значи, че учитель и ученици отъ новото отдѣление, до като се опознаятъ (ученицитѣ новия у-ль, неговия маниеръ, обноски и пр., а учительтъ—новитѣ си ученици — успѣхъ, сили, индивидуалност и пр.), ще мине първия срокъ. Нѣма да говоримъ при такива случаи за мжкитѣ, ядоветѣ, неприятноститѣ и пр. отъ страна на учителя, за да въведе новитѣ си ученици въ своя методъ и похватъ. Сжщото изпитватъ и ученицитѣ, спрямо своя новъ учитель. Ако учительтъ си вземе презъ втората учебна година своитѣ деца, обучавани презъ първата учеб. година, а именно II и III сл. отдѣления, на учителя и ученицитѣ ще бжде по-леко, понеже се познаватъ, и при това, третия учебенъ часъ (повече отъ днитѣ), учительтъ ще обучава едно отдѣление — III, тъй като II е имало 2 учебни часа пр. обѣдъ, Сжщото е и съ слѣтитѣ отдѣления I и IV.

Така обучавани слѣтитѣ отдѣления презъ една учебна година иматъ това предимство, че учителитѣ третия учебенъ часъ ще обучаватъ едно отдѣление — III или IV, въ който часъ е поставенъ учеб. предметъ отечествознание, формознание или практ. геометрия, които почти нѣматъ общо съ учебнитѣ предмети отъ I или II отдѣл. Учителтъ ще се почувствува, че е въ училище съ раздѣлни отдѣления.

Ще ни се забележи, че при това сливане, какъ ще се ржководятъ децата по пѣние, тѣлесно възпитание, рисуване и ржчна работа? Бързае да отговоримъ, че двамата учители сж се споразумѣли и че единиятъ ще ржководи горнитѣ предмети въ I и II, а втория — въ III и IV отдѣления. Това значи, че пѣние, гимнастика и рисуване и четиритѣ отдѣления ще иматъ въ едни и сжщи дни и часове.

До когато учебната програма (материала по отдѣлнитѣ учебни предмети въ четиритѣ отдѣления) е една и сжща, както при раздѣлнитѣ, така и при слѣтитѣ отдѣления, групирането на последнитѣ ще става по силата на §§ 35 и 34 отъ правилника.

Време е Министерството на нар. просвѣщение да се занимае съ този въпросъ, като учебната програма за слѣтитѣ отдѣления бжде съкратена (отнася се до учебния материалъ отъ този на раздѣлнитѣ). Има учебенъ материалъ въ сегашната програма, който за слѣтитѣ отдѣления може да се съкрати, безъ да се накърнятъ знанията на ученицитѣ отъ тѣзи въ раздѣлнитѣ отдѣления.*)

*) Пишешиятъ настоящитѣ редове е обучавалъ 10 учебни години подъ редъ слѣти отдѣления, като е спазвалъ § 35 отъ правилника за нар. основни училища и познава много отблизо техниката на тѣзи отдѣления. Б. Р.

Теню Андреевъ
училищенъ инспекторъ

Възпитателното значение на родната история.

Интересътъ къмъ миналото — историята — отъ день на день става все по-голъмъ. Това, което бѣха нѣкога класицитѣ за хуманизма, библията за реформацията, разума за рационалиститѣ — днесъ за нашата епоха е историята. Защото тя е единствената наука на живота и за живота; тя дава вѣренъ погледъ за нѣщата въ настоящето и бждещето и единъ сигуренъ рѣководенъ критерий за правилно приценяване и разрешаване на голѣмитѣ проблеми въ международния и националния животъ. Безъ историята човѣкъ щѣше да бжде апатиченъ къмъ живота и нѣмъ зритель, или, както се изразява професоръ Лозински, „герой на проливане сълзи надъ собственото си безсилие“.

Благодарение на историята установи се, че не само органическиятъ животъ еволюира, но и социалниятъ и че нито етичните форми, нито правните положения, нито религиозните догми сж нѣща постоянни; че всичко се движи къмъ по-ново, къмъ по-добро, къмъ по-съвършено, че всичко предъ човѣшкитѣ очи е една фаза отъ развитието, и че историята е развитие, а развитието — история. За да се убедимъ въ тази несъмнена истина, достатъчно е да се спомене фактътъ, че днесъ всѣка научна дисциплина и всѣко разклонение въ живота има своята история. Затова, наредъ съ политическата и културна история, имаме: история на езика, история на черковата, история на педагогиката, на философията, на правото, на търговията, на изкуството и пр. и пр.

Днесъ, когато свѣтътъ се преустройва подъ знака на националнитѣ възжеления; когато животътъ и аспирациитѣ сж силно обаяни съ националенъ духъ и когато националната идея държи първенство и представя една синтеза, ние не можемъ да не черпимъ поука и вдъхновение за изграждане на държавата ни върху неизблемнитѣ основи, положени отъ нашитѣ предци.

Нашъ естественъ дългъ е — да се възползуваме отъ опита на хилядитѣ поколѣния, които създадоха националността ни и съ гигантски усилия разчистиха пътя на нашата здрава раса къмъ общочовѣшка култура.

Ние сме длъжни, особено сега, когато сме предъ една равностѣтка на полувѣковнитѣ си постижения, да се вгълбимъ въ националното и да употребимъ всички усилия да присадимъ народнитѣ добродетели въ душитѣ на подрастващото поколѣние.

Българскиятъ гений въ своето историческо шествие е записалъ епохални събития. Тѣ сж гордостъ за нацията ни. Тѣ сж и фарътъ, който освѣтлява друмищата, по които трѣбва да вървимъ, следъ като новитѣ господари на свѣта

затвориха нашия духъ въ единъ малъкъ жгълъ на свѣтовната карта.

Ние, които сме минали презъ човѣшката история не като завоеватели, а като създатели на една могъща държава, трѣбва усърдно да използваме огромното историческо наследство, за да повишимъ националното самосъзнание и да го оплодимъ съ пориви за всестранно национално строителство.

Въ проумяване на националната ни история е мѣрката за напредъка ни; тамъ е изворотъ на твърдостта—да се преодоляватъ прѣчките, да се преглъщатъ горчевинитѣ и да се радваме на успѣхитѣ. Тамъ тлѣе оная искра, която въ дни на върховни изпитания, преминава като мълния презъ умове, воли и сърдца и оставя своята огнена диря върху тъмния фонъ на вѣковетѣ.

Човѣкъ се учи отъ опита, а народитѣ—отъ своята история. Народитѣ въ дни на неволи сж сами; тѣхната едничка опора сж вѣковетѣ, които сж извървѣли и въ гордостта, че сж оставили подиръ себе си следа.

Нѣма народъ, освенъ нашиятъ, който въ своето историческо битие да е проявилъ упорита воля въ страданията, дълбочина въ подвига, устремъ къмъ възвишена национална идея. И затова намъ е неппростено да скжсваме лекомислено съ традицията и да пропиляваме съкровищата отъ родната история. Ако не пламъка, що е горѣлъ въ гърдитѣ на народнитѣ герои и будители, поне искритѣ отъ него ще трѣбва да сгрѣватъ съзнанието на младото поколѣние.

Съ чувство на най-голѣма отговорностъ предъ утришната сждба на Родината трѣбва да напругнемъ сили, за да приближимъ това поколѣние къмъ великолепитѣ сияния на нашето собствено минало и да го приобщимъ съ една трезва и здрава *историческа просвѣта*, и по този начинъ да уякчимъ и затвърдимъ въ сърдцето му вѣрата, че каквото и да бжде, . . . *България е била и ще бжде*, защото ние сме потомци на единъ народъ, който е живѣлъ вѣкове и е намѣрилъ въ себе си сили — да запази името си и да отгледа онзи жилавъ джбъ, подъ чиято сѣнка всѣки отъ насъ е сложилъ своята трапеза.

Най-после единствено родноисторическото значение е, което ще озонира съзнанието на всѣки българинъ — малъкъ или голѣмъ — и ще укрепи надеждата, че въпрѣки договоритѣ, които разкжсаха живата снага на племето ни, и които обрекоха голѣма частъ отъ земитѣ ни на робство, *България ще бжде и пребжде!* Защото живъ е българскиятъ Богъ. Защото, никой освенъ Него не може да отнеме свещеното право на българката да ражда герои; защото никой, освенъ Богъ, не може да лиши майката земя да откърми сърдца, препълнени съ любовъ къмъ Родината и да окрили воли за подвизи, които сж изграждали, и които ще изградятъ величието на България.

II. БЕЛЕТРИСТИКА

ЗАВЕТЪТЪ НА УЧИТЕЛЯ.

Бѣ тягостно и мрачно. . . Ситенъ дъждъ рѣмѣше.
Тревоженъ, тъменъ смутъ владѣше навредъ.
И като на пожаръ камбаната ехтѣше,
далеко черний друмъ се виеше напредъ.

Заглѣхнало и пусто бѣ школото цѣло:
не чуваше се вечъ срѣдъ китния му дворъ
ни малкото звънче, довчера сладко пѣло,
ни крѣшний детски смѣхъ и веселъ разговоръ.

Колата трѣгваше. Тжжовни, мълчаливи;
стояхте вий до менъ при пжтната врата
и плачехте, тѣй както плачатъ всички живи,
застанали на своята рожба предъ смъртта.

Оборили глава на мойто мжжко рамо,
вий шепнѣхте за сбогомъ сетната си речъ
и плачехте за туй, че азъ отивамъ тамо,
отдето, може би, не ще се върна вечъ.

„Напраздно сж сълзитѣ! — искахъ да ви кажа —
помина-ща и азъ катъ вси, добре и эле;
азъ всичко ще ви пиша, всичко ще разкажа,
ако се върна живъ отъ бойното поле.

„Ако ли пѣкъ загина въ бой съсъ враговетѣ
и, странникъ безприютенъ, Богу духъ предамъ,
едно желание последно запомнете —
едно бихъ искалъ азъ, едничко салъ да знамъ:

„Че нѣма никой тукъ, въвв мойта родна кжща,
за мене да скърби, за мене да жалѣй:
азъ искамъ всѣки близъкъ съ радостъ да прегръща
вестта за мойта смъртъ и съ нея се гордѣй.

И нѣкога — порасли — мойтѣ ученици,
ако поематъ сжший друмъ, що тамъ се вий,
да прозвучи катъ химнъ въвв тѣхнитѣ редици:
„Учителю, ще бждемъ като тебъ и ний!“

„И може би тогазъ ще бжда най-спокоенъ,
макаръ далечъ отъ васъ, навѣки самъ-саминъ;
и може би така ще бжда азъ достоенъ
да ме наричатъ вашъ безсмъртенъ братъ и синъ.“

Бѣ тягостно и мрачно. . . Ситенъ дъждъ ръмѣше,
и сълзи капѣха отъ вашитѣ очи.
И сякашъ всичко туй преди минута бѣше —
тъй ясно чувамъ, какъ камбаната звучи.

Позиция при Булаиръ
1913

И. Н. Булевъ, учителъ

Д. Правдолюбовъ — София

При Булаиръ ти победи, учителю!

(Спомени отъ боя по случай 25-та му годишнина)

На 25 януарий, старъ стилъ, 1913 год., ротата ни, 12-та отъ 13 пѣх. Рилски полкъ, като прикритие на батарея, бѣ разположена въ дѣсно отъ шосето Кавакъ-Булаиръ въ една черна и кална угаръ, закрыта отъ неприятелски погледъ чрезъ низъкъ хълмъ. Задъ гърба ни стърчатъ Ексемилскитѣ височини, чиито върхове сж потънали въ оловени облаци. На 300—400 крачки подъ насъ се бѣлѣе Сароски заливъ, гладъкъ като огледало. Отпредъ, на около 2 километра, се чернѣятъ Булаирскитѣ лозя, гдето се разигра една отъ най-кървавитѣ драми въ човѣшката история.

Слънцето крадишкомъ ни поглежда иззадъ Ексемилскитѣ височини. Повърхността на голѣмия заливъ само отъ време на време затреперва като класовѣтъ на гжста нива. И топло, и студено. Пжтищата и стърнищата отъ стопения снѣгъ сж разкаляли. По цървулитѣ ни дебелъ пластъ леплива каль — тежатъ като желѣзни. Необикновена тишина царува изъ полето. Всичко е спотаило дъхъ и тревожно очаква нѣщо необикновено.

Лежа на сжчки като на пружиненъ креватъ и се припичамъ край огънь. Въ съзнанието си прелиствамъ страници отъ миналото. Нѣкой ме потупва по рамото. Обръщамъ се и виждамъ до мене младши-подофициера Пене Михайловъ — бившъ учителъ, едно русокосо, симпатично и крайно храбро момче.

— Цигара! Умирамъ за тютюнь! Отъ три дни не съмъ пушилъ!

Азъ изтърсвамъ малко тютюневъ прахъ отъ джоба си въ ржката му. Той напълни лулата си и я запали. Извади ножа си, заби го въ земята и закачи на него фуражката си

като на закачалка. Следъ това легна по корема си срещу мене, подпре главата си на ржцетъ и страстно засмука лулата.

Запалената лула привлече вниманието на всички пушачи отъ ротата. Заобикалятъ ни. Край огъня се оживи. Лулата тръгва отъ уста на уста.

Ето ротниятъ ни цигуларъ, засмянъ до уши, бърза и той къмъ насъ! Гждулката, здраво стистната между дългитъ му и жилави пръсти, разнася омайно звуцитъ на една старона-родна пѣсень. Насѣдалитъ край огъня войници безъ подкана, безъ тонъ и безъ диригентъ подкачватъ пѣсенята на гждулката. Винаги въ време на война предъ общата опасностъ човѣкъ бива завладяванъ отъ потоци най-разнообразни настроения, които го каратъ да пѣе, да вика, да лудува. Другояче, какъ той ще почувствува другаритъ си?

Компанията стори мѣсто на гждуларя. Зарежда се разнообразенъ репертуаръ. Настроението бързо се смѣнява. Весели и тѣжни пѣсни почватъ да се редуваатъ.

— На хоро! На хоро! Карай ржченица! — извика младшията, грабна една отъ ротнитъ баки и я заудря като дайре.

Оркестърътъ бѣше вече готовъ. Скоро и женския полъ се застѣпи. Йордето, ефрейторъ отъ IV взводъ, измъкналъ изъ раницата си кадѣнски гащи, единствениятъ си трофей изъ Македонскитъ планини, и ги бѣ намъкналъ, а главата си забулилъ съ пешкиръ — цѣла кадѣна! Той тичаше къмъ насъ. Веселието се разрастна. Безъ вино всички бѣхме пияни. Зареждатъ се отново пѣсни и ржченици. Дойдоха и нѣколко артилеристи, чиито орждия бѣха предъ насъ.

— Брей, майка му мечка, да щатъ турцитъ да поискатъ примирие, — рече единъ отъ играчитъ, който бѣше се дръпналъ настрана и съ кърпа бършеше потъта отъ челото си.

— Е, какво ще направитъ тогава? — запитвамъ азъ.

— Какво ли? Най-първо ще кажа на артилериститъ да дадатъ 21 топовни салюта, — ми отговаря той. — Второ...

— Чакай, — азъ го прекъсвамъ. — Срещу турцитъ ли?

— Хмъ, — сбърка се играчътъ. — По-нагоре, въ въздуха...

Цѣла нощъ срещу 26 януарий, 8-ий февруарий новъ стилъ, се окопаваме на 200—300 крачки предъ батареята. Късно презъ нощта, следъ като маскирахме окопитъ си, налѣгахме въ тѣхъ. Гушимъ се единъ до другъ и пакъ треперимъ отъ студъ. Мрътва тишина като никога. Зазорява се. Звездитъ почватъ силно да трептятъ и да се губятъ една следъ друга. Луната, окървавена и неспокойна, бѣ изплувала изъ единъ облакъ. Шоколадената ѝ светлина залива тъмнитъ ни окопи и озарява брадясалитъ ни силуети.

Съмва се. Изведнажъ откъмъ Буларскитъ лозя се гръмва, и граната съ зловѣщъ шумъ на тежка птица минава надъ главитъ ни. Заравя се задъ насъ въ земята, безъ да се прѣсне, като изхвърля фонтанъ мокра и черна прѣстъ. Войниците се оживиха и почнаха да се подиграватъ.

— Брей, земя за орань, брей! — извика нѣкой изъ окопа. Всички се смѣятъ.

Задъ окопа на нѣколко крачки пасе ротното ни магаре. Неприятелска батарея му открива ураганенъ огънь. По него се хвърлятъ повече отъ 50—60 шрапнели и фугасни гранати. Нѣкои отъ шрапнелитѣ се прѣскаатъ почти надъ главата му, безъ да го засегнатъ. То само отвреме-навреме рита, недовошно, гдето неприятелътъ го безпокои. Всички надигаме глави изъ окопа и гледаме къмъ магарето. Войниците се смѣятъ и пушатъ шеги.

— На това магаре сака да му дадемъ орденъ за храбростъ, господинъ поручикъ! — обажда се нѣкой.

Нашитѣ батареи все още мълчатъ. Разузнаватъ и не се издаватъ. Отъ къмъ шосето една неприятелска полска батарея започва да обстрелва окопа ни — вѣроятно недостатъчно бѣ маскиранъ, та се виждаше отъ далечъ. Още при първия снарядъ нашиятъ батареенъ командиръ майоръ Венедиковъ, който наблюдаваше изъ лѣвия флангъ на нашъ окопъ, се обажда:

— Добро утро, хаджи Хасане, сега и ние ще те поздравимъ!

Нѣколцина артилеристи се спускатъ да дирятъ запалката на падналия неприятелски снарядъ, по която можеше да се види точното расстояние отъ насъ до неприятелската батарея.

— 2,050! вика единъ отъ артилериститѣ.

— Добре! Готови! — дава заповѣдь батареиниятъ: — Мѣрникъ! Барабанъ! Запалка! Първо орждие, огънь!

Надаваме глави надъ окопитѣ. Всички се интересуваме отъ започната борба. Първиятъ нашъ снарядъ пада на 4—5 метра предъ едно отъ неприятелскитѣ орждия.

Браво, бе мерачъ! Пусни още единъ снарядъ! — заповѣдва батареиниятъ.

При втория нашъ снарядъ неприятелското орждие се преобърща.

— Кандилна се, господинъ майоръ! — радостно извика батареиниятъ наблюдателъ.

— Ура! Ура! Пусни още единъ! Браво, бе мерачъ! — ечна цѣлиятъ ни окопъ.

Обадиха се и други неприятелски батареи. Нашитѣ сжщо. Завърза се оживенъ артилерийски двубой. Повече отъ 70 наши и толкова неприятелски орждия по единъ фронтъ отъ 5 километри, толкова е расстоянието между Мраморно море и Сароски заливъ, почнаха да бълватъ огънь. Скоро се обадиха и морски орждия изъ турскитѣ воени параходи. Гранатитѣ и шрапнелитѣ имъ яростно и съ трескавична бързина, почватъ да заливатъ позицитѣ ни, особено тия на 22 полкъ. Сякашъ, се хвърлятъ въ припадъкъ на несдържана умраза. Земята почва дълбоко да се разрива отъ гранатитѣ на ударъ, полянитѣ да се обливатъ съ кръвъ, ехото на задрѣмалитѣ долини да се разбужда отъ адски гърмежи...

Ние стоимъ съ притаенъ дъхъ въ окопитѣ и тревожно чакаме нѣщо още по-страшно.

Нашата артилерия задави неприятелската. Но все отъ време на време последната пакъ се обажда. Обѣдъ е. Това насърдава нѣколцина смѣлчаци отъ ротата. Тѣ се затичаватъ до кухнята, разположена въ единъ долъ задъ позицията ни, за да донесатъ дневнитѣ ни порции. Навръщане смѣлчацигѣ биватъ забелязани отъ неприятелскитѣ батареи, които ги поздравяватъ съ по нѣколко шрапнели. Притиснатъ отъ неприятелски снаряди, единъ отъ смѣлчацигѣ остава баката си на поляната и побѣгва къмъ насъ.

— Па оти остави баката на открито, нѣкой че я земе? Зводо че остане безъ бака! — прави бележка зводниятъ му подофицеръ.

— Трай малко, господинъ старши, да мине зорол — отговаря засрамено войникътъ, а другаригѣ му се смѣятъ.

— Кой че я краде, господинъ старши, — допълня другъ войникъ, — сега агата пази баката.

Троица отъ нашитѣ чичовци стоятъ прави, наблюдаватъ противника и си говорятъ.

— Ехъ, ако ме убиятъ — нищо. Оставямъ на жена си доста ниви, съ които ще може да изгледа децата. По-голѣмото ми момче следъ 3—4 години ще поеме работата, — говори единиятъ.

— Азъ пъкъ, братя, нѣма що да жала — оставамъ млада жена, безъ деца, лесно ще се омжи, — допълва вториятъ.

Третиятъ, около четиридесетъ годишенъ, весело се обръща къмъ другигѣ:

— За менъ, братя, е все едно — и да ме убиятъ, и да не ме убиятъ. Азъ имамъ семейство и на тоя свѣтъ, и на она. На она свѣтъ е първата ми жена съ две деца. И на тоя свѣтъ имамъ жена съ две деца. Ако остана живъ, ще се върна при жена и деца. Ако ме убиятъ, пакъ ще отида при жена и деца.

Въ окопа лежи върху платнище раненъ войникъ. Раненъ е съ шрапнеленъ куршумъ въ гърдитѣ. Отивамъ при него и го питамъ:

— Какъ си?

— Не съмъ толкова добре — ми отговаря — Стоя на кръстопътъ, отгдето се отива, и на тоя свѣтъ, и на она. Гдѣ ще отида и азъ не зная.

Гъсти турски маси потеглятъ къмъ насъ. Артилерийскиятъ огънь и отъ дветѣ страни добива страшна сила. Отдѣленъ изстрелъ отъ пушка, картечница и орджие не се различава. Като че ли казанъ съ врѣла вода клокочи надъ буенъ огънь! Като че ли бучи силно развълнувано море! Безкрайно зловѣщо ехо . . . Сякашъ, не се биятъ хора, а небесни сили . . .

Нашитѣ батареи съ всичка сила изливатъ желѣзо надъ побѣснѣлитѣ неприятелски маси. Навсѣкжде, догдето око ти вижда, като гъсти снопи следъ добра жетва, се търкалятъ

трупове съ зѣещи рани, изъ много отъ които още тече струи алена кръвъ. До преди нѣколко дни тия тлѣсти пасища слушаха звънцитѣ на стадата и кавалитѣ на овчаритѣ. До преди нѣколко дни изъ тия черни угари, наведенъ и умисленъ, порѣше земята само орачѣтъ. И изведнажъ изъ тия мѣста се изви буря, по-страшна и по-упостошителна отъ всички бури надъ земята. Вsrѣдъ адскитѣ гърмежи се борѣха две желанія — българинѣтъ да обедини племето си и турчинѣтъ — отново да окове въ вериги единъ народъ, който искаше свободно да живѣе.

Гжстата мъгла, голѣмитѣ турски сили, точната стрелба на неприятелската флота и голѣмитѣ загуби разколебаха 22 Тракийски полкъ. На нѣколко мѣста турцитѣ бѣха направили пробиви по фронта му. Полкѣтъ бѣ принуденъ да отстъпи. Гърмежи почватъ да се чуватъ задъ гърба ни.

— Да бѣгаме, господинъ старши, догде е време! Живи че ни уловятъ! — ни подканва единъ отъ войниците.

— Море стой, почекай, да видимъ, що че да стане. Ако е за бѣгане, не се е родилъ арабски конь да ни стигне! — отговаря старшията.

Тая духовитостъ ободри войницитѣ. Предъ нашата позиция турцитѣ се оживяватъ. Ясно чуваме гласовѣтъ имъ: „Алахъ! София!“

Младшията Пене Михайловъ скочи отгоре на окопа и запрати пълна матора съ вода къмъ турцитѣ:

— Пийте малце вода, па тогава вървете на София! — той вика.

— Скачай въ окопа, ще те убиятъ! — азъ му викамъ.

— Море, како съмъ се наежилъ, топъ да ме удари, пакъ че отскочи, — той ми отговаря.

— Како че става, да става! — правятъ бележка нѣколцина. — Ако агата затваря нашиятъ тилъ, зеръ ние не можемъ да затворимъ неговия?

— Тури ножа! Напълнете пушкитѣ! — дава команда на два звона полуротниятъ ни подпоручикъ Д. Георчевъ, бившъ учителъ. — Следъ мене бѣгомъ маршъ!

— Кандидатъ-офицеръ Владимиръ Миленовъ придружи и ти подпоручика съ звона си! — заповѣда ротниятъ командиръ.

И Миленовъ бѣ бившъ учителъ. Преследвани отъ неприятелски картечници и шрапнели на „единъ солукъ“ се добрахме до брѣга на залива. Батареята на майоръ Венедиковъ още по-здраво заблъска неприятелскитѣ позиции, съ цель да отвлѣче къмъ себе си вниманието на неприятелскитѣ батареи, които бѣха почнали да ни преследватъ.

Мълчаливо и предпазливо, единъ по единъ, ние тръгаме край брѣга, безъ да сме обезпокоявани отъ турцитѣ. Отъ лѣво ската на почти отвесния брѣгъ бѣ прошаренъ тукъ таме съ голѣми и черни дървета, прострѣли надъ насъ безлистнитѣ си клони, като ржце на молящи се аскети. Презъ храсти и камънаци, нѣкжде по сухо, нѣкжде до колѣни въ

вода, но съ голѣма осторожность и съобразителностъ, ние вървимъ покрай брѣга напредъ и все напредъ. Турцитѣ не бѣха го охранили. Почувствувахме вече, че сме задъ тила на противника...

Изведнажъ надъ главитѣ ни пушки загърмѣватъ. Кандидатъ-офицерътъ Владимиръ Миленовъ съ нѣколко войници бѣ успѣлъ да се настани на височината, при подножието на която бѣ заела позицията неприятелската батарея — сжщата, която толкова пакости ни бѣ направила. Скоро въ лѣво и дѣсно отъ нашия патрулъ всички заехме позицията и откриваме огънь по прислугата на батареята и нейното прикритие. То бѣ заело позицията задъ една каменна ограда на едно лозе. Започва се неравна борба. Падатъ убити единъ, двама, трима... Нѣколцина по-малодушни отстъпватъ отъ заетата позиция.

— Срамота е, братя, българи сме! Върнете се назадъ! — извика съ цѣло гърло подпоручикътъ, който съ пушката на единъ убитъ усилено стреляше по противника.

По едно време той застава правъ, отправя страшенъ погледъ къмъ всинца ни и извика: „Напредъ на ножъ!“ и се хвърли самичкъ на атака къмъ неприятелското прикритие.

— Ура! Ура! — екна нашата позиция.

Следъ подпоручика полетѣ и кандидатъ-офицера Влад. Миленовъ. *Храбростта на двамата достойни началници и бивши учители ни увлече.* Скоро и ние се намѣрихме предъ неприятелското прикритие и прислуга на орждията. Започна страшна сѣчь. Тая драма стана въ тила на противника. Това бѣ чудна смѣлостъ отъ наша страна. Кой класически примѣръ на героизъмъ може да се сравни съ *този великъ подвигъ, който спаси положението на цѣлата позиция, на цѣлата българска армия и на цѣла България?*

Насрещу подпоручикътъ грамаденъ кюрдъ, гологлавъ и съ остригана глава. Ножоветѣ на пушкитѣ имъ едва ли не се допиратъ. Двамата се гледатъ въ очитѣ, безъ да мигатъ. И въ двамата личеше видимо колебание, дали да забиятъ ножоветѣ си единъ на другъ, или не. Но войната милостъ не познава. Така по-продължително не можеше да стоятъ и двамата. Заговори инстинктътъ. Подпоручикътъ се изхрани въ лицето на кюрда. Той мигна. Това бѣ достатъчно, за да навлѣзе съ всичка сила българскиятъ ножъ въ гърдитѣ му. Изъ устата на нещастника рухна струя кръвь като изъ пожарникарска трѣба, и започна да гледа съ бѣлото на очитѣ си. Не следъ много време почна да трепери и се сгромоляса като топка въ краката на подпоручика.

Въ страни нашитѣ сж господари на неприятелската батарея. Тѣ бѣха очистили прислугата и прикритието на батареята. Азъ стоя до убития кюрдъ. Гледамъ го. И жалъ ми стана за него. Никога не сме го виждали, никога зло не ни е правилъ... и го убихме. Ами я ако има майка, съпруга, деца, които никога нѣма да го видятъ и никога нѣма да узнаятъ гроба му? Война! За нея нѣма моралъ, нѣма правда.

защото съ всички срѣдства се дири победата. И ако не победишъ — тежко ти!

Къмъ главнитѣ наши позиции все по-силно се чува нескончаемо „ура“ на атакующитѣ дружини отъ 13 и 50 пѣх. полкове. Лежимъ въ тила на противника. Незнаемъ, какво да правимъ. Мнозина сж умислени предъ голѣмата неизвѣстность.

— Не бойте се момчета! — обаждамъ се азъ. — Ние сме прикрытие на турската батарея.

Тия думи възбудиха общъ смѣхъ. Всички се ободряватъ.

— Ей, единъ отъ агитѣ бѣга! Право къмъ насъ иде! — нѣкой се обажда.

— На вълка въ устата! — забелязвамъ азъ.

— Много здраве на Алаха! — викатъ мнозина и насочватъ пушкитѣ си къмъ него.

— Ей и другъ, втори, трети . . . всички бѣгатъ!

— Здраво брулете, момчета! — подпоручика заповѣдва.

„Боятъ настана, тупатъ сърдца ни.

Ето ги, братя, наш'тѣ душмани!“ . . .

Ечи цѣлиятъ тилъ. Суматохата отъ лѣвото турско крило се пренася къмъ дѣсното, а тамъ турцитѣ имаха успѣхи. Къмъ 5 часа следъ пладне боятъ бѣ прекратенъ въ наша полза. По бойното поле съ хиляди убити и ранени отъ дветѣ страни . . .

Почва да се здрачава. Небето, дърветата и сребърната повърхность на Сароския заливъ запотъваха въ мракъ. Стоя безмълвенъ и окървавенъ срѣдъ бойното поле. Ранени, наши и неприятелски пѣшкаты, бѣлватъ и умиратъ. Всички искатъ помощъ. Тѣхнитѣ вопли сж ужасни, покъртителни. Нѣкои отъ тежко раненитѣ протѣгатъ къмъ мене костеливитѣ си ржце като малки деца. Очитѣ имъ сж потънали. Зѣницитѣ имъ сж светнали и само отправятъ милостиви погледи. Много отъ нашитѣ ранени искатъ да бѣжатъ по-далеко отъ тука. Страхуватъ се да не попаднатъ въ пленъ, като че ли не е все едно, где ще умратъ. Мжча се да утеша нѣкои. Всички ми се молятъ да ги взема съ себе си. Единъ куца подире ми. Раненъ е въ крака. Счупена е костъта подъ глезена на дѣсния му кракъ.

— Заре, раненъ ли си? — питамъ.

— Дребна работа, нищо не ми е, щомъ гърбината ми е здрава, — ми отговаря той.

Въ тъмнината отдалечъ се дочуватъ смѣхове, пѣсни и гласъ на гждулка. Наши негде се веселятъ. А тука, около мене, тежко ранени единъ по единъ склопватъ очи и заминаватъ. Може би затова сж възможни войнитѣ, защото днесъ никой не чувствува страданията на другитѣ.

Отивамъ да видя плененитѣ картечници. До една отъ тѣхъ лежи храбриятъ учителъ Пене Михайловъ. На гърдитѣ му зѣе рана и отъ нея шурти кръвъ. Ржцетѣ му се гърчатъ и свиватъ. Сѣдамъ до него и го цѣлувамъ по челото. Хващамъ и дветѣ му ржце. Викамъ за санитари.

— Майчице, умирамъ! — едва изпъшка той и жално впи погледа си въ мене.

Следъ това, той почна бързо да мига и да трепери. Горкиятъ издъхна въ ржцетъ ми . . .

— Пене, братко мой, ще отмъстимъ и за тебе! — викамъ натъжжено азъ.

— Хей, хей, брайно! — обажда се нѣкой изъ тъмнината. — Ако речеме за всички да отмъщаваме, ще трѣбва още 100 години да се воюва. Стига толкозъ!

Приютили сме се въ една долчина. Лежимъ край огънь. За възглавници ни служатъ трупове. Приказваме:

— Фанатизиранъ народъ сж това турцитъ, — говоря азъ. — Представи си, отивамъ да превържа тежко раненъ турчинъ, а той ми обръща гръбъ. Не пожела да му направя превързка. И умре съ умразата си къмъ мене . . .

Поглеждамъ войниците. Никой отъ тѣхъ не спи, а срѣдъ нощъ е. Цѣлъ день тѣ неуморно отблъскваха турскитъ нападения срѣдъ градъ отъ куршуми, гранати и шрапнели, а сега изморени, вмѣсто да спятъ, бодърствуватъ и подхвърлятъ шеги за храбростта на неприятеля. Нѣкои дори си бѣха устроили даже и забавления — единъ отъ ротнитъ шегаджии бѣ пригърналъ неприятелски трупъ и танцува съ него. Други съ удари на лъжици по шрапнелни гилзи му даватъ тактъ. Но най-интересенъ бѣ Заре. Той седи полу-голъ край огъня, пощи се и си тананика:

— Ой, Даневъ, Даневъ, съ тая въшлясала антерия да преспишъ саде една нощъ, не еднажъ, а два пжти че подпишешъ миръ . . .

Кървава луната плава надъ облацитъ. Срамува се да гледа опръсканата съ кръвъ земя и да слуша воплитъ на неприбранитъ още ранени.

Лежа по гърба си на голата земя и си мисля: въ полка имаме много учители, войници и офицери; *мнозина ги таксуваха като безотечественици, и очакваха отъ тѣхъ предателство, а тѣ до единъ излъзаха герои!*

Въ боя при Булаиръ паднаха мнозина отъ тѣхъ. Лежатъ подъ безкрѣстни гробове. Рано всѣка сутринъ сладкопойни чучулиги трептятъ криле надъ тѣхнитъ гробове и съ нѣжни звуци възпѣватъ подвизитъ имъ. И на крилетъ си леко издигатъ славата имъ къмъ небесни висини, отдалечъ да я видятъ поколѣнїята, които ще се радватъ на родното слѣнце следъ тѣхната геройска смъртъ. Тая слава ни говори: „*При Булаиръ ти победи, учителю!*“ И затова заслужавашъ по-добра участь.

Д. Цонковъ — София

Родолюбието на българския учителъ.

Въ последния день на общоевропейската война другарътъ ни Горанъ Димитровъ, учителъ изъ Ломско, получи тежка рана въ гърдитъ. Отнесоха го въ болницата. Тамъ го лѣкуваха и гледаха. Отъ день на день отиваше по-зле. Най-после, като разбра, че краятъ на живота му наближава, съ сълзи на очи той помоли една отъ милосерднитъ сестри да седне до него съ перо въ ржка и да пише, каквото той ще ѝ диктува. Тя написа следното писмо:

Мили родители,

Докато получите писмото ми, нѣма да бжда вече между живитъ. Последната ми молба е — да ме простите и да не жалите за менъ. Благодаря ви за всички добрини, които сте ми направили презъ живота. Простете ми и за всички злини, които съмъ ви причинилъ. Поздравете всички роднини и познати отъ вашия добъръ Горанъ. Не забравяйте и децата ми отъ отдѣлението! Тѣ ме чакатъ съ нетърпение да се върна при тѣхъ, да ги стопля съ нѣколко убодрителни думи, но уви! Нѣма вече да ме видятъ. Последнитъ си дни завършвамъ тукъ! Дадохъ всичко за милото си Отечество. И въ последната минута, когато напускамъ този свѣтъ, не мога да не си спомня за тия, за които съмъ жертвувалъ всичко. Идете, скъпи родители, при моитъ ученици, утешете ги и имъ кажете последнитъ ми слова, съ които затварямъ очитъ си: „Боже, пази Отечеството и милитъ ми деца! За тѣхъ работихъ, за тѣхъ дадохъ живота си!“

Цѣлува ви за последенъ пжтъ:

Вашиятъ синъ: *Горанъ*

И. Н. Булевъ.

Афродита.

(Разказъ)

Златко, мой другаръ по участь, съ когото бѣхме три години пленници въ два различни гръцки острова, бѣ учителъ въ едно отъ балканскитъ села на нашия окръгъ. Видѣхъ го на една конференция въ окръжния градъ, размѣнихме си по нѣкой споменъ за ония тежки и нерадостни дни на черна неволя, когато бѣхме изгубили всѣка надежда за завръщане въ родната земя.

— Отдавна дирѣхъ случай да се видимъ — рече Златко — искамъ да ти разпрѣя нѣщо, което на друго не желая да повѣря. Никой другъ, освенъ тебе, нѣма да ме разбере, защото не е преживѣлъ онова, което ние съ тебе сме изпитали на островитъ. Искашъ ли да ме изслушашъ?

— Съ най-голъмо удоволствие, Златко.

— Добре. Следъ привръщането на дневния редъ ще те заведе на едно хубаво мѣсто при рѣката — азъ познавамъ добре тия мѣста — ще се любуваме на природата и ще приказваме.

Надвечеръ ние седѣхме вече на избраното отъ Златка мѣсто и наблюдавахме величествения залѣзъ и чуднитѣ отражения на слънцето въ рѣчнитѣ води. Златко бѣ все тъй замисленъ и тжженъ, както бѣ въ она день, когато се раздѣлихме съ него следъ завръщането ни отъ пленъ.

— Питаше ме вчера — започна Златко — защо съмъ тъй замисленъ и мълчаливъ.

— Може би се е случило нѣщо неприятно съ тебе? — попитахъ го азъ.

— Не, нищо не се е случило . . . Впрочемъ . . . какъ да ти кажа . . . случило се е нѣщо, но не сега и не тукъ, а тамъ — на острова, кждето бѣхъ.

И Златко отново се замисли, и като помълча доста, пакъ заговори:

— Виждашъ ли тая рѣка? Тя ми напомня за морето — за онова море, което заобикаля отвредъ острова, кждето преживѣхъ три отъ най-хубавитѣ години на моята младостъ; тя ми напомня за една висока, висока скала надъ самото море, а надъ скалата, като въ приказкитѣ, една вѣтрена мелница.

— И после? — попитахъ азъ Златка, въ очакване да чуя, какво му напомня още рѣката.

— И после . . . тя ми напомня . . . за едно хубаво момиче.

— А момичето за какво ти напомня?

— Момичето ми напомня за себе си — само за себе си; момичето е края на моитѣ спомени.

— Казвай, Златко, готовъ съмъ да те слушамъ до утре. Имай пълна вѣра въ мене и ми разкажи всичко, каквото ти тежи на душата — окуражихъ го азъ и се приближихъ още повече до него.

— Казахъ ти — продължи Златко — че имаше тамъ една много висока скала надъ морето. А близо до скалата бѣше вѣтрената мелница. Отъ мелницата нататъкъ се спускаше полегатъ склонъ, обрасълъ съ маслинови дървета, кипариси, портокали, смокини и лозя. Въ края на склона се врѣзваше заливъ, а около залива бѣше застроено селището, кждето ние, пленниците, живѣехме. Жилището ни бѣше една полуразрушена сграда, съ изпочупени врати и прозорци. Спѣхме на земята, безъ всѣкакви постелки. Завивахме се съ шинелитѣ и платницата си. Жилището ни бѣше на самия край на селището, а отъ него до вѣтрената мелница не бѣше далече. Въ жилището си прекарвахме само нощта, защото презъ цѣлия день бѣхме на работа изъ острова.

Минаха се цѣли две години. Азъ успѣхъ да науча доста добре говоримия гръцки езикъ.

Единъ пжтъ, презъ последната година отъ пленичеството ми, азъ бѣхъ неразположенъ и получихъ разрешение да не отида на работа. Следъ обѣдъ ми стана по-добре, и понеже нѣмаше, какво да правя, решихъ да се разходя до вѣтрената мелница и да се полюбувамъ отъ тамъ на безкрайната морска ширина. Решихъ и отидохъ. Времето бѣше съвсемъ спокойно, нѣмаше вѣтръ, и мелницата не работѣше. До мелницата имаше една полянка, обрасла съ нѣкакви южни треви и цвѣта, а на полянката пасѣха две бѣли кози, покрай които се навѣрташе едно момиче, забрадено съ червена кърпа, и отдалечъ изглеждаше като нѣкакъвъ голѣмъ алень макъ срѣдъ зеленината на полянката. Може би азъ щѣхъ да от-нина, безъ да обърна внимание на момичето, но то забърза къмъ мене, приближи ме, спрѣ се, поздрави ме на своя езикъ и ми поднесе една китка отъ цвѣта, които бѣ набрало по полянката. Азъ бѣхъ изненаданъ отъ тоя неочакванъ жестъ на девойката и смутено изрекохъ:

— Много ви благодаря, госпожице, и не зная дали заслужавамъ тоя букетъ. И азъ неволно притиснахъ букета до сърдцето си.

— Ахъ! — сякашъ простена девойката, поогледа се наоколо и после добави. — Азъ ви познавамъ. Видѣхъ ви още преди три години, когато ви докараха тукъ. Виждамъ ви всѣки день, когато ви каратъ на работа съ другитѣ българи. Вие не приличате на другитѣ. Вие приличате на моя братъ, който почина. Азъ всѣки день ви гледамъ и все ми се иска да ви гледамъ. Какъ е името ви?

— Златко — отговорихъ азъ.

— Какъ хубаво говорите гръцки! Какво значи това „Златко“?

Азъ обяснихъ на девойката, че моето име произлиза отъ думата „злато“.

— Трѣбва да е вѣрно това — забеляза девойката — защото вашата коса е като злато. Каква хубава коса имате! Пъкъ и вие . . . сте хубавъ . . . — И тя наведе погледъ къмъ земята и взе да кжса листата на едно цвѣтче и да ги пуска на земята.

— А вашето име какъ е? — попитахъ я азъ.

— Афродита.

— Афродита? — повторихъ азъ очуденъ. — Вие носите името на една древна гръцка богиня — богинята на красотата.

— Но азъ . . . азъ не съмъ красива — промълви Афродита, изпитателно ме загледа въ очитѣ и спрѣ да кжса цвѣтчето.

Азъ едва сега можахъ да забележа, колко красива бѣше девойката, съ дълбокитѣ си черни очи, съ смолисто кждрава коса, блестящи бѣли зжби и като изваяно отъ мраморъ тѣло.

— Азъ не съмъ като онази Афродита, за която вие казвате . . . Азъ не съмъ красива — въздъхна девойката.

— И вие сте също тъй красива, както онази — другата Афродита.

— А вие откъде знаете за другата?

— Челъ съмъ въ историята.

— Съ какво се занимавате въ вашето отечество?

— Азъ съмъ учителъ.

— Учителъ? — почуди се Афродита и остави сякаш нарочно отворена малката си като коралова чашка устица, за да се любувамъ на бѣлитѣ ѝ зъби. — И васъ ви каратъ на работа съ другитѣ? Азъ ще кажа на дѣда да помоли коменданта да ви освободятъ отъ работа. Дѣдо ми е близъкъ съ коменданта. Искате ли?

— Защо не — стига да може.

И една голѣма радостъ засия по лицето на девойката, и въ искреното си желание да облекчи моята участъ, тя стоеше предъ мене още по-красива и отъ самата митологическа Афродита.

— Афродита! — чу се мъжки гласъ откъмъ мелницата — ела тукъ!

— Чувамъ, дѣдо, ей сега ще дойда!

Но Афродита не отиде при дѣда си, а продължи да ми задава въпроси, съ които искаше да разбере всичко за моя животъ и за моята родина.

— Афродита! — чу се пакъ мъжкия гласъ.

Девойката пристъпи по-близо до мене, огледа се наоколо и ме попита:

— Искате ли да идвате тукъ денемъ? При насъ е много хубаво. Отъ мелницата се вижда цѣлото море — лодки, параходи, гемии — много, много . . . И ще ми разправяте за вашата родина . . . Искате ли?

— Да, но дѣдо ви какво ще каже?

— Дѣдо Одисей ли? Не се бойте отъ него. Той е много добъръ. Ние сме приказвали съ него за васъ. Искате ли да идвате тукъ?

— Искамъ.

— До виждане, Златко! — съвсемъ дружески се обърна къмъ мене девойката и отърча къмъ мелницата.

Следъ нѣколко дни азъ бѣхъ освободенъ отъ работа и привечеръ отивахъ редовно при мелницата, за да гледамъ не морето, а Афродита. Съ дѣда Одисея, притежателтъ на мелницата, станахме толкова близки, че той ми разказа отъ игла до конецъ цѣлия си животъ: какъ билъ помощникъ-капитанъ на единъ параходъ, какъ го уволнили и какъ западналъ; после изгубилъ дъщеря си, зетя си и внука си, които починали отъ епидемия, и му останала едничка само Афродита. Другъ пѣтъ дѣдо Одисей ми разправя, какъ е пѣтувалъ на младини съ парахода край всичкитѣ бѣлгарски черноморски пристанища и по Дунава чакъ до Видинъ.

— Азъ обичамъ вашата земя, Златко, — казваше една вечеръ дѣдо Одисей — тя е златна земя — въ нея всичко има а ние . . . какво имаме ние? — едно море — и нищо повече.

Афродита слушаше, втренила хубавитѣ си черни очи въ мене, грабѣше съ погледъ всѣка дума отъ устата ми и горѣше отъ нетърпение да изрази онова, което чувствува.

Дѣдо Одисей се заливаше отъ сърдеченъ и добродушенъ смѣхъ, гладѣше съ ржка кждрецитѣ на Афродита и се стараше да възпре изблика на нейнитѣ възторжени чувства.

Леко и незабелязано се изнизаха днитѣ отъ последната година на пленничеството ми.

Една вечеръ азъ не можахъ да отида при мелницата. Комендантътъ на селището бѣше събралъ всички пленници, за да събира нѣкакви сведения за всѣкиго и пуста мѣлвата, че скоро ще ни изпратятъ за България. На другия день събирането на сведенията пакъ продължи, и азъ можахъ чакъ вечерта да се освободя. Когато се запжтихъ къмъ мелницата, бѣше се вече смрачило, и луната изгрѣваше. Като наближихъ полянката, откъмъ мелницата изтърча насрѣща ми една фигура. Несъмнено, това бѣше Афродита. Изведнажъ тя се спрѣ, падна на колѣне предъ мене, закри лицето си съ ржце и неудържимо зариде.

— Афродита, какво се е случило? Да не би нѣщо дѣдо ти . . . объркахъ се азъ и не знаехъ, какво да ѝ кажа по-нататъкъ.

— Не, не, не е дѣдо — продължаваше да риде тя — ти знаешъ, ти знаешъ . . .

— Но азъ нищо не зная, Афродита, повѣрвай ми.

— Ти знаешъ, ти знаешъ — продължаваше да риде тя — на васъ сж ви казали . . . и дѣдо ми чулъ вече . . . вие ще заминавате за България.

Азъ разбрахъ, че и дѣдо Одисей е научилъ мѣлвата за нашето заминаване и я съобщилъ на Афродита.

— Но, Афродита, азъ три години вече чакамъ това. Три години! Малко ли е три години?

— Вземи и мене, Златко, заведи и мене . . . И азъ искамъ да дойда тамъ — въ твоята родина . . . Азъ те обичамъ . . . А безъ тебе . . . какъ ще живѣя азъ безъ тебе? И трепяща отъ ридание, тя сне червената кърпа отъ главата си, за да избърше бликналия потокъ отъ сълзи, и кждрецитѣ ѝ се разпилѣха въ безредие по челото.

— Не плачи, Афродита, опитахъ се да я утеша азъ — знаешъ ли, колко души се радватъ сега?

— И азъ ще се радвамъ, Златко, обеща ми, че ще ме вземешъ — и азъ ще се радвамъ. И тя за мигъ се изправи, грабна ми ржцетѣ, започна да ги цѣлува и да се моли пакъ:

— Вземи ме, Златко, заведи ме, Златко! Отъ първия

денъ, когато те видѣхъ, и до сега само за тебе съмъ живѣла, само за тебъ съмъ мислила . . .

— Но тебе нѣма да те пустнатъ, Афродита, нито дѣдо ти, нито другитѣ.

— Ще ме пустнатъ, Златко, ще ме пустнатъ. Тѣ всички ме познаватъ тамъ — на парахода. И вуйчо ми е тамъ.

Азъ не знаехъ, какъ мога да увѣря Афродита, че тя разсжждава съвсемъ по детски и че това, което е намислила, въ никакъвъ случай не може да се изпълни.

— Слушай, Афродита — казахъ ѝ азъ, треперещъ отъ вълнение — когато тръгна отъ тукъ съ парахода, отдалечъ ще ти размахвамъ бѣла кърпа. Ти застани тамъ на височината при мелницата и гледай. Така ние ще си вземемъ за последенъ пътъ сбогомъ.

Отъ очитѣ на девойката отново бликнаха сълзи. И като въздѣхна и помисли малко, тя вдигна глава, сякашъ онесена отъ нѣкаква внезапна и щастлива мисль:

— Ще видишъ, че ще ме пустнатъ. Не на пристанището, а тамъ — въ морето, вѣнъ отъ залива. Ще настигна азъ парахода съ лодка, азъ мога да плувамъ съ лодка по-бързо и отъ параходъ и ще се примоля да ме взематъ. Вуйчо ми ще ме вземе.

— Афродита! — разнесе се гласътъ на дѣда Одисея отъ къмъ мелницата — ела бързо, бързо!

Като ми пожела лека нощъ и цѣлуна отново ржцетѣ ми, Афродита се обърна и като стрела изчезна нататъкъ.

Азъ се върнахъ въ жилището на пленниците и заварихъ неописуема радостъ, викове и пѣсни: преди малко се получила телеграма да тръгваме утре.

Презъ нощта не мигнахъ отъ радостъ и мжка: радвахъ се, че наблюдавамъ вече часътъ, когато ще стѣпя пакъ на родна земя, а сжщевременно ме тревожеше мисльта, дали Афродита, водима отъ своитѣ чувства и детска безразсждностъ, нѣма да ме изненада съ нѣщо и дали нѣма да стана азъ причина да се забави нашето заминаване.

На другия денъ къмъ обѣдъ ние тръгнахме. Азъ не можахъ да отида да се обадя на Афродита, защото не пускаха никого да се отдѣли вѣнъ отъ селището. Параходътъ изсвири и бавно се отдѣли отъ пристанището.

— Слава Богу! — рекохъ си азъ въ ума. — До сега нищо лошо не се случи. А важното е да тръгне веднажъ парахода.

Ние минахме недалечъ отъ височината, на която бѣ вѣтрената мелница на дѣдо Одисей, но тамъ нѣмаше нито жива душа. Само край брѣга, подъ височината, се клатушкаха на разлюляната морска поврѣхнина нѣколко празни рибарски лодки. Когато отминахме височината, на върхъ самата скала внезапно израстна една човѣшка фигура. Тя бѣше Афродита. Азъ бързо се отдѣлихъ отъ всички, които бѣха на палубата, извадихъ кърпичката си и я размахахъ изъ въздуха. Но

вмѣсто да ми отвърне съ сжщото, Афродита направи нѣколко бързи крачки напредъ и скочи отъ скалата. Тя се изгуби за мигъ въ единъ отъ трънливитѣ храсти, които растѣха тукъ-тамъ по скалата, и отново пакъ се появи, свличайки се надолу.

— Гледайте, гледайте! Човѣкъ слиза по скалата! — раздадох се виковете на палубата. Изъ парахода наизлѣзоха нови хора, струпах се на палубата и почнаха оживено да разискватъ онова, което наблюдавах.

Азъ скрихъ кърпичката си и се смѣсихъ съ другитѣ пленници. Сърдцето ми биеше до пукване, и сигурно съмъ билъ бледенъ като платно, но въ общата суматоха никой не забеляза това.

— Гледайте, гледайте! — раздадох се пакъ виковете — той слѣзе чакъ долу при лодкитѣ . . . Ето го — подкара една лодка . . . Насамъ иде . . . какъ бързо върти лопатитѣ . . . Сигурно иска да настигне парахода.

Но въ това време параходътъ излѣзе отъ залива, понесе се съ пълненъ ходъ като бѣла птица по откритото море и остави далечъ, далечъ задъ себе си и лодката, и острова, и Афродита.

Бедната Афродита!

III. ИЗЪ ПРАКТИКАТА ЗА ПРАКТИКАТА.

К. Рачевъ — София

Отечество любезно, какъ хубаво си ти!

(Географско четиво за III отдѣление)

„Хубаво си, отечество мое! казва народниятъ ни поетъ *Ив. Вазовъ*. Нѣма никога да се нагледамъ на твоята хубостъ, на твоята природа. Само твоя образъ, милъ и величественъ, стои неизгладимъ въ душата ми, която те люби, милва и слави. Малко ли пжти съмъ се катерилъ по твоитѣ гигантски планини и съмъ се чудилъ и дивилъ на твоитѣ гори, поля и райски картини! И колчимъ пакъ ги видя, като че ли ги виждамъ за првъ пжтъ.

Само ти, отечество, само твоята божествена природа никога не ми омръзва; само ти ме пленявашъ днесъ, когато прекарвамъ въ тежки неволи, както си ме пленявало и въ моето детинство, моята младостъ, когато ликувахъ, когато хвърчехъ съ младежки надежди.

Бжди благословено, мое отечество! Бжди честитъ, балкански райо! Бжди голѣма и славна, о чудна земьо, дете е цвѣтѣла люлката ми, дете ще се зеленѣе и гробътъ ми“.

България! — Това е земята мила, що ни е родила; това е майката мила, що ни е кърмила.

България! — Земята на нашите бащи и деди, люлка на българския род и племе.

България! — Това е земята, що най-любя на свѣта.

Снагата на нашето отечество — нашата мила татковина, е прошарена съ високи планини, вирнати чела въ лазурните висини, които се оглеждатъ въ бистритѣ сини води на езерата, равни и безкрайни поля, буйни и зелени гори и ливади, златогриви ниви, цвѣтни поляни и розови градини. Рѣки шумятъ и се пѣнятъ, езера се синѣятъ — Бѣлий Дунавъ гордо бучи и се лѣй, а Черно море се бунтува и свѣтлей!

Обиколете България и вижте легендарната *Стара-планина*, зашумената *Сръдна-гора*, *Родопитѣ* горделиви, *Витоша* — нераздѣлна отъ София, хайдушката *Странджа*, *Пиринъ* съ „Върха на буригъ“ (Ель-тепе) и *Рила-планина* съ прочутия манастиръ „Св. Ив. Рилски“. Изкачете се на *Мусала* (2925 м.) и оттамъ вижте обширните граници на цѣлокупна България!

Пропжтувайте презъ *Дунавската* *столова* земя, *низината на Марица*, всрѣдъ равнини, гори, кичести долини, лозя и поля съ тучни пасища!

Навестете *Дунавъ* съ широката му бѣла лента, неговитѣ притоци: *Искъръ*, *Витъ*, *Осъмъ*, лжкатушна *Янтра*. Тритѣ тракийски рѣки: *Тунджа*, *Арда* и *Марица* — тритѣ сестри, които се събиратъ при *Одринъ*, *Струма* и *Места*. Бурното Черно море, което се вълнува по крайбрѣжието на нашата хубава страна.

Идете всрѣдъ народа да видите трудолюбивия, здравъ, коравъ, гостоприемеиъ, храбъръ и славенъ *българинъ*. Тамъ вижте пѣстритѣ народни носии отъ разнитѣ покрайнини и ще чуете звучния и сладкъ български езикъ.

Разгледайте нашата красива столица *София*, седалището на *Царя на българитѣ*; *Кюстендилъ* — овоцната градина на България.

Видинъ — съ прочутитѣ „Бабини Видини кули“, пристанището на гр. *Ломъ*, търговскиятъ гр. *Свищовъ* — градътъ на *Алеко Константиновъ*; най-оживеното търговско пристанище у насъ гр. *Русе*, гдето се вълнува „Тихиятъ бѣлъ Дунавъ“; *Пльвенъ* — прославенъ въ руско-турската война; *Панама*та на *В. Търново* — старата българска столица; гр. *Габрово* — българскиятъ Манчестеръ, люлката на новобългарското образование (*Априловъ*).

Варна — царицата на Черно море; *Шуменъ*, *Преславъ* — столицата на Бориса, Симеона Великий и др.

Пловдивъ — втората столица на България съ красивитѣ хълмове (тепета); индустриалниятъ *Сливенъ* — градътъ на *Хаджи Димитър*; *Ямболъ* въ извивкитѣ на *Тунджа*; *Бургасъ* — бждещата българска Марсилия (южнобългарското пристанище на Черно море).

Долината на розитѣ (*Казанлъкъ* и *Карлово* — градътъ на Левски), *Калояръ* (Ботевъ), *Сопотъ* (Вазовъ), с. *Шипка*

(опълченците), *Копривищица* (Любенъ Каравеловъ, Т. Каблешковъ и др.). *Панагюрище* (Маринъ Дриновъ). — Сръдногорското въстание и *Оборище* — подъ водителството на Бенковски. *Стара-Загора* — градътъ на тополитъ и кипариситъ и още много, много градове и китни *български села*.

Когато пропътуваме изъ нашето отечество, само тогава ще се увѣримъ, че България отъ едина край до другия е надарена отъ природата съ най-скъпи дарове. И тя ще ни зачуди съ своята красота и тогава можемъ да кажемъ заедно съ поета:

„Отечество любезно, какъ хубаво си ти!
Какъ чудно се разтила небето ти безкрайно
надъ хубости вълшебни! Какъ всичко е омайно!
При всѣки погледъ нови, по-нови красоти:
тукъ сѣнчести долини, тамъ планини гиганти, —
земята пълна съ цвѣте, небето съ брилянти...
Отечество любезно, какъ хубаво си ти!

Отдалечимъ ли се отъ отечеството, образътъ на България не се забравя. Той се явява винаги предъ насъ и ни напомня дълга спрѣмо отечеството, защото както казва поета:

„Дето ази и да ида,
За тебъ мисля и горя.
Въ тебъ родихъ сж и желая,
Въ тебъ свободенъ да умра“.

Ат. Чешмеджиевъ, учил. инспекторъ.

Облѣкло и обуца.

Комплексна учебна работа за II отдѣление.

Нѣма вече топли дни. Отиде си, замина и сиромашкото лѣто. Небето е навѣсено. Сиви облаци сж се надвесили надъ земята и всѣки мигъ сж готови да заплачатъ . . . Духа севернякътъ и предвещава въ близко време снѣгъ. Всѣки бърза да се прибира у дома си. Студено е . . . Площадътъ е пълненъ съ коли, натоварени съ дърва. Едни носятъ печки, други тръби за печки и вързопи съ дрехи . . . Магазинитъ за дрехи и обуца сж пълни съ купувачи. Шивачи и обуцари денонощно работятъ . . .

По полето вече не се виждатъ хора. Всичко е прибрано въ града. Само понѣкога се чува скрибуцане на коля, които се връщатъ отъ близката курия, натоварени съ дърва . . . Тжга и пустота вѣе на всѣкжде. Само врани и гарвани грачатъ зловещо и прехвъркатъ на рояци по чернитъ угари . . .

Предстои ми днесъ да направя съ ученицитъ си излетъ до шивачи, обуцари и кожухари. Ще обработя методичната единица — *облѣкло и обуца*.

Привършихме съ настаналитъ промѣни презъ есенъта, съ приготвенитъ зимнини и т. н.

Зададени сж за домашна работа следнитѣ задачи:

1. Съ какви дрехи се обличатъ женитѣ, мъжетѣ и децата презъ различнитѣ годишни времена?
2. Отъ какво се шиятъ дрехитѣ и кой ги шие?
3. Съ какво се обуваме?

* * *

Децата сж готови за излета. Тѣ вече знаятъ, какво ни предстои и сж въоръжени съ моливитѣ и бележнитѣ си тетрадки, въ които отбелязватъ всичко, което наблюдаваме.

— Деца, кажете, какво си опредѣлихме да правимъ днесъ?

— Днесъ, учителю, ще ходимъ на гости на шивачи, обушари и кожухари.

— Учителю, нека да отидемъ въ шивачницата на Любкиня татко. Тя е близко и е голѣма. Има мѣсто за всички ни.

— Да отидемъ и въ обушарницата на чичо Петъръ. Той каза, че ще ни очаква . . .

— Съгласни сме, съгласни . . .

— Да отидемъ и въ кожухарницата на дѣда Иовча . . .

— Добре, деца, съгласни сме всички. Да отидемъ въ тѣзи работилници, въ които желаете. Наредете се и тръгвайте!

Шивачницата на Любкиния татко е на главната улица. Тя е една отъ първитѣ въ града ни и има магазинъ съ готови дрехи. Спрѣхме се предъ нея и почакахме, за да ни покани майсторътъ да влѣземъ вътре.

— Охо, добре дошли, добре дошли! Ехъ, да знаете, колко ми сж нуждни сега чираци и калфи . . . Елате, елате ми, добри гости!

Разпредѣлени на групи, както всѣкога при подобни наблюдения, започнахме работа съ първата група деца. Влѣзохме вътре. Въ работилницата имаше 4 работника — шивачи, които шиеха панталони и палта, а майсторътъ на дълга маса кроеше панталони. Децата видѣха, какъ се взе мѣрка на едно момче за горни дрехи. Показа имъ се, какъ се кроятъ и шиятъ дрехитѣ.

Майсторътъ ни разведе изъ магазина и ни показа различни дрехи — мъжки и детски костюми, зимни палта — мъжки и дамски, и завърши съ показване на различни видове платове. Не забравихме да си поискаме парчета отъ платоветъ за нашата училищна колекция.

Излѣзохме довольни. Влѣзоха другата група деца, а излѣзлитѣ си отбелязаха въ бележницитѣ наблюдаваното.

На минаване покрай работилницата за бельо, разгледахме изработенитѣ долни дрехи и работенето на такива отъ работничкитѣ.

Снабдихме се съ парчета отъ хасетата, поплини, сатени, платна и други материали за нашата колекция . . .

* * *

Отдохме въ обуварницата на чичо Петъръ — една отъ добре обзаведенитѣ обуварници въ града ни. Въ добре нареденитѣ витрини имаше изложени различни обуца. Обуварницата заемаше две отдѣления — работилница за обуца и магазинъ за продаване на изработени такива.

Чичо Петъръ, добъръ майсторъ и гражданинъ, се бѣше изправилъ до една дълга маса предъ разперена кожа (шевро) и съ метъра въ ржка кроеше нови обуца. Въ лѣво отъ него три калфи и едно чираче, седнали на столове до дългъ тезгяхъ, набиваха съ чукове клечки на нови обуца...

Децата, пакъ по групи, разгледаха цѣлата обстановка на обуварницата. Насочихъ вниманието имъ върху метъра, съ който майсторътъ мѣри за нови обуца. Децата сж запознати съ него и сега видѣха на практика използването му въ шивачницата и обуварницата. Разгледаха тезгяха съ разпредѣлението на различнитѣ видове клечки и общ. пирончета, шила, клещи, чукове и т. н. Следъ това, разгледаха всички видове калъпи за обуца, наредени на полици, и чичо Петъръ нагледно ни показа, какъ се поставя на калъпъ скроената и прекарана на машината подплатена кожа за обувка. Показа, какъ се поставятъ подметкитѣ, заковаването имъ съ клечки, и изобщо цѣлата работа по изработката на нови обуца...

— Виждате, деца, че не е лека работата при изработката на обуца. Колко трудъ и внимание изисква тази работа... Има вече и фабрики за обуца. Тамъ се работятъ бързо и много нови обуца...

Чичо Петъръ не забрави да ни покаже и магазина съ обуца — отъ шевро, лакъ, платъ, видѣло, чортова кожа и т. н. — дамски, мъжки и детски.

Доволни отъ хубавия приемъ въ обуварницата на чичо Петъръ, потеглихме за кожухарницата. На отиване се спрѣхме и разгледахме работилницата на разни видове чехли, пантофи, обикновени и капаклии царвули и прости селски обуша.

Наблюдаването се наниса въ бележницитѣ.

* * *

Кожухарницата е близко до фабриката за кожи, въ която сме гостували. Дѣдо Йовчо, старъ майсторъ, съ двойни очила на носа, шиеше кожухче съ дебели черни конци. Двама помощници поставяха кожи на детски палтенца.

Майсторътъ ни посрещна доста добре. Той веднага постави на разположение на насъ калфитѣ си и лично ни показа, какъ се поставятъ кожи на дрехитѣ, като обясни на децата нуждата отъ кожи презъ зимата. Показа разни видове кожи: агнешки, ярешки, заешки, отъ лисици, невѣстулки, лалугери и т. н. — всички добре приготвени отъ табакитѣ. Каза по нѣколко думи за набавянето на кожата и използва-

ването разнитѣ видове за дрехитѣ на децата и възрастнитѣ. Показа ни и зашита отъ овчи кожи кожуси за селяни, шуби, шапки, ржжавици и т. н.

— Всичко видѣхме и много ново чухме, деца, нека сега да благодаримъ на дѣда Йовча и да му кажемъ „сбогомъ“!

Доволни, съ много събрани нагледи и впечатления, тръгнахме къмъ училището. Целта на излета ни се напълно постигна. Остава ни да привършемъ съ главната работа — да възобновимъ и систематизираме добититѣ знания и съзнателно да се схванатъ и усвоятъ.

Казахме, че децата не забравиха да донесатъ въ училището: парчета платове, платна, хасета, сатени, кожички, клечки, пирони и други материали отъ шивачницата, обушарницата и кожухарницата. Тѣ ни сж необходими за уроцитѣ въ училището и за музея ни по предм. учение . . .

Въ училището.

Сржчни ученици сж поставили на отдѣлни картони, еднакво изрѣзани, парчетата взети отъ шивача, материалитѣ отъ обушаря, като сж разпредѣлили разнитѣ видове клечки и пирони въ стѣкла отъ хининъ или аспирина, а на трети картонъ — кожичкитѣ отъ кожухарницата. Не бѣха забравени и концитѣ, иглитѣ и напрѣстницитѣ, съ които си служатъ еднитѣ и другитѣ.

Децата бѣха окачили картонитѣ на опредѣленото мѣсто въ стаята и самодоволно ме очакваха.

— Деца, ние ходихме да правимъ наблюдения — къде ходихме?

— Въ шивачницата, обушарницата и кожухарницата.

— Защо ходихме?

— Ние казахме, че ще говоримъ по предметно учение за *облѣклото* и *обушата* на хората.

— Така, деца, ще говоримъ за облѣклото и обушата на хората, за нашето облѣкло и за нашитѣ обуша . . .

— Кажете ми, може ли човѣкъ безъ облѣкло и безъ обуша?

— Не може. Голи ходятъ само дивацитѣ въ топлиѣ страни. Не е прилично да ходи човѣкъ голъ. Много селяни и селянки ходятъ лѣтно време боси, но и тѣ си иматъ обуша за есенно и зимно време и за празнични дни.

— Хората презъ лѣтото носятъ леко облѣкло, а презъ зимата повече дрехи — горни и долни, за да имъ държатъ топло.

— Така, деца, ние видѣхме въ всичкитѣ работилници, въ които ходихме, че майсторитѣ и помощницитѣ имъ иматъ много работа, всички бързатъ . . . защо ли?

— Защото времето е вече студено. Иде студъ и снѣгъ. Не може да се ходи голъ и босъ. Всѣки гледа да се облѣче и обуе по-добре, защото безъ облѣкло и обушки ще заболѣе.

Нека си припомнимъ сега за онова, което видѣхме въ шивачницата. Извадете си бележниците, за да си припомните... Желаете ли да говорятъ?

— Любкинъ татко кроеше панталонъ отъ черъ шаекъ. Служеше си съ метъръ и една желѣзна линия, а съ сапунче чертаеше. Изрѣзваше съ голѣми, остри ножици.

— Ами отъ кжде знае, какво да чертае?

— Той предварително взема мѣрка на онѣзи, на които ще шие дрехи. Записва си сантиметритѣ въ една голѣма тетрадка, като написва най-напредъ името на човѣка.

— Като скрои дрехата, дава я на помощника си и той я шие. Шиенето извършва съ ржка и съ машина. Преди да се ушие напълно дрехата, майсторътъ прави 1—2 пжти проби, като облича неготовата дреха на човѣка, който е направилъ поржката и си отбелязва съ сапунче и кърфички...

— Да, така, деца, дрехата трѣбва добре да прилепне на тѣлото, и се изисква голѣмо внимание отъ страна на шивачитѣ.

— Съ това свършва ли работата?

— Не. Защититѣ дрехи не могатъ безъ копчета и трѣбва да се добре изгладятъ.

— Така, деца, какви видове дрехи носятъ хората?

— Зимни и лѣтни. Еднитѣ сж отъ по-дебелъ платъ, а другитѣ отъ по-тънъкъ. Всѣки човѣкъ носи и долни дрехи — направени отъ хасе, платно, сатени и т. н.

— Отъ какъвъ материалъ правятъ платоветѣ?

— Отъ вълна, вълна и памукъ или само памукъ.

— Я вижте, деца, тѣзи материали.

— Това е вълна и вълнена прежда, а това памукъ и памучна прежда. Това не зная, какво е.

— Кой ще познае?

— Това, другарчета, е конопена, а другото е ленена прежда. Тѣ не се добиватъ отъ животни, а отъ растения — конопъ и ленъ. Моитѣ родители сж отъ с. Самуилово, Ст. Загорско. Тамъ обработваха тѣзи растения.

— Това, което ви каза Лачо е вѣрно. Ето ви и платна отъ ленъ и конопъ. Тѣзи материали ще ги запазимъ за колекцията си.

— Еднакви ли сж дрехитѣ на гражданитѣ и селянитѣ?

— Не сж еднакви. Гражданитѣ носятъ панталони и палта, а селянитѣ — потури, пояси, елечи, памуклии, кюркове и др. Селянскитѣ — сукмани, а гражданскитѣ — рокли, палта и манта.

Рекапитулация и общо схващане.

1. Времето е вече влажно и студено.

2. Всѣки бърза да се приготви за зимата, която е вече близо.

3. Шивачътъ работи усилено да приготви на време облѣкло за хората.

4. Той всѣки день мѣри и крои панталони, жилетки и палта, а помощникитѣ му бързатъ да ги ушиятъ.

5. За облѣкло — горно и долно — има различни видове вълнени и памучни платове, а платна и сатени — за подплата и джебове.

6. Селски дрехи шиятъ отъ щаеци и платна, които си тъчатъ селянитѣ.

7. Женитѣ си шиятъ рокли отъ басми, бархети, докови, сатени и други вълнени, памучни, ленени платове и платна.

Упражнение въ свободно разказване на урока. Застѣпва се и хорово говорене на части отъ сжщия. Новитѣ имена на инструменти и материали се извличатъ беседно и написватъ отъ деца на дѣската.

Задачи за дом. работа.

1. Да си напишатъ новитѣ думи въ опредѣленитѣ за това тетрадки.

2. Да напишатъ по едно разказче за шивача.

3. Да си нарисуватъ по една картинка отъ шивачницата.

Въ други учебни часове ще се извърши сжщата работа и за обущарницата и кожухарницата.

При свързването на даденитѣ знания по предметно учение — за облѣкло и обуца, което ще се извърши въ отдѣленъ часъ, ще се използва и следния допълнителенъ материалъ:

Всичко ми е готово.

Имамъ си калпаче здраво,	И кожухче имамъ ново —
Имамъ и царвули,	Какъ ми то прилѣга!
И отъ нищо не се плаша —	Вѣтърътъ студенъ отъ него
Вѣтъръ нека брули!	Три дни чакъ ще бѣга!

Па и вълнена торбичка
Имамъ за школото;
Цѣла зима тамъ ще ходя:
Въ него е доброто!

Л. Бобевски.

Гатанки:

1. Малка съмъ и гола съмъ, а цѣлъ свѣтъ обличамъ. —
Що е то? ... Игла.

2. Вържи го — ходи, отвържи го — седи. — Що ето? ...
Цървулъ.

Четене.

Четивото „Петъовитѣ обувки“ — Ст. Чилингировъ, читанка за II отдѣл.

— Правихме наблюдение на обущарницата и въ часъ по пред. учение говорихме за сжщата и за работата на обу-

шаря. Поржчахъ ви да намѣрите въ читанкитѣ си четивото „Петьовитѣ обувки“, да го прочетете и да помислите върху съдържанието му.

—Изпълнихте ли поржчката ми? . . . Добре, деца, всички сте го извършили. Кой желае да разкаже тая приказка? . . . Нека я разкаже Станка . . . Нека сега да я разкаже и Динчо . . .

Следъ това децата си отварятъ читанкитѣ и четивото се прочита отъ 2—3 деца цѣлостно. Прочита се по части и се обясняватъ непознатитѣ думи и изрази отъ онѣзи деца, които ги знаятъ

Подъ ръководството на учителя децата анализиратъ четивото и вникватъ въ строежа му. Изтъкватъ се отдѣлнитѣ картини и, чрезъ подходяща беседа, става вдълбочаване въ съдържанието му. Децата преживяватъ всичко изложено въ статийката за Петьо, като се използва и картинката въ читанката.

Учителятъ прочита четивото при затворени и отворени читанки образцово.

Пристъпва се къмъ техниката на четенето. Децата го прочитатъ пакъ тихо—опитватъ сега го прочетатъ като учителя си, и започва гласното четене отъ единични деца — цѣлостно или по части.

Всички следятъ и при грѣшки поправятъ. Поправкитѣ се извършватъ следъ завършване четенето отъ всѣко дете.

Домашна работа: Да разучатъ добре четивото и да си нарисуватъ по една картинка отъ съдържанието му на специалнитѣ за целта тетрадки.

Писане.

Полудиктовка „Въ кожухарницата“.

Децата, този часъ ще си припомнимъ за кожухарницата, ще си съставимъ разказче и ще го напишемъ въ тетрадкитѣ си.

— Нонке, разкажи ни нѣщо за кожухарницата!

— Така. Кога ходихме въ кожухарницата?

— Въ понедѣлникъ ходихме въ кожухарницата.

— Повторете това изречение . . . Всички го кажете . . .

Ще го напиша на дъската.

— Кжде е тази кожухарница?

— Тя е близко до фабриката.

— Да повторимъ всички и това изречение. . . Еленка ще го напише на дъската.

— Азъ ще напиша изречението! — Тя е близко до фабриката.

Съставя се и се написва на дъската следното разказче:

Въ кожухарницата.

Въ понедѣлникъ ходихме въ кожухарницата. Тя е близко до фабриката. Майсторътъ е дѣдо Йовчо. Той има двама

помощници. Всички работят. Подшиватъ кожи на палта. Шиятъ и кожуси, шапки и ржкавици. Видѣхме различни кожи.

Разказчето се прочита отъ 2—3 деца и хорово отъ всички. Чете се всѣко изречение и се насочва вниманието на децата върху думитѣ съ правописни особености. Тѣзи думи се подчертаватъ съ цвѣтенъ тебеширъ, за да се запомнятъ по-добре. Дава се напѣтствие върху техниката на писането и стоежа.

Пишатъ всѣко изречение наизустъ следъ повторно единично и хорово прочитане.

Накрай се извършва корекция: отначало безъ да се гледа текста, а после — като се сравнява съ него. Погрѣшенитѣ думи се подчертаватъ. Сжщото се написва още веднажъ въ специалнитѣ домашни тетрадки (домашна работа).

Смѣтане.

Решаване задачи съ действията събиране и изваждане.

Самостоятелно съставяне и решаване задачи отъ децата. Най-напредъ задава задача учителтъ, и по подобие на нея си намислятъ такива и децата.

Примѣри: Любкинъ баща е шивачъ. Той купилъ 78 метра платъ. Отъ него скроилъ 12 метра . . . Какво ще търсимъ? . . .

Чичо Петъръ купилъ 34 кгр. гьонъ за обуща. Отъ него отдѣлилъ за обуща 12 кгр. Какво ще търсимъ? . . .

Задачата се повтаря отъ децата, анализира се съ участието на всички и се решава самостоятелно отъ всѣко дете умствено. Поправката и провѣрката се извършва чрезъ повторно решение отъ деца на дъската.

Всѣко дете намисля задача и докладва, какъ ще я реши. Решава се и общо за провѣрка, и смѣтката се написва на дъската и въ тетрадкитѣ. Решаватъ се по възможностъ повече задачи.

Рисуване.

Картинка отъ обушарницата.

Учителтъ е задалъ на децата домашна работа — да си нарисуватъ картинка отъ четивото „Петъовитѣ обувки“. Отварятъ си тетрадкитѣ съ рисункитѣ, правятъ изложба на рисунката и я разглеждатъ критически. Извършва се обща корекция — сравняватъ изложенитѣ рисунки и се изтъкватъ добритѣ и лошитѣ имъ качества по отношение техниката. Следъ това, по желание на децата, ще си нарисуватъ свободно илюстрация отъ обушарницата, като предварително се завежда беседа за сжщественото при направеното наблюдение въ обушарницата. Вниманието на децата се фиксира върху необходимото за илюстрацията. Извършва се единична и обща корекция на рисунката.

Задава се домашна работа — да си нарисуватъ друга картина за кожухарницата.

Нравоучение.

Чрезъ подходяща беседа, която ще обхване работата на обушаря, шивача и кожухаря, изтъква се, че всѣки трѣбва да се труди, че безъ трудъ нѣма сполука. Посочватъ се примѣри изъ живота, съ които се изтъкватъ послѣдствията отъ ленността.

Окачва се въ класната стая табела, на която е написано: „Съ трудъ и постоянство всичко се постига“.

Пѣние.

Въ часа по пѣние се разучва мелодията на пѣсенята „Химнъ на труда“. Пѣсенята се разучава по слухъ и по ноти. Изпѣва се или се изсвирва съ цигулка отъ учителя. Когато децата започнатъ да му подражаватъ, спира се на по-труднитѣ интервали. После ще графира мелодията, за да се посочи на децата последователниятъ вървежъ на низкитѣ и високи тонове въ нея. Или лѣкъ ще се илюстрира съ тоновата стълбица, ако децата сж запознати и упражнени съ нея.

Ако текста не се знае предварително, ще се открие едновременно и текста и мелодията.

При добре подготвени деца двата гласа на мелодията могатъ да се заучатъ въ единъ часъ.

Пета В. Логинова,
учителка въ гр. Асеновградъ.

Изъ практиката ми въ първо отдѣление.¹⁾

I часъ — Четене

Откриване печатната буква б Б (малка и главна) и работка на печатниятъ текстъ при сжщата буква въ буквара.

а) Откриване печатната буква б.

Показва се на ученицитѣ картина „баба“ и се завежда кратка беседа. Ученицитѣ разказватъ по картинката, каква е бабата — съ бѣла коса, съ очила, забрадена съ черна кърпа, бръчки по лицето, облѣчена съ черни дрехи. Други разказватъ за своитѣ баби: защо ги обичатъ, приказки и др. Окачва се картината на дъската и подъ нея се написва думата **баба** съ печатни букви.

Подканятъ се ученицитѣ да прочетагъ думата подъ картинката. Последнитѣ се досѣщатъ отъ картинката и отъ познатата буква а и прочитатъ думата **баба**.

Прочита се думата **баба** хорово нѣколко пѣти.

Прочита се следъ туй по-бавно, като учителятъ движи

¹⁾ Лекцията е развита по аналитико-синтетичната метода съ широко използване на думозрителната.

бавно показалката по бѣлитѣ пжтеки на думата. Учителѣтъ прекъсва четенето ту при първата буква, ту при втората и т. н. Показалката се движи ту по-бавно, ту по-бързо и въ зависимостъ отъ движението децата изговарятъ думата.

Ученицитѣ виждатъ, че думата **баба** има нова буква въ началото и срѣдата.

Цель: Този часъ ще учимъ да четемъ думата баба.

Учителѣтъ показва само буква **б**. Ученицитѣ я разглеждатъ по-внимателно и казватъ, отъ какво се състои — колелце и надъ него отлѣво байряче.

Изговаря се буква **б** и се вижда, че се изговаря съ устнитѣ — тѣ се допиратъ и отдалечаватъ. Не бива съгласнитѣ да се изговарятъ продължително въ изолиранъ видъ. Констатира се, че буква **б** е съгласна.

Учителѣтъ слага буква **б** на читалото. Ученицитѣ я наблюдаватъ и си я изработватъ на дъскитѣ отъ пластелинъ. Учителѣтъ пита ту единъ, ту другъ ученикъ, коя е тази буква и тѣ отговарятъ — първата буква, съ която започва думата баба, бебе и пр. Отговарятъ и хорово. Така новата буква се запаметява.

Показва се на ученицитѣ и главната буква **Б** на картонъ и ги запитваме, знае ли нѣкой, коя е тази буква?

Ако никой не я познава, казва имъ я учителѣтъ — главната печатна буква **Б**, и ученицитѣ повтарятъ.

Разглежда се главната буква **Б**, сравнява съ малката и се намира приликата и разликата: вмѣсто колелце — квадратче, вмѣсто байряче — начупена линия.

И главната печатна буква **Б** си изработватъ съ пластелинъ, като си шушнатъ името ѝ.

Ученицитѣ си изваждатъ картонитѣ съ печатни букви. Всѣки ученикъ си намира и изрѣзва буква **б** — малка и главна. Нареджатъ си думата **баба** на чина. Учителѣтъ преглежда, вѣрно ли е наредена.

Каратъ се ученицитѣ да намислятъ думи, въ които има буква **б**. Ученицитѣ казватъ такива — бебе, буре, риба, Борисъ, корабъ и др. и опредѣлятъ, кжде стои новата буква: въ началото, срѣдата или на края. Нѣкои отъ тѣзи думи се нареждатъ на читалото и чина. Учителѣтъ преглежда, вѣрно ли сж наредени. Нареджа се и дума съ главна буква **Б** — **Борисъ** и се обяснява защо е съ главно **Б**. Изваждатъ си кжсчета вестникъ и си намиратъ думи съ букви **б-Б**. Учителѣтъ ходи между ученицитѣ и всѣкому показва и прочита намѣрената отъ него дума.

б) Разработка на печатниятъ текстъ при буква б.

Борисъ.

Борисъ бие барабанъ. Кака му е на балкона и вика:

— Борисе, баба е болна и не обича шумъ.

— Слушамъ, како, рече Борисъ. И не би вече барабана.

Ученицитѣ си отварятъ букварчетата при новата буква **б** и разглеждатъ картинката.

Какво е нарисувано? Ученикъ разказва съ помощта на учителя: — Едно момче — Борисъ бие съ барабанъ и марширува като войникъ. На балкона е кака му. Тя му казва нѣщо.

Искате ли да знаете, какво му казва? Прочетете си тогава тихичко разказчето, написано подъ картинката и ще разберете, какво му казва.

Предупреждение: Въ разказчето има много думи съ новата буква **б**—**Б**. Вижте, съ какво мастило сж напечатанитѣ? — Съ черно, отговарятъ ученицитѣ.

Ученицитѣ четатъ разказчето.

Разкажи, какво му казва кака му! — Да не бие барабана, защото баба му е болна, разказва ученикъ.

Четене по изречение и вникване въ съдържанието на всѣко:

Ученикъ чете първото изречение — *Борисъ бие барабанъ*. Учителтъ подпомага, кждето е нужно, като думитѣ съ новата буква и той ги чете полугласно съ удължение на буква **б**, за да подпомогне сливането ѝ съ другитѣ букви.

Другъ ученикъ чете второто изречение — *Кака му е на балкона и вика*.

Ученикъ чете третото изречение — *Борисе, баба е болна и не обича шумъ*.

Учителтъ запитва: Кой казва тѣзи думи? — Кака му. Защо има удивителенъ знакъ на края? Я, чуйте, азъ ще ви прочета изречението! Учителтъ прочита изречението високо и съ заповѣднически тонъ и ученицитѣ разбиратъ, защо е написана удивителна. Деца, Борисъ бие барабана, и ако кака му каже тихо, той нѣма да я чуе.

Учителтъ обяснява и запетаята следъ думата Борисе, — Деца, когато нѣкой е далечъ и искаме да му кажемъ нѣщо, извикваме му името и като се обърне, тогава му казваме, туй което желяемъ. И кака му направила тѣй. За туй, като четемъ, ще се поспремъ малко на запетаята и после ще прочетемъ другитѣ думи. Прочети го сега така! Ученикъ го прочита.

Ученикъ чете следващето изречение: — *Слушамъ, како, кой го казва?* — Борисъ. — Да, виждате ли, Борисъ е послушно дете.

Ученикъ чете последното изречение.

Прочита се разказчето нѣколко пжти. Последователно четатъ силни, срѣдни и слаби ученици. При последнитѣ наметсата, помощта на учителя е по-голѣма.

Учителтъ прочита накрая образцово разказчето. Понеже то е въ разговорна форма, чете го съ различна интонация и се обръща върху това вниманието на ученицитѣ.

Следъ учителя силни ученици прочитатъ хубаво урока.

Чете се и хорово за насърчение на стѣснителнитѣ.

Най-накрая се прочита отъ 3-ма ученика: разказвачъ, Борисъ и кака му.

Поръчва имъ се въ кжщи да го научатъ да го четатъ хубаво, като него.

Забележка: Материалътъ е доста много. Но нека учителътъ привикне ученицитъ да отговарятъ и работятъ бърже. Мудната работа уморява и отекава ученицитъ, а и съ нея се пилѣе много време напраздно.

Ако пъкъ учителътъ не може да вземе всичко въ единъ часъ, нека разработката на разказа при буквата вземе въ другъ часъ.

II часъ — Писане.

Писане ржкописни букви б, Б — малка и главна, и разработка на ржкописния текстъ при сжщитъ букви въ букваря.

а) Писане буква б, Б.

Учителътъ запитва: — Кой може да напише думата баба? Ученицитъ почувствуватъ нужда да научатъ ржкописната буква б, за да могатъ да напишатъ думата баба.

Цель: Този часъ ще се научимъ да пишемъ буква б, за да можемъ да пишемъ думата баба и други думи.

Ако нѣкой ученикъ може да напише буквата б, написва я, ако ли не, учителътъ я пише на дъската голѣма.

Пише я учителътъ по-бавно и ученицитъ виждатъ елементитъ — наведена, колелце и байряче. Сравнява се съ печатната и се опредѣля приликата и разликата. — Прилича на печатната, само че байрячето е отъ дѣсно на колелцето.

Пише я учителътъ въ тѣсенъ и широкъ редъ безъ прекъсване, наведнажъ, за да се научатъ и ученицитъ да я пишатъ наведнажъ, а не съ прекъсване на всѣки елементъ. Ученицитъ наблюдаватъ. Пише я учителътъ пакъ и чака ученицитъ да му диктуватъ: написва наведената и колелцето и пита ученицитъ, да вдигне ли тебешира? — Не. — Докжде да пиша нагоре байрячето? — До чертата. — А сега? — Довършете байрячето, отговарятъ ученицитъ. Обръща се внимание и кжде да се надебели, за да стане буквата по-красива. Още веднажъ пише учителътъ буквата подъ диктовката на ученицитъ. Вниманието на всички ученици е привлечено на дъската. Тѣ се надпреварватъ да диктуватъ.

Пишатъ буквата нѣколко ученика на дъската, а другитъ се произнасятъ, хубава ли е или не, а пишещиятъ ученикъ се корегира

Написватъ я ученицитъ въ тетрадкитъ си, — единъ редъ, като си я шушнатъ, за да я запомнятъ.

Учителътъ е между тѣхъ, наблюдава, показва, корегира.

Учителътъ написва на дъската думата баба. Ученицитъ наблюдаватъ, какъ става залавянето съ новата буква и си пишатъ думата въ тетрадкитъ.

Пишатъ се на дъската и тетрадкитъ и други думи съ буква б — бебе, буре и др.

Учителят запитва: — Ако искаме да напишем името на нашия Борисъ, съ какво **б** трѣбва да го напишем? — Съ главно, защото е име, отговарятъ ученицитѣ или казва имъ учителятъ.

Може ли нѣкой да напише главното **Б**? Ако може нѣкой ученикъ да напише главната буква **Б**, написва я, ако ли не, учителятъ я пише, а ученицитѣ наблюдаватъ. Единъ ученикъ казва елементитѣ, отъ които се състои гл. буква **Б** — голѣма лула, издута надѣсно въ тѣсния редъ и горе сабличка. Ученицитѣ подпѣлватъ единъ редъ въ тетрадитѣ съ тая буква. Написватъ си и думата Борисъ.

б) Разработка на ржкописния текстъ при буква **б**.

Имаме бебе.

Имаме бебе. Много го обичамъ. Кака го бави.
Кога е чорлаво, реши го съ гребенъ.

Ученицитѣ разглеждатъ малката картинка при разказчето и предаватъ накратко съдържанието ѝ — по-голѣмо дете реши по-малкото.

Ученицитѣ си прочитатъ тихичко разказчето, като предварително имъ се обърне внимание, че има думи съ новата буква **б**.

Четене по изречение.

На първото и второ изречение не се спираме. Спираме се на изречението: — Кака го бави, за да обяснимъ думата **бави**.

Учителятъ запитва четящия ученикъ: — Какво разбирашъ отъ това изречение?

— И азъ бая нашето бебе, обажда се другъ ученикъ. Какъ го бавишъ? Нося го, когато плаче, пѣя му, дрънкамъ му съ дрънкалката. (Дава се свобода на децата да се изкажатъ). Да, деца, тъй го бавила и кака му.

Ученикъ чете последното изречение: — Кога е чорлаво, реши го съ гребенъ. Какво значи чорлаво! Понеже ученицитѣ не знаятъ, учителятъ показва нѣкое несресано момиче. Това изречение е дълго, кжде ще си починаме? На запетаята. Прочита се това изречение отъ всички, като се спиратъ на запетаята.

Прочитатъ разказчето нѣколко ученика. Прочита се и хорово. (Понеже статийката е лека, учителятъ не я чете).

Ученицитѣ прѣписватъ ржкописния текстъ, ако има време, ако ли не, поржча имъ се въ кжци да си го препишатъ.

III часъ — Изпитване урока при букви **б—Б**

Напомня се на ученицитѣ, че трѣбва да показватъ, когато се чете, защото само тогава ще се научатъ да четатъ.

Учителятъ пита: — Кой ще прочете урока хубаво — да

се спира само на точките и запетайте и да чете съ различни гласове?

Ученикът чете печатния текст. Кога сбърка, задава се въпроса: — Върно ли прочете изречението? Защо? — Учениците определят, какво именно е сбъркал. Поправя се самият ученик и прочита не само сбърканата дума, но от главната буква, цялото изречение. Всички ученици се връщат и сочат от главната буква. При такова връщане и повторяне на цяли изречения учениците се научават да четат изреченията изцяло, без спиране след всяка дума. Прочита се изречението от всички ученици.

Печатното разказче се прочита няколко пъти. Един ученик предава съдържанието му.

Чете се ръкописното разказче и се разказва.

Продължава се изпитването по ред, като се гледа да се изпитат през часа всички ученици. Ако ученикът почне да чете механически, веднага му се показва друго изречение да чете. То загубва нишката и почва да чете смислено.

По-силните ученици четат по 1—2 изречения, а по-слабите — повече. На последните се показват и разбъркано думи да прочетат. По този начин учителят ги провръща и подпомага. (Думата, която не може да прочете, прочита я заедно с учителя).

Когато учителят се спре по-дълго време при някой ученик, естествено, другите ученици не следят. За да им се привлече наново вниманието, казва им се: — Намрънете изречението, което започва с думата ... напр. **Кака** въ печатното. Учениците показват тази дума. Един ученик чете оттам, всички следят.

Карат се учениците да покажат някоя дума от урока. Учителят хвърля поглед дали всички пръстчета сж на тая дума. Карат се да прочетат думата пред нея, зад нея, над нея, под нея.

След откъслечното четене урокът се прочита пак изцяло.

Накрая печатното разказче се драматизира. Един ученик играе ролята на Борисъ, други — на кака му.

Нареждат се на читалото думите, нарисувани въ буква при урока — буре, босъ и др. и се написват на дъската и тетрадите.

Димчо Оцетаровъ — Голѣмо-село, Казанлъшко.

Практически урокъ по нравоучение въ II отдѣление.

Отварямъ вратата на моите втораци. Въ срѣдата на стаята се събрали всички на гжста купчина, слушатъ напрегнато Коста—най-буйния ми ученик. Посрѣщатъ ме всички съ възбудени лица. Съобразихъ, че нещо сериозно занимава моите втораци, и вмѣсто да започна разработката на обми-

слената си методическа единица по нравоучение, полюбопитствахъ да узная:

— Коста, стани и ми разкажи това, що разказваше на другаритѣ си! Коста, пламналъ, стана, помълча малко и следъ това съ вълнение започна:

— Една истинска случка разказвахъ, господинъ учителю.

— А къде е станала тази случка? — Въ нашето село, — гърми цѣлото отдѣление.

Коста разказва:

— Това се случи презъ коледната ваканция. Една вечеръ се връщахъ у дома. Когато стигнахъ предъ кръчмата на чичо Пѣю, видѣхъ подъ прозореца момченцето на майсторъ Янко обуцаря. Треперѣше отъ студъ. Чакаше баща си. Майсторъ Янко пиеше вжтре. Поспрѣхъ предъ кръчмата да послушамъ грамофона. По едно време вратата се отвори. Излѣзе майсторъ Янко и се спусна да бие момченцето си Петърчо, но се залюлъ и падна на улицата и изохка страшно. Когато се приближме майсторъ Янко си бѣше наранилъ тежко крака и не можеше да се дигне отъ мѣстото. А Петърчо бѣше пребледнѣлъ.

Този разказъ бѣше завладѣлъ така децата, че, ако бихъ поискалъ да дамъ другъ ходъ на мислитѣ имъ, съобразявайки съ обмислената ми методическа единица — значеше да изгубя много време и да не добия такива резултати, до които бихъ достигналъ, ако използвамъ създаденото спонтанно настрояние. Случайността се намѣси въ работата ми,

— И азъ, господинъ учителю, искамъ да разкажа нѣщо за пиянициѣ.

— И ний искаме — шуми по-голѣмата частъ отъ отдѣлението.

Следъ като давамъ възможностъ да се изкажатъ всички и подготовката е създадена, започвамъ азъ:

— Деца, чухме вашитѣ разкази. Сега пъкъ азъ искамъ да ви разкажа една истинска случка изъ живота на единъ човѣкъ, който почналъ да пие.

— Разкажи ни, разкажи ни, господинъ учителю.

Бѣше пролѣтъ. Вѣтъръ лѣхаше надъ кантона, ронѣше цвѣтове отъ цвѣналитѣ овошки и цѣлуваше Васка—момичето на кантонера.¹⁾

Кантонерътъ е по шосето. Поправя го. Малката Васка седи до вадичката задъ кантона, слуша пролѣтната пѣсенъ на пчелитѣ, гледа синьото небе, усмихва се и хвърля малки камъчета въ нея. Унесена въ играта Васка не вижда, кога майка ѝ се приближава, цѣлува я и я погалва по русата главица. Васка я прегръща, сочи ѝ водата съ прѣстъ, хвърля

¹⁾ Разработвамъ разказа „Едноокиятъ“ отъ пишещия тѣзи редове — печатанъ въ сп. „Детски животъ“ (год. IV. кн. 8). Добри помагала въ този случай сж: „Къмъ свѣтлина“, въздържателна читанка отъ М. Фридмановъ, В. Вълкановъ.

отново камъчета и се смѣе. Майка ѝ я гледа и се радва. После се прибира въ къщи, да продължи работата си.

Когато започне да се свечерява, Васка седи на сайванта и чака да се зададе баща ѝ. Щомъ го зърне, тича да го посрещне. Той пъргаво я прегръща, дига я на ръце и я носи до кантона. Сѣдатъ на сайванта. Васка седи на колѣнетѣ на баща си, и той ѝ разказва приказки.

Откакто се построи ханче край шосето, животътъ на кантонера се промѣни. Започна да пие. Васка ходи единъ день на ханчето. Тамъ видѣ човѣкъ съ голѣмъ коремъ да поднася вино и ракия на пжтниците. Тя влѣзе въ кръчмата приближи се до кръчмаря и го помоли да не дава вино на баща ѝ. Кръчмарятъ я изгледа на криво и се изсмѣ подигравателно. Васка си излѣзе разплакана, а баща ѝ започна да не се връща по цѣли дни и нощи. Напраздно Васка и майка ѝ го молѣха да не пие. Той отговаряше:

— Искамъ, ала не мога. И пакъ пиеше. Стана грубъ, не галѣше Васка и не ѝ разказваше приказки. Започна да закъснява нощемъ, а когато се връщаше всѣкога бѣше сърдитъ и недоволенъ.

Бѣше тъмна, бурна нощъ. Дърветата тревожно прашѣха, сякашъ се чупѣха. Жицитѣ на телефоннитѣ стълбове свистѣха и предвещаваха нѣщо страшно.

Тази нощъ канонерътъ се бѣше пакъ забавилъ. Васка и майка ѝ го чакаха до срѣдъ нощъ. Късно, следъ полунощъ, той тръгна да си върви. Но по пжтя падна въ единъ трънакъ и прободѣ едното си око. Върна се въ кантона, цѣлъ облѣнъ въ кръвъ. Така канонерътъ остана съ едно око да работи и да гледа божия свѣтъ. И всички, които го познаваха, започнаха да го наричатъ Едноокия.

Тази случка огорчи още повече Васкината майка. Тя започна да ходи вечеръ до ханчето, за да прибира мжжа си. Но една мразовита вечеръ протина и легна болна. Канонерътъ повика лѣкаръ. Лѣкарътъ я прегледа и предписа лѣкарства, които трѣбваше още сжщия день да се взематъ отъ градската аптека. Сжщиятъ часъ канонерътъ замина за града, но тамъ се запи и се върна чакъ на другата сутринъ.

Когато влѣзе въ стаята, болната галѣше съ костеливата си ръка Васка и съ задавенъ гласъ шептѣше:

— Мило дете, азъ отивамъ на онзи свѣтъ.

— На кой свѣтъ, мамо? — попита Васка.

— На онзи, далечния свѣтъ, отъ който никой се не връща. Оставамъ те въ ръцетѣ на Всевишния и на твоя баща. Той е добродушенъ, но сега дяволътъ е влѣзълъ въ сърдцето му. Дано го прогони. Само тогава ще заживѣте щастливо.

Ржката на болната падна тежко на леглото.

Канонерътъ, който чу всичко отвънъ и разбра, че това сж думи на умираща, не можа повече да издържи. Той приближи, падна на колѣне и, задавенъ отъ сълзи, продума:

— Прости!... Прости ми, моля те за Бога, загдето съ своето пиянство те накарахъ, така рано да склопишъ очи!...

Болната вдигна ръка, погали го по главата, помъчи се да каже нѣщо, но думитѣ замръзнаха на посинѣлитѣ ѝ устни.

Една едра сълза бликна отъ окоото на кантонера, набразди повѣхналото му лице!

Отъ този день кантонерътъ престана да пие. Връщаше се рано отъ работа, галѣше Васка и ѝ разказваше приказки.

— Деца, чухте разказа. Сега си помислете малко върху него. Оставамъ децата да си помислятъ една-две минути, и следъ това го разказватъ две деца. Обясняваме непознатитѣ думи и опредѣляме и заглавието на разказа тъй, като въ началото азъ не имъ го съобщихъ.

Вдълбочаване. Деца, какъ живѣялъ кантонерътъ преди да се построи ханче край шосето?

— Доволно и щастливо?

— До кога продължило това?

— До като се построи ханче край шосето.

— Предалъ се на пиенѣ, станалъ грубъ и започналъ да се връща късно въ къщи.

— После какво станало?

— Разболѣла се жена му?

— Кой станалъ причина за найната болестъ?

— Кантонерътъ съ пиенето си. Тя се тревожила и най-после простинала една зимна нощъ, когато отишла да го търси въ ханчето.

— Следъ това какво се случило?

— Кантонерътъ отишълъ въ града за лѣкарства и тамъ се запилъ и станалъ причина да умре жена му.

— Значи, кой е главната причина за нещастиято на това семейство.

— Така, пиянството станало причина да избое той окоото си, да умре жена му, да остане Васка сираче.

— Ето, деца, виждате картинкитѣ. Какво представляватъ тѣ? Изтъкватъ се картинитѣ.

Колко действащи лица участвуватъ въ този разказъ?

Така кантонерътъ, Васка, жена му, кръчмарътъ. Другиятъ часъ ще си представимъ драматично този разказъ.

Иванъ Родопски,
бившъ учил. инспекторъ въ Хасковско.

Катерица.

(Скица — съобразена съ биологичния методъ)

Урокъ за преподаване въ I класъ

Предразположение. Деца, кое време имаме сега? — Есень
По какво я познавате? Да изпѣмъ една пѣсенчица за есеньта.

Уводъ. Слушайте, ще ви разкажа нѣщо. Завчера излѣзохъ на разходка. Минахъ презъ гората. Исахъ да чуя пѣсенята на птичкитѣ, но не ги заварихъ. Исахъ да се порадвамъ на зелената гора, но заварихъ дървета оголени. Защо ли така? (Ученицитѣ отговарятъ бързо, живо, отривисто).

Но, като се разхождахъ, изведнажъ се спрѣхъ. Гледамъ между клонетѣ на едно дърво малко пѣргаво животинче. Съ сива кафява козина и рунтава опашка, съ огнени очички. Скача отъ клонъ на клонъ и живо се оглежда. Исахъ да погледамъ това пѣргаво животинче, но то ме видѣ и веднага, като стрела се хвърли на друго дърво, отъ тамъ на трето и се скри въ една хралупа. Кое ли е това пѣргаво животинче? — Катеричка, катеричка.

Наблюдение. Показва се картина или препарирана катерица. Оставятъ се ученицитѣ да я разгледатъ, безъ това да продължи прекалено и се подканятъ свободно да разкажатъ, каквото знаятъ за нея.

(Детското разказване е суровъ материалъ, който трѣбва да се обработи и систематизира. Учителътъ ръководи разказването и разчленява и поставя последователно следнитѣ въпроси):

Биологична анализъ (Най-сжществената частъ на урока).

1. Защо това животинче се нарича кате-ри-чка? Ученицитѣ поясняватъ — изваждатъ заключението. — Защото прекарва живота си въ катерене по дърветата.

2. *Защо катерицата живѣе въ гората?* — Ученицитѣ разясняватъ. Учителътъ ръководи изясненията, докато се извади заключението, че тамъ е нейната естествена срѣда, тамъ намира храната си, тамъ се укрива отъ неприятелитѣ си.

3. *Какъ сж устроени органитѣ на катерицата?*

а) Цвѣтъ на косъма? Защо? Устройството на краката, прѣститѣ, опашката. Защо?

б) Жбитѣ?

в) Какви сж слухътъ, зрението, мирисътъ? Защо?

г) Какъ катерицата прекарва зимата?

д) Кои сж неприятелитѣ ѝ?

е) Какъ тя се запазва отъ тѣхъ?

ж) Полезна или вредна е за човѣка?

При разяснение на горнитѣ въпроси се правятъ сбити изводи, които последователно се записватъ на таблата отъ учителя и въ тетрадитѣ отъ ученицитѣ.

Общото схващане се прави по така записания планъ при участието поне на 5—6 ученика.

Д-ръ Зоя Ставрева,
педагожка — В. Търново.

Подтикване къмъ самодейностъ.

(Изъ чуждата практика).

Много и различни нѣща могатъ да дадатъ случай на току-що постъпилитѣ деца въ училището за свободно творчество. Напр., преплитането съ хартийни ивици или лико, изрѣзването, сгъването, лепенето, нареждането прѣчици, рисуването, изграждането и пр.

Децата още отъ първия день на училищния животъ трѣбва да се привикнатъ да наблюдаватъ природата и човѣшкия животъ. Чрезъ разходки, класни или групови, детето трѣбва да се запознае съ близкия и далеченъ околнѣтъ свѣтъ, следъ което да се заведе взаименъ разговоръ, да се поставятъ въпроси, да се правятъ пояснения, обсъждания, обосновавания.

Като най-висша проява на свободно творчество за малкитѣ представлява свободниятъ разказъ и разговоръ.

Още отъ първитѣ дни на учение децата трѣбва да се свикватъ да разказватъ преживѣвания, напр. въ дома, училището, по пътя за училището, едно посещение, една разходка, едно пѣтешествие. По-късно тѣзи преживѣвания ще се групиратъ подъ известни точки, напр.: за децата, за мама, за тати, за животнитѣ, за растенията. Или пъкъ нѣщо печално, нѣщо весело и пр. Тукъ вече неволно става етично вдѣлбочаване.

Ще посоча какъ се използва дейността на фантазията при обучението.

Първо отдѣление. Първитѣ седмици отъ учебната година.

Разказва се една приказка, съ която се цели да се даде възможностъ на децата да допълватъ и украсяватъ.

Учителката. — На една лехичка имаше много пѣстри цвѣтенца (тя прави една малка пауза и поставя децата въ очакване)

Мария. — Азъ сжщо имамъ една лехичка. (Вниманието се отклонява къмъ лехичката на Мария).

Учителката къмъ Мария. — Ти възбуди въ менъ любопитство.

Мария — Г-це М. Вие искате, навѣрно, да знаете, какви цвѣта има въ моята лехичка (При все, че Мария се отклонява отъ темата, бива похвалена отъ учителката, защото за свободното творчество е много важно децата чрезъ въпроси да подтикватъ обучението).

Мария изброява цвѣтитя на нейната лехичка: кокиченце, теменужки, лаленца, минзухарче.

Учителката, насочвайки вниманието къмъ темата, повтаря — На една лехичка имаше много пѣстри цвѣтенца.

Ана. — Безъ друго ще е имало и теменужки.

Роза. — Азъ ще рисувамъ една теменужка (спонтаностъ).

Олга. — И азъ сжщо. На дъската се рисуватъ теменужки, лаленца, кокиче и пр. Това дава възможностъ на учителката да прояви сръчността у децата и схващането на цвѣтоветѣ.

Маргарита, молейки се — Нека да чуемъ приказката! (Това

се посреща като едно радостно явление, защото цѣлото отдѣление се бѣше заляпало въ рисункитѣ).

Учителката. — Тамъ стояха цвѣтенца и протягаха шийки. (Пауза като импулсъ за мислене).

Олга. — Този часъ лаленцето е най-добре; то има дълга шийка и отдалечъ вижда, когато иде нѣкой. (Правилно схващане на картината).

Софка. — Ами теменужката като е малка, не ще види нищо.

Учителката. — Тѣ чакаха нѣкого.

Олга. — Кой ли ще е? Навѣрно пѣстрата пеперуда, съ която тѣ ще си поиграятъ.

Катя. — Или милото слънчице.

Иванка. — Или малкото момиченце.

Учителката. — Днесъ, вчера, пѣкъ и цѣла седмица не бѣше вальло.

Олга. — Тогава цвѣтенцата ще сж били жадни.

Учителката. — Тѣ очакваха? (Поставя децата въ очакване).

Ана. — Поливачката.

Пена. — Азъ чувамъ, какъ лалето казва на другитѣ цвѣта: Ето я иде. Кой иде? питатъ тѣ. — Поливачката, отговаря то.

Учителката. — Сега Пена ще е лалето, Софка — поливачката, а останалитѣ ще сж другитѣ цвѣта. Започва се игра.

Софка. — Добъръ день, цвѣтенца.

Ана. — Добъръ день, поливачке. Направи да завали дѣждъ!

Софка. — Шприцъ, шприцъ! . . .

Ана. — Ай, стана вече хладно.

При този случай учителката прави психологични наблюдения върху всѣко дете и записва следното въ своя бележникъ:

Ана се проявява като едно приказливо, но лесно отклончиво дете, съ известни фантастични способности; движи цѣлото си тѣло при говорене. Иванка показва склонность къмъ критикуване, но не може добре да говори. Олга е много състрадателна — тя почти щѣше да заплаче, когато теменужката бѣше цѣла намокрена отъ поливачката. Нервно дете е. Софка е много срамежлива, но бедна откъмъ фантазия и т. н.

Петъръ х. Сотировъ,
прог. учителъ въ гр. Ихтиманъ.

Проектъ: Градски циркъ

Изъ „The Grand Teacher“

1. Излетъ до цирка

а) Наблюдение имуществото на цирка: палатки, кафези, коли, костюми, уреди за гимнастически игри и пр.

б) Наблюдение разнитѣ животни въ цирка: слонъ, маймуна, лъвъ, зебра, тигъръ, камила, боа, коза, куче, конь, свиня и пр.

в) Наблюдение игритѣ на разнитѣ артисти: палячовци, акро-

бати, фокусници, прислужници, музиканти, звѣроукротители и пр.
 г) Наблюдение рекламитѣ на цирка, превознитѣ сръдства, съ които се пренася и пр.

2. Въ класъ,

а) Класни и групови разисквания. Въпроси се задаватъ отъ ученицитѣ и учителя.

г) Изучване живота на разнитѣ животни. За целъта се изпълзува училищната класна библиотека. Изучването става индивидуално и групово.

г) Съставенитѣ планове-уроци се разглеждатъ групово и класно.

3. Творческа дейность,

а) *Ръчна работа*: кафези, гимнастически уреди, плетене вѣжета, мрежи, обрѣжи, построяване палатка и пр.

б) *Моделиране*: разни животни, палячовци, палатки и пр.

в) *Рисуване*: Илюстриране разни сцени изъ цирковия животъ.

г) *Шевъ*: Правене кукли, които представятъ въ миниатюръ разни палячовци и акробати. Шиене костюми, палатки, знамена и пр.

д) *Музика*: Звукове, които издаватъ цирковитѣ животни; имитиране пѣсни, които се пѣятъ въ цирка; свирене на инструменти съ щитѣ пѣсни и пр.

е) *Ритмика*: игри, които подражаватъ хода на слона, камилата, мечката, маймуната, индийски танци; галопи, акробатически валсове и пр.

ж) *Драматизиране*: подражание на акробатически сцени, игри и пр.

з) *Съчинения*: устни и писмени за виденото и чутото въ цирка. Даване материалъ за детското вестниче: описания, рисунки и пр. изъ живота на цирка. Съчинение на реклами и пр.

и) *Извънкласно четене*: разкази изъ живота на артиститѣ, животнитѣ. Описание роднитѣ мѣста на разнитѣ животни отъ цирка.

4. Гражданско учение.

Организация на цирка, кооперация, груповъ духъ, 'отговорность: зачитане правата и труда на другитѣ; знание и изпълнение законитѣ, които трѣбва да спазватъ хората въ цирка: да не се пали кибритъ, въздържане отъ тютюнъ и спиртни питиета, точность въ работата, търпение и доброта при дресиране на животнитѣ, подчинение и послушность къмъ ръководителя; нужда отъ закони и въ свръзка съ тѣхъ разглеждане и на училищнитѣ закони и пр.

5. География.

Изучаване мѣстата, отъ кждето е дошълъ циркътъ и на кждето ще отпътува; роднитѣ мѣста на животнитѣ, показване тия мѣста на картата; какъ сезонитѣ влияятъ на цирка.

6. История.

Сравнение на стария циркъ съ новия. Стариият циркъ: единъ цигуларъ, нѣколко изпълнители, нѣколко животни и една кола. Новият: цѣлъ организиранъ пѣтующъ градъ. История на превознитѣ сръдства и тѣхното развитие; жилища за животнитѣ и хората и тѣхното развитие.

7. Смѣтане.

Приходъ и разходъ. Разходитѣ по храната на артиститѣ и животнитѣ. Измѣрване разни тежини.

8. Приложно изкуство: Рисуване реклами.

9. Вдълбочаване: Животътъ на палячовцитѣ; усилията за изкарване насѣщния имъ хлѣбъ; преодоляване прѣчкитѣ и опасноститѣ, на които е изложенъ животътъ имъ и пр. Възпитателното значение на цирка: повишение жизнеността, приучавае къмъ постоянство, търпение, смѣлостъ и пр.

Химнъ на труда.

Ал. Кръстевъ.

1. Честь то-му-ва, що надъ ра-ло грѣбъ на-веж-да

въ пекъ и хладъ, съсъ рж-це си що из-ди-га

и вър-ти чу-ка отъ младъ ка отъ младъ

2. Честь на вси работни хора,
честь на силнитѣ ржце,
честь на тѣзи потни капки
по измжчено чело.

3. Но да спомнимъ и за тия,
що по цѣла нощъ не спятъ,
умъ на работа напрѣгатъ,
гладъ и нужди що търпятъ!

П. Р. Славейковъ.

Снѣжинки.

Умѣрено.

Кир. Н. Пантеевъ.

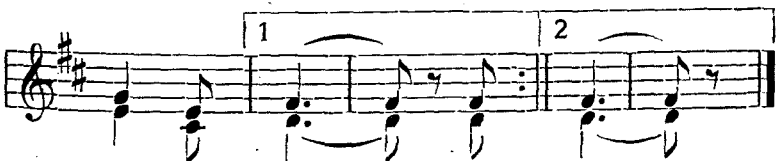
1. Снѣ- жин- чи- ца за- пи- тва снѣ-

жин- ки- тѣ без- четъ. За-

що сме се ро- ди- ли на то- я

Бо- жи свѣтъ? За- свѣтъ?

2. Снѣжинкитѣ отвръщатъ
И вкупомъ до една:
— На нивитѣ посѣти
Ний носимъ топлина. } 2

Тр. Симеоновъ.

Зима.

Andante.

Кир. Н. Пантеевъ.

Снѣгъ се си- пе и зе- мя- та цѣ- ла събѣ- ло се по-

кри. Дѣ- до Мразъ по насъ го- сту- ва вре- домъ

вси-чко под-ле- ди. Дѣ- до вси-чко под-ле- ди.

2. Врани грачатъ изгладнѣли,

Много хора гладъ мори;

А за беднитѣ дечица,

Ахъ сърдцето ме боли! } 2

3. Снѣгъ се сипе и пилѣе,

Буря грозно, страшно вѣй

Дѣдо Мразъ доволенъ гледа

А злокобно буря пѣй! . . . } 2 Ек. Манчева.

Селско хоро.

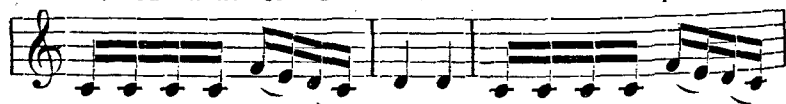
Муз.: Ив. Н. Ивановъ.

(учитель по музика—София).

Весело.

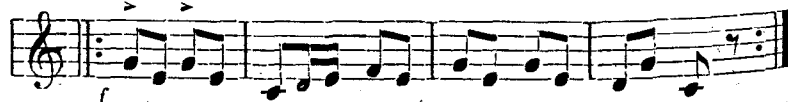
1. За-ви-ло се ви-то хо-ро,

край го-ри-ца я-се-но-ва, я-се-но-ва, я-во-

ро-ва ди-ли ди-ли ди-ли ди-ди

ду-ду ду-ду ду-ду-ду ду-ду ду-ду ду-ду ду.

2. Водѣше го малка мома

премѣнена, нагиздена

с'тънко даре копринено.

дили дили дили дили

{ дуду дуду дудуду дуду

{ дуду дуду дудуду.

3. Лице ѝ се бѣлѣеше,

като пита, дваждѣ привита,

дваждѣ привита, триждѣ пресѣта.

дили . . .

4. Очи ѝ се чернѣха,

като грозде в'ново лозе,

ново лозе, триждѣ копано.

дили, дили . . .

Маршъ на българитѣ.

Маршъ. Величествено.

Муз.: Пан. Бояровъ.

Да сла-вимъ и-ме-то не-тлѣн-но на

сво-я бо-го-ликъ на-родъ, да

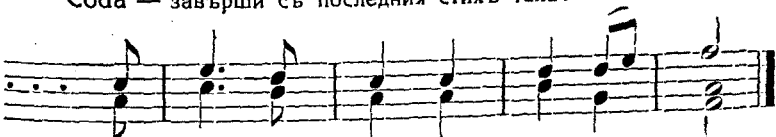

диг-немъ зна-ме-то све-щен-но на не-го-

ви-я новъ жи-вотъ, да ви-я новъ жи-вотъ.

Coda — завърши съ последния стихъ така:

... За бж-де-щи-я новъ жи-вотъ.

2. И Българскиятъ Богъ отново
Ще слѣзне въ' нашия Балканъ —
И съ гръмъ и съ буреносно слово
Ще сочи пътя ни избранъ.
3. Навредъ — отъ Дунавъ до Егея,
Смѣлъ устремъ всичко да сплоти,
Една душа да заживѣе,
Едно сърдце да затупти.
4. И вѣрата, която блика
Изъ българскиятъ духъ слънчатъ,
Да подаде съ любовъ велика
Ржка на утрешния братъ.
5. И нека клетва днесъ да сторимъ
Предъ мжката на цѣлъ народъ,
Че до победа ще се боримъ
За бждещия новъ животъ.

Т. Траяновъ.

Гичо Хр. Михайловъ,
с. Камень-дѣлъ (Провадийско).

Маршъ на трезвитѣ деца.

(Изъ практиката ми въ III и IV слѣти отдѣления).

— Деца, за какво ви говорихъ въ сжбота презъ последния частъ?

— За 16 януарий — за годишнината отъ забраната на алкоола въ Америка..

— Ами защо е въведена забраната тамъ?

— Управниците въ Америка, като видѣли, че народътъ пие много спиртни питиета, а отъ това хората се разболявали, нѣкои умирали, трети пѣкъ почвали да не си гледатъ добре работата, други вършели кражби, а и децата на пиянитѣ родители били умопобъркани, решили да забранятъ пиенето на спиртнитѣ питиета.

— Въ България има ли такава забрана?

— Не, господинъ учителю, тукъ по селата има много крѣчми.

— Въ нашето село по-рано имаше две крѣчми. Селянитѣ много пиеха, но сега нѣма вече въ село крѣчма, та по-рѣдко виждаме пияни хора.

— Тати и Енчовия баща на Коледа ходиха въ с. Преджа и тамъ се напили. Дойдоха си пияни. Безъ малко щѣли да паднатъ въ Камчията и да се удавятъ — казва Митю.

— Тати пѣкъ за Сурваки купи ракия отъ Преджа — обади се Василъ.

— Е, деца, щомъ и тукъ хората пиятъ и се напиватъ, нѣма ли нужда и въ България да се забрани пиенето на спиртни питиета?

— Да, има нужда!

— Едно време ханъ Крумъ издалъ законъ да се изкоренятъ лозята, за да нѣма пиянство въ държавата му, защото се страхувалъ да не пропадне и неговата държава, както е пропаднала *аварската* отъ пиянство, добавя третакътъ Крайчо.

— Сега въ цѣла България има основани *въздържателни* дружества, които искатъ да се забранятъ спиртнитѣ питиета, защото тѣ носятъ само зло на хората. И ние си имаме такава. Наречено е „Въздържателче“. Ние всички ще се боримъ, за да премахнемъ алкоола отъ България.

— Деца, искате ли да научимъ марша на малкитѣ въздържателчета?

— Искаме, искаме, господинъ учителю! Нашъ маршъ ще е, нали?

— Да! „Маршъ на трезвитѣ деца“.

Децата притаиха дѣхъ. Запѣхъ.

МАРШЪ НА ТРЕЗВИТЪ ДЕЦА *)

Tempo di marcia.

Музика: А. Петковъ

Е- ла- те ни по- срещ- не- те, ний сме, ний сме

тре- зви- тѣ бор- ци — И че- ла ни

о- ки- че- те съсъ по- бед-ни- тѣ вѣн- ци —

2. Ние крачимъ вдъхновени,
Сѣмъ, сѣмъ златни семена.
Знамената сж развѣни
По градове и села.	4. Алкоолнитѣ отрови —
Спиртъ, ликьоръ, ракии и вина
Ще ги свѣржемъ ний въ окови
Вечъ на вѣчни времена.
3. Въ лжчезарни идеали
Тупкатъ, тупкатъ млади ни
сърдца,
Предъ насъ рушатъ се
прегради,
Предъ насъ трезвитѣ деца.
Спирамъ.	5. Горе, горе знамената,
Долу, долу Алкоола-царъ
Ще да пиемъ салъ водата,
Тозъ божественъ чуденъ
даръ.

К. Митевъ

— Изпѣйте ни я още веднажъ! Ахъ, колко е хубавъ
нашиятъ маршъ! — възклицава Марийка.
Задоволихъ желанието имъ. Следъ това всички запѣхме.

*) Музика и текстъ печатани въ в. „Трезва просвѣта“, брой 1,
год. V (1927-28).

Д. Правдолюбовъ — София.

Изъ дневника на моята колежка

27-ий септеврий.

Новата ми ученичка, Латинка, опозна класа по-добре отъ мене. Само за нѣколко дни тя успѣ да се сближи съ всички деца и да взема участие и въ най-дребнитѣ имъ капризи.

Звънецътъ бие за влизане. Вземамъ дневника и се отправямъ къмъ отдѣлението. Предъ вратата ме посрѣща Латинка. Щомъ ме съгледа, тя се затече къмъ мене, посрѣща ме, поздравлява ме съ реверансъ, хваща ме за ръката и ми шепне:

— Госпожице Михайлова, Пеката подканва нѣкои отъ момчетата да ходятъ за врабци, — и предпазливо почна да се оглежда на около, дали нѣкой отъ другаритѣ ѝ не я виждатъ, че разговаря съ мене. Чувствувахе се като гузна.

— Латинке, не желая да ми говоришъ за другитѣ. Тѣ сами ще ми разкажатъ всичко.

— Не, не госпожице, нищо нѣма да викажатъ — тѣ скришната се разговаряха. А пъкъ Златка се хвали, че могла да разказва историята по-добре отъ васъ....

— Латинке, върви си въ класъ. — прекъснахъ я азъ, — повече не желая да те слушамъ! Не искамъ да ми доносничешъ!...

— Латинка сведе засрамено погледа си къмъ земята, почна често да мига, като че ли искаше да заплаче. Дръпнахъ я на страна и се отправихъ самичка къмъ отдѣлението.

Дветѣ ми ученички, Катя и Ценка, като ме видѣха, радостно се затичватъ къмъ мене. Ценка ме „обожаваше“ презъ течение на цѣлата ланска година. Не даваше прахъ да падне върху ми. Въ началото на тази година забелязахъ, че тя е охладнѣла вече въ отношенията си къмъ мене, ала отъ вчерашния разказъ за лѣтнитѣ ми преживѣлици, който произведе силно впечатление на децата, нейнитѣ чувства къмъ мене отново се запалиха. А Катя ми е благодарна, зн гдето я бѣхъ защитила отъ нападкитѣ на Пеката. Последнитѣ два дни тя не сваля милитѣ си очи отъ мене. Дветѣ ученички се затичватъ насрѣща ми, надѣвайки се, да ги полаская. Ценка даже си подаде главичката съ желание да я погала по бузичкитѣ ѝ, а Катя ме улавя за ръкава на дѣсната ми ръка и съ лицето си почна да гледи дневника. Но азъ бѣхъ решила да не допускамъ „нѣжности“ презъ тази учебна година и сурово се отнесохъ къмъ дветѣ мои обожателки.

— Вървете по мѣстата си, Ценке, Катя! Не желая съ всѣкого поотдѣлно да се поздравявамъ. Искамъ цѣлия класъ изведнажъ да ме поздрави!...

Катя, смутена, се затичва къмъ мѣстото си. Веднага отстѣпи и Ценка, отправяйки ми въздушни цѣлувки и говорейки: — Катя! Катя! колко е мила учителката ни Мария Михайлова — сякашъ е богиня!

Азъ права видъ, че не чувамъ.

— Г-це Михайлова, какво хубаво стихотворение Младенъ е

съчинилъ лѣтосъ за васъ и водопада! — обажда се Лиляна. — Кажете му да го прочете на всички ни!

— Добре, деца, добре, това ме много радва. Завчера нали се уговорихме всѣки да разкаже или прочете нѣщо за лѣтнитѣ си преживѣлици! И Младенъ ще ни прочете стихотворенията си...

— Стани, Младене! Започни да четеш!

Младенъ свѣнливо става и започва да декламира.

— Госпожице, това не ни е урокъ. Сега нѣмаме часъ по четене, — обажда се нѣкой изъ заднитѣ чинове.

— Нима завчерашнитѣ ми разкази за лѣтнитѣ ми преживѣлици бѣха уроци? Щомъ като нуждата и времето ни наложатъ, ние можемъ да измѣнимъ плана на нашата работа. Животътъ трѣбва да влѣзе въ училището, защото той е най-добрата книга, на която трѣбва да четемъ. Пламъкътъ на възбудения детски интересъ азъ не искахъ да угасвамъ.

Настроението на класа презъ цѣлия часъ не стихна. Всички деца взеха участие. Така, чрезъ живата речъ децата леко и непринудено усвоиха изкуството да четатъ и декламиратъ стихотворения.

2-ий октомврий.

Презъ първото междуствие виждамъ Лиляна върви следъ Пеката, дърпа го за ржкава и нѣщо му шепне, а Пеката грубо я отблъсква съ лакета си.

Пеката ми е лански ученикъ. Има силно влечение къмъ естествознанието. Като такъвъ стана уредникъ на „Живото кѣтче.“ За да го снабди съ питоменъ заякъ, чухъ отъ другаритѣ му, че харизалъ едно отъ вехтитѣ си палта. А мене ме излъга, че зайчето му било подаръкъ отъ нѣкой неговъ реднина. Сега Пеката мечтае да снабди „Живото кѣтче“ и съ нѣкоя катеричка. Страхувамъ се да не остане и безъ панталони! Единъ отъ училищнитѣ слуги му обещахъ да направи и кѣщичка на катеричката. Преди нѣколко дни бѣхъ му дала ключа на малката стая, кждето временно се помѣщаваше „живото кѣтче“. Пеката заедно съ помощниците си, бѣ прекарвалъ тамъ по цѣли часове.

Лиляна е спретнато и крайно любезно момиче. Чернитѣ и кждрави коси сж гладко вчесани. Лицето ѝ е пълно, румено, спокойно и съ черни като вжгленъ очи. Всички нейни маниери я издаватъ като добре възпитано дете.

Наближавамъ двамината.

— Защо ми отказвашъ, бе Пека? — говорѣше му тя. — Нищичко нѣма да имъ направя. Само ще ги погледамъ миличкитѣ...

— Казахъ ти — не може. Нѣма да повтарямъ. Махни се! Стига си се натрапвала!

— За какво така продължително спорите, Лиляно? — азъ прекскахъ спора имъ.

Пеката направи опитъ да се отстрани, но азъ бързо сложихъ ржка върху руситѣ му косички и го задържахъ.

— Какво иска Лиляна?

Пеката веднага не ми отговори. Повторно се опита да се откъсне, но аз пак го задържахъ.

— Пиленцата, госпожице, пиленцата искамъ да видя! Въ „живото кѣтче“ имало малки голи пиленца, а той не ме пуца да ги видя.

— Защо не ѝ покажешъ „живото кѣтче“?

— Е, щомъ пѣкъ настоявате, да отидемъ, — недоволно отговори той. Бръкна въ дѣсния си джобъ и издрънка ключа на „Живото кѣтче“. Лиляна радостно поскочна, улови ми ръката и съ всичка сила почна да я притиска къмъ гърдитъ си.

Тримата тръгнахме къмъ „Живото кѣтче“. Пеката върви напредъ и важно-важно започна да подсвирква съ уста. При отваряне на вратата още веднажъ блъсна съ лакета малката си другарка и строго ѝ заповѣда:

— Стой! Не влизай веднага! Почакай малко!...

Най-после се вмъкнахме въ „Света Светихъ“. Въпреки, че помещението бѣше временно, азъ останахъ изненадана отъ реда и чистота въ стаята. Четири кафези съ птици: два синигери, чифтъ гълъби, три яребици и единъ скорецъ бѣха закачени на стената до прозореца. Подъ тѣхъ бѣше поставена една етажерка съ нѣколко саксии цвѣтя. Въ захвърлено домашно дървено корито, пълно съ вода плуваха нѣколко малки риби. Дъното му бѣше постлано съ рѣченъ пѣськъ и камъчета. До коритото, въ газовъ сандѣкъ, бѣ настанено едно мише семейство. Отъ другата страна на стаята, върху пълно съ слама кринче, лежеше квачка. Съ нея бѣ се случило важно събитие—опилила дванадесетъ жълти пиленца, за които Лиляна бѣ се научила и искаше да ги види.

— Божичко, колко е било хубаво тука! — още отъ вратата Лиляна извика и конвулсивно почна да диша. Следъ това направи още нѣколко крачки напредъ, спрѣ въсредъ стаята и почна най-внимателно да разглежда обитателитъ на „Живото кѣтче“.

— Що стоишъ като закована тамъ и се чудишъ? Ела тука! Подредъ всичко ще ти покажа. Какъ желаетъ, първомъ отъ мишките ли да почнемъ? — запитва Пеката.

Чернооката ученичка, дълбоко трогната отъ това, което виждаше, не обърна внимание на думитъ му.

— Ела тука ти казвамъ! — Пеката сърдито повтори. — Най-напредъ мишките ще разгледаме. Внимавай, сто пѣти сандѣка нѣма да отварямъ и затварямъ!

Лиляна съ мъка откъсна погледа отъ зайчетата и се приближи до „директора на живото кѣтче“.

Ето, — започна Пеката да показва, — това е мишето семейство. Тази е майката, а това—децата ѝ. Тѣ бѣха 8, но мъжниятъ изеде едно, та сега сж 7. Мишлетата се раждатъ голи и трѣбва да се държатъ на топло...

Пеката още много нѣща разказа за живота на мишките. Лиляна съ най-голѣмо внимание го слушаше. Тя непрекъснато притиснаше ръцетъ къмъ гърдитъ си — този бѣше най-обичниятъ и жестъ — и отъ време на време цѣлата потрепваше,

— Гледайте, сега е най-интересното! — продължи Пеката, Той

бръмна съ ржка въ сандъка и извади мишето гнѣздо отъ памучната. Въ памука се мърдаха 7 червени и голи мишлета — сжщо като шоколаденитѣ прасенца, изложени по витринитѣ на сладкарнитѣ.

— Уфъ, какви сж червени — едва проговори ученичката. По движението на тантелената ѝ яка ясно личеше ускорениятъ пулсъ на сърдцето ѝ. Инстинктивно тя посегна съ едната си ржка къмъ малкитѣ животинчета.

— Не пипай! Само отдалече ще ги гледашъ! — строго пакъ забелязва Пеката.

Следъ това той повърна гнѣздото съ мишченитѣ рожби и извади майката — лъскава съ остра муцунка и свѣтли очи. Мишката почна да бѣга по Пековата ржка и се мушна въ ржкава му.

— Виждашъ ли, азъ я опитомихъ! Храня е само на ржката си.

Презъ това време Лиляна бѣ се обърнала къмъ квачката. Главичката на едно пиленце бѣ се показала изъ перушината ѝ. Лиляна съ майчина ловкостъ посегна и хвана пилето.

— Миличкото... на кака...

Тя почна да го милва и цѣлува. До като цѣлиятъ организъмъ на Лиляна треперѣше отъ нежностъ и омиление, Пеката пъкъ отъ ядъ и мжка, за гдето Милостивата Лиляна бѣ взела едно отъ пиленцата на ржката си, започна да пжшка като локомотивъ нанаягорно. Зачервенъ като ракъ, намръщенъ, разчорленъ, съ свити юмруци, той бѣ готовъ да удари Лиляна, ако не бѣхъ го задържала.

— Грубянке, дай пиленцето!

— Не тя, а ти си грубиянитѣ, Пека! — забелязахъ азъ. — Защо така незаслужено обиди другарката си?

Заднишкомъ, съ начумерено лице Лиляна почна да отстъпва къмъ вратата, безъ да сваля очи отъ Пеката. Подпре се на стената, зави лицето съ престилката си и заплака. Хванахъ за ржце двамината и излѣзохме. Ето насрѣща ни сладкодунната Тота, моя миналогодишна ученичка.

— Тотке, както можешъ, утѣши другарката си Лиляна! Пеката я много обиди.

Съ малкия грубиянинъ влѣзохме въ учителската стая.

— Пека, защо така необмислено обиди другарката си?

Пеката гледаше само въ земята, мълчеше и пжшкеше.

— Вѣроятно ти помисли, че Лиляна иска да вземе пиленцето? Или се уплаши нѣщо да не го повреди? Не виждаше ли, какъ тя нѣжно го пипаше и милваше?

Следъ тия мои думи Пеката още повече се зачерви. Виждахъ, че едва задържа гнѣва си. Отъ ядъ даже и плювна на земята.

— Госпожице, — нервно той ми извика, — моля ви се още веднѣжъ, не ми водете момичета въ „Живото кѣтче“. Животнитѣ тамъ сж за наблюдение, а не за прегръщане и цѣлуване. Момичетата да си направятъ кукли и тѣхъ да ги цѣлуватъ, цѣлуватъ, колкото си искатъ...

— Пека, какво приказвашъ? — азъ го прекжснахъ. — Значи, ти и мене нѣма да допускашъ до „Живото кѣтче“. При това Лиляна, като естественичка стои ли по-доле отъ тебе? Преглеждахъ ли си

нейните тетрадки за наблюдение и опити? Тъ сж почти като твоите. А че обича да милва малките животинчета, какво има от това? Най-после момиче е — въ природата му е да бжде нъжно.

— И азъ обичамъ животните, обидно ме прекжсна Пеката, но никога не съмъ ги галилъ и цѣлувалъ. Това не трѣбва да се позволява.

Не намирахъ вече думи, съ които да укротя твърдоглавия Пека. Прекжснахъ спора си и освободихъ малкия грубиянинъ.

Днесъ въ тетрадката си „Индивидуални наблюдения надъ учениците“ записахъ и този малък инцидентъ.

IV. ИЗЪ ЖИВОТА И УЧИЛИЩЕТО

Д. Правдолюбовъ — София

Първата изложба на югославиянския и българския периодиченъ печатъ въ Бѣлградъ

Съюзътъ на техническия и периодиченъ печатъ у насъ е културно-просвѣтна и професионална организация, която обема две секции: периодичните издания и писателитъ, които списватъ тия издания. Съюзътъ е членъ на международната федерация на техническия и периодиченъ печатъ съ седалище въ Парижъ. Главни неговии цели сж: да се съдействува и за развитието, подобрението и стабилизирането на периодичните издания и да се застъпватъ професионалните интереси на неговите членове. Седалището на съюза е въ София. Сжщо такава организация съ сжщите цели сжществува и въ Югославия. За взаимно опознаване на дветъ тия братски организации и на тѣхните издания тая година, презъ първите дни отъ м. декемврий, въ Бѣлградъ бѣ уредена първа изложба на списания и вестници, излизащи въ България и Югославия. По тоя случай 23 редактори и редакторки на български списания и вестници посетиха Бѣлградъ, най-радушно посрещнати отъ братята югославяни. Отъ нашите педагогически списания съ свои представители на тая изложба бѣха; представени само сп. „Училищенъ прегледъ“ и „Педагогическа практика“. На изложбата участвуваха надъ 400 български периодични издания.

Още на границата бѣхме посрѣщнати съ „добре дошли“ отъ д-ръ Хорватъ, секретаръ на югославиянския съюзъ на периодиченъ печатъ и приети на тѣхенъ „рачунъ“, на тѣхна смѣтка. Въ Бѣлградъ пристигнахме на 1-ий декемврий, рано сутринта. На гарата бѣхме причакани отъ Управителния съветъ на Югославиянския съюзъ на периодиченъ печатъ, видни общественици, рапортьоритъ на видни столични ежедневници и пр.

Бѣлградъ сега не е оня, който го познаваме отъ преди войните. Днесъ той прави впечатление на голѣмъ и красивъ европейски градъ съ монументални сгради, широки и добре павирани улици и твърде правилно урегулирано движение. Бѣлградъ се гордѣе съ запазената стара крепостъ „Кале мегданъ“, която сега е превърната на воененъ музей, зоологическа градина и хубавъ паркъ съ тераси, отъ гдето се разкрива широкъ погледъ къмъ Сава и Дунавъ. Бѣлградъ се гордѣе и съ своята грамадна „скупщина“, изградена съ масивни гранитни блокове; съ пощенската „Стадионица“ — пощенска

станция, която е обхванала цѣлъ кварталъ и се издига на височина до 50 метри. Масивни и грамадни сгради сж сжщо така и Военното министерство, Инвалидниятъ домъ, Кралскиятъ дворецъ и пр.

Тукъ на всѣкжде българинътъ е изненаданъ отъ българофилското чувство на всички югославяни. Достатъчно е да се кажешъ българинъ, за да го почувствуващъ това: търговецътъ ви прави отстъпки, чиновникътъ ви услужва, полицескиятъ ви прощава, а всѣни югославянинъ ви гощава...

Изложбата бѣ открита въ единъ отъ салонитъ на Соколската организация отъ представителъ на Просвѣтното министерство въ присѣствието на много общественици, публицисти, офицери учители и пр.

Следъ откриване на изложбата голѣма частъ отъ присѣтствущитъ се отправиха къмъ българския отдѣлъ съ желание да видятъ българската книга, мнозина отъ които до догава никакъ не бѣха я виждали. Нѣкои отъ тѣхъ взематъ на ржце изданията и четатъ. Чете и едио югославянце изъ отдѣленията. „Ау, и бугарска книга била као наша. Ево, всичко разумѣвамъ.“ радостно заявява то Заговорвамъ на български. Ученикътъ и родителитъ му съ внимание ме слушатъ. Тѣ никога до догава не сж слушали българска речъ. И питатъ: „Вие, господине, на бугарски ли приказвате?“ — „Да.“ Отговарямъ азъ. Родителитъ се обръщатъ къмъ мене: „Ние мислихме, че бугари говорятъ као нѣмци, французи, а те говорили исто као насъ.“ — „Защото сме клонове отъ едно и сжщо дърво, защото сме славяни“, добавямъ азъ. Колко сме близки и при това още не се познаваме! И само за това ставаме орждие на чужди политики и дигаме ржка на братъ противъ брата?

Нито въ учебници, нито въ военни истории, нито по музеи никжде не видѣхъ нѣщо, което да може да дразни българското честолубие. Въ една тѣхна география четемъ: „Българитъ сж славахи и много храбри. По езикъ, вѣра, история и обичаи сме едно съ тѣхъ. При Сливница и Добро поле двата братски народи пролѣха много кръвъ помежду си. Да не дава Богъ други пжтъ това да се повтаря“.

Изложбата представляваше една културна манифестация на югославянско-българското братство. И нашата книга е като тѣхната, една и сжща азбука, почти единъ и сжщъ езикъ и за жалость още ни дѣлятъ телени мрежи!... До кога ще бждемъ чужди орждия и по-дозрителни единъ на други?

Следъ прегледа на изложенитъ книги бѣхъ поканенъ отъ крайно любезнитъ г. *Миличъ Р. Майсторовичъ*, редакторъ на сп. „Учитель“, органъ на Югословянския учителски съюзъ, да погостувамъ поне нѣколко часа на Югославянския учителски съюзъ, съ чието дѣло ще запознаемъ нашитъ читатели въ нѣкои отъ следнитъ книжки на списанието ни.

Посетихъ и Огледната (опитната) народна школа „Кралъ Александъръ“ въ Бѣлградъ, на която началникътъ на основното образование г. *Драголюбъ Бранковичъ* и инструкторътъ на това училище г. *Тодоръ Лаличъ* сж посветили всецѣло силитъ си. Това училище, изградено върху принципитъ на активното и цѣлостното обучение, представлява интересъ и заслужава да се види и проучи отъ нашето учителство. Подробно ще го разгледаме въ отдѣлна статия.

Т. К. Шейретовъ,
прог. учителъ—с. Недѣлково, Ямболско

Единъ остатъкъ отъ миналото, съ който трѣбва да се ликвидира.

По поводъ зададениятъ въпросъ въ учителския вестникъ „Просвѣтно единство“ — бр. 114 отъ 4. X. т. г. — „Може ли учителъ уволняванъ по чл. 70 да бжде главенъ учителъ?“ — пиша тия редове: Ако може такъвъ учителъ да заема ржководна длѣжностъ въ едно училище, дори такова и въ Просвѣтно министерство, защо да не може сжщиятъ да кандидатствува за градско мѣсто? Вѣроятно ще ми се отговори: — Така повелява наредбата - законъ за тѣзи учители. Но много учители, уволнени по казания членъ, заематъ достойно ржководни длѣжности въ училищата. И другояче не бива да бжде, защото правителствата, които се изредиха отъ 19 май до сега, дадоха генерална декларация, че ще се тури було на всичко онова „срамно минало“, което направи толкова опустошения въ нашия общественъ животъ, като не пощади и чиновничеството. И въ това отношение се направи доста много, защото се знае, по какъвъ начинъ се уволняваха тогава чиновниците, особено учителитѣ.

Жалкото е тамъ, че още се говори и задаватъ въпроси, за този членъ—70(24), а това показва, че сжщиятъ още стои като демоклиевъ мечъ надъ главата на учителството. Още по-жалко е, че учителскиятъ съюзъ, като чели се страхува да вземе решителна позиция по него, който, изглежда, е много парливъ за учителството.

До като днесъ официалната властъ дава пълна възможность за реабилитиране на всички увлѣчени въ отрицателни идеи или други закононарушения, което се вижда отъ всички ония помилвания, що се правятъ при голѣми празници, или както бѣше случаятъ съ раждането на престолонаследника, то този чл. 70 още гнети единъ голѣмъ брой учители, които работятъ не по-лошо отъ ония, които нѣматътози „каиновъ белегъ“. И за тѣхъ нѣма, кой да поиска милость или реабилитация.

Наистина, трѣбва много да се съжелява, защото преди 2—3 месеца излѣзоха изъ затворитѣ вулгарни и криминални престѣпници съ тежки присѣди, помилваха се затворници осѣдени по З. З. Д., а за този членъ нѣма край. Учители уволнявани презъ 1923, 1924, 1925 и пр. години, възстановени въ права, работили 10—12 години и забравили за това си наказание, трѣбва да се сътятъ за него и то съ болка на душата, когато пожелаятъ да се явятъ на конкурсенъ изпитъ за градско мѣсто. Макаръ че конкурсната система се яви на практика въ доста неиздържана форма, то защо единъ учителъ, изпиталъ жестокоостъта на този пагубенъ членъ, и не е заелъ на време мѣсто въ града, да е загубилъ правото на градски учителъ, а може да бжде главенъ учителъ и директоръ въ село? Кжде е логиката?

Ами къде е сжщо логиката на члена отъ сжщата наредба-законъ, който не позволява на учителъ навършилъ 45 години да кандидатствува за градско мѣсто?

Значи, щомъ като единъ учителъ, уволняванъ по чл. 70, може да бжде добъръ работникъ въ село, защо да не бжде такъвъ и въ града? Ако се счита за вреденъ и опасенъ за града, то още по-опасенъ ще се яви за село, понеже тамъ обществениятъ контролъ е по-слабъ сравнително този въ града.

Освенъ това, днесъ има много градски учители, уволнявани по сжщия този членъ, които сж заели тѣзи мѣста преди влизането въ сила наредбата-законъ.

Значи, учители съ едни и сжщи наказания, дори уволнени съ една и сжща заповѣдъ, еднитъ могатъ да бждатъ въ града, а тѣзи които сж закъснѣли, не могатъ. Кжде е логиката?

Най-после, ако този членъ се прилагалъ като дисциплинарна санкция то трѣбва да има предѣла на години, защото наказателнитъ санкции не могатъ да бждатъ валидни за вѣчни времена.

Изтъквайки тѣзи факти, искамъ да подчертая тази несъобразностъ на закона-наредба, която трѣбва коренно да се корегира, щото за винаги да се ликвидира съ този остатъкъ на мрачното минало, защото вече е изгубилъ своето право на сжществуване.

К. Н. Петкановъ—писателъ.

Учителътъ и голѣмиятъ нашъ писателъ Йорданъ Йовковъ не е вече живъ.

Неканената гостенка посети Йорданъ Йовковъ въ разцвѣта на неговитъ години, и той си отиде!

Йовковъ знаеше, какво значи да бждешъ творецъ и затова положи своето творчество върху великита и всевѣчна любовъ. Той вѣрваше въ победата на доброто надъ злото и затова непрекъснато ровѣше въ душата на българина, за да открива малкитъ зрънца, които единички сж утвърждение на човѣка. Той дигна границата между плътта и духа и съ това здраво се свърза съ гения на българския народъ. Въ най-голѣмата нищета, въ простия и първиченъ българинъ той видѣ великата любовъ — видѣ саможертвата.

Въ тия си прозрения Йовковъ отиде до тамъ, че като истински творецъ, чрезъ магията на съвършеното си слово даде животъ на всѣко земно дихание. Той раздвижи земната твърдъ, свърза я съ ударитъ на българското сърдце, нанесе победа надъ смъртта, чрезъ доброволната и всеотдайна смъртъ на тия, които обичатъ, отрази въ очитъ на животнитъ мъдростта, смиренieto и любовта на човѣка, поръси нивитъ, цвѣтята и тревитъ на равнината и горитъ на Балкана съ росата на своя духъ и ги възкреси за вѣченъ животъ.

Какво е дѣлото на Йорданъ Йовковъ? Кжде, въ кои страници на неговото творчество се чувствуватъ желанието и усилията му да разсѣе скуката на охолнитѣ, да насърдчи и увлече въ злоба и вражда непокорнитѣ и онеправданитѣ? Той, който прекрасно знае, че всичко на този свѣтъ е словото, и, че неговата сила е по-страшна и отъ тая на динамита, го постави въ услуга на доброто, въ услуга на цѣлия народъ да мине напредъ и да остане въ вѣковетѣ. За него писателътъ е сждникъ надъ човѣка и то само за добро, и затова той не мари за скуката на охолнитѣ и не се увлича отъ всѣкидневието. Предъ него винаги стоятъ живи човѣци, и той вижда въ очитѣ имъ и душиитѣ имъ онова, което наистина би ги направило велики, безсмъртни.

Йовковъ не е носителъ на идеи. Той не се грижи да върви съ времето. Той е надъ тѣхъ, защото знае, че надъ всичко стои човѣкътъ на доброто, на подвига. Нищо не може да се направи, преди да се избистри въ душата на човѣка нравственото му чувство. Всичко се разкапва и разлага, когато отъ човѣшката трапеза отсѣжтствува доброто. И както самъ се е издигналъ, за да достигне високото стъпало на духа, тѣй и той чрезъ безпогрѣшното си око, чрезъ простата си и съвършена речъ издига героитѣ си, не за да ги отдѣли отъ цѣлото, а да ги слѣе съ него съ едничката целъ — да покаже величието на българина и да запечата неговия благъ и добродушенъ образъ въ сърдцата на всички, които ще дойдатъ следъ него.

Въ тѣзи си усилия Йовковъ наистина се е разплѣлъ като рѣка изъ нашата литература и е създадалъ живи, съвършени образи, които и днесъ и утре ще утвърждаватъ българина въ любовта му къмъ родната земя, къмъ семейството и къмъ подвига.

Но можемъ ли ние, неговитѣ съвременници, да почувствуваме, какви богатства има въ творенията му?

Ние сме всички покрити отъ неговото творчество, и както слънчевата свѣтлина не може да се улови въ мрежа, тѣй и творчеството на Йовкова не може да се обхване отъ ония, които сж вървѣли съ него и чийто очи сж ловили свѣтлината съ рибарска мрежа.

Книгата на земния му животъ се затвори, но затова пъкъ книгата на неговото творчество ще пребжде во вѣки вѣковъ. Този, който събуди за животъ всѣко земно дихание, е миналъ вече въ вѣчния животъ и никога българинътъ нѣма да почувствува, че учителътъ и голѣмиятъ писателъ Йорданъ Йовковъ е изчезналъ заедно съ тленното си тѣло.

П. Д. Тимиевски — пунктoвъ учитель

2. Фондъ „Постройка гимназии и други учебни институти“

Съгласно „Наредба-законъ за учредяване фондъ постройка гимназии срѣдни реални училища, погранични държавни училища и други подобни институти“ (Д. в. бр. 216 отъ 21. XII. 1934 г.) и правилника за прилагането на сжшия (Д. в. бр. 99 отъ 4. V. 1935 г.) отъ ученицитѣ при записване и завършване на учебнитѣ занятия се събиратъ суми въ марки, както следва: по 3 лв. фондова марка се облепва всѣко увѣрение за свършване на отдѣление (I, II и III).

По решение на учителския съветъ при първоначалното училище могатъ да бждатъ освободени отъ облепване съ 3 лв. фондова марка увѣренията само на нѣкои крайно бедни ученици. Върху тѣзи увѣрения се вписва текстъ: „Освободенъ отъ фондова марка 3 лв. съгласно протоколъ №... отъ 193... год. на учителския съветъ (длъжностъ, подписъ и печатъ)—чл. 3 т. 2 отъ „Наредба-законъ за учредяване фондъ постройка гимназии и др. учебни институти“.

По 2 лв. фондова марка се облепва всѣко отпущно увѣрение или свидетелство, увѣрение за пжтуване, легитимация, ученическа книжка и други книжа издадени отъ първоначалнитѣ училища (чл. 3 т. 2).

По 10 лв. фондова марка се облепва всѣко свидетелство отъ IV отдѣление за завършенъ курсъ на първоначалното училище (чл. 3 т. 6).

По 3 лв. фондова марка се облепва всѣко отпущно свидетелство или увѣрение, или увѣрение за пжтуване, легитимация, ученическа книжка, бележникъ и др. книжа, издадени отъ прогимназията.

По 5 лв. фондова марка се облепва именника на всѣки ученикъ при записването му въ прогимназия за всѣка учебна година. Ако известно учебно заведение, съгласно правилника не изисква именници отъ ученицитѣ, то облепва съ съответната фондова марка книжата, които замѣстватъ именниците. Именниците, както и книжата, които ги замѣстватъ се пазятъ отъ училището до провѣрвяването имъ отъ контроленъ органъ на Министерството на народното Просвѣщение — околийскитѣ инспектори (§ 29 и 30 отъ правилника).

По 20 лв. всѣко свидетелство при свършване курса на основното образование, т. е. за завършенъ трети прогимназиаленъ класъ. Сжшитѣ се облепватъ и съ 10 лв. гербъ (чл. 20 т. 17 отъ Наредба-за-онъ за гербовия налогъ).

Фондовитѣ марки се продаватъ отъ клоноветѣ на Б. Н. банка, като стойността се внася на Държавното съкровище, по § 71 на приходния бюджета на държавата за 1937 год.

Главнитѣ учители и директоритѣ на училищата, когато не разполагатъ съ достатъчно фондови марки, могатъ пред-

варително да събиратъ отъ ученицитѣ стойността на фондovitѣ марки, съ които следва да се облепатъ само увѣреніята и свидетелствата за завършено отдѣление-курсъ, именнитѣ на ученицитѣ, съ събранитѣ суми да купуватъ отъ банката фондови марки и следъ това да облепатъ съответнитѣ книжа и документи. Въ такъвъ случай само облепването на именнитѣ може да остане най-късно до 15 октомврий (§ 8 отъ правилника за прилагане „Наредба законъ за учредяване на фондъ постройка гимназии и др. учебни институти“). Следъ облепване документитѣ и книгата съ съответнитѣ фондови марки последнитѣ се унищожаватъ съ печата на училището (§ 12 отъ правилника). Именнитѣ следъ облепването имъ съ фондови марки, се подреждатъ, пришиватъ и пазятъ най-грижливо, като винаги бждатъ на разположение на контролнитѣ органи за провѣрка. За да бжде улеснена контролата по провѣрка на правилното събиране на приходитѣ, постъпващи отъ фондови марки, върху черновкитѣ на издаденитѣ отъ училището документи и книжа, да се вписва съ ржка или щемпль следната бележка: събрано за „Фондъ постройка гимназии и др. учебни институти“ (съкратено ф. п. г. и др.) 2 лв. (3, 5 и т. н.). Бележката трѣбва да носи подписа на длъжностното лице, което е събрало сумата и датата.

Именнитѣ на пострадалитѣ отъ войнитѣ се освобождаватъ отъ облепване съ марка за слетия съ държавния бюджетъ фондъ „Постройка гимназии и др. учебни институти“ (окр. № 10,963 отъ 28. VII. 1936 год. на Министерството на народното просвѣщение — бюджетно-контролното отдѣление).

Върху именнитѣ на пострадалитѣ отъ войната ще се поставя бележка отъ отчетника на учебното заведение, че се освобождаватъ отъ фондова марка, съгласно горното окръжно, като пострадали отъ войната (дата и подписъ). Всички други удостоверения, дипломи, легитимации и други книжа издадени на пострадалитѣ отъ войнитѣ да се облепватъ на общо основание съ марки фондъ „Постройка гимназии и други учебни институти“ понеже тия документи и книжа не се издаватъ за използване даденитѣ права, привилегии и улеснения на пострадалитѣ отъ войнитѣ съгласно чл. 60 отъ Наредба-законъ за подпомагане пострадалитѣ отъ войнитѣ. Ученическитѣ книжки или други книжа, които се издаватъ отъ прогимназиитѣ за повече отъ една година, следва да се облепватъ по съответния размѣръ (3 лв.) марка фондъ „Постройка гимназии и др. учебни институти“ за всѣка година по отдѣлно (окр. № 15,994 отъ 13. ноемврий 1936 год. на Министерството на народното просвѣщение).

V. КНИЖОВЕНЪ ПРЕГЛЕДЪ

Детска поезия и детски поети.

Свѣтътъ се движи предъ лазурния погледъ на детето като низъ отъ картини, една отъ друга по-пъстри и по-увлѣкателни. Малката душа никога се не насища да обзира, да открива, да разгадава. Въпроситѣ: защо, кое, какъ — постоянно ромонятъ, смущаватъ, досаждатъ. Ние имъ отговаряме или направо, или съ нѣкоя незадоволяваща измислица, или често си правимъ оглушки, стараемъ се „да измѣстимъ въпроса“. Така загадката си остава като огненъ знакъ въ развихреното въображение и почва да се разтапя въ множество своеобразни изводи. Обаче свѣтътъ е все още безкраенъ низъ отъ върхове и долини, задъ които не може лесно да се надникне. А тамъ, навѣрно, има красиви, примамаващи нѣща. Така въ малкитѣ души се разгаря стремежъ къмъ отвѣдното, незнатното, къмъ поезията.

Значи, за малкитѣ свѣтътъ е непознатъ. Целта на поезията е да имъ го открие. Явява се въпросъ: кой свѣтъ да имъ открие? Въображаемия или действителния? Отъ тука се двои и поезията: фантастика и реализъмъ, приказка и разказъ. Кое предпочита детето? Кое пъкъ е за предпочитане да му се дава?

Досега детската поезия е била въ най-голѣмо безредие. Произволъ и безотговорностъ сж се ширили навсѣкжде. Не остана областъ въ свѣта не обърната, не остана ни човѣшко, ни животинско, ни растително, ни минерално царства не пребродени и опоскани отъ прилежитѣ и трудолюбиви детски поети. Но изглежда, че тѣзи сюжетни рудници сж на изчерпване. Сега неморнитѣ копачи на детски „бисе-

ри“ почватъ да разравятъ купчинитѣ отново. Получава се нѣщо като „стара пѣсень на новъ гласъ“.

Че това е така, лесно можемъ да се убедимъ, ако преровимъ детскитѣ списания отъ нѣколко години назадъ. Ще ни поразитъ такова еднообразие и повторение на едни и сѣщи сюжети, като че всички годишнини сж издадени въ една година. Отъ първа до осма книжка обикновено мотивитѣ на стихове и разкази се редятъ така: училищния звѣнъ, прощаване съ лѣтото, жетвата, градинитѣ, плодетѣ, есенята, жълти листа, отлетѣли птички, гроздоберъ, врани, първи снѣгъ, врабчета, зима, нова година, коледа, сурваки, сѣчковци, мартеници, великденъ, червени яйца, георгиевденъ, агнета, царица - пролѣтъ, косове, лястовици, щъркове, цвѣта, потоци и накрай „Сбогомъ, училище!“ А покрай това се хилятъ герои отъ всички видове земни и небесни царства.

Други пъкъ „детски“ или по-право — вдетенени писатели, изчерпали вече своитѣ рудници, съ охота и стрѣвъ се нахвърлятъ върху народното творчество, изчопляватъ най-ценнитѣ му зърна, преразказватъ, драматизирватъ и когато се набере цѣло томче отъ такива „оригинални“ съчинения, даватъ ги на добри живописци да ги облѣкатъ въ хубава премѣна, подписватъ се за автори и ги пушатъ на предколедния детски пазаръ. Впрочемъ, тѣ не сж прости, вървятъ съ времето си, нагаждатъ се и награждаватъ се.

Напоследъкъ пъкъ като ги е обхванала една лудостъ та сж се емнали по невѣроятни и главоломни приключения, че като заскитали съ разни превозни и непревозни

срѣдства по гори, планини, моря, полюси, тропици, луни, звезди, та край нѣматъ. Получава се нѣщо като кинематографски трикове или романи въ картини съ гѣмжило отъ скитници, пакостници, бездѣлници. И всичко това се поднася за поука, назидание и подражание на малки-тъ жадуващи души.

Наистина ли децата виждатъ свѣта такъвъ, какъвто имъ го представятъ „тѣхнитѣ“ писатели? Дали наистина тѣхния духовенъ миръ гѣмжи само отъ животни и феи, а себеподобнитѣ имъ човѣшки сжщества са движатъ невиди около тѣхъ?

Преди години въ книгата си „Живо езикознание“, въ статията за детския театъръ, писахъ: ... „Пъкъ и децата не сж вече тѣй наивни, както си ги представятъ детскитѣ поети, та постоянно да ги залѣгваме съ приказки и стихове за разни кученца, котенца, петлета, козлета, свинчоци, мечки, вълци, лисици и пр. Днешното дете е много по-умно, по-проницателно и се стреми, всичко да знае, на всичко да намира началото и края. Него не задоволяватъ вече плитко-скроенитѣ „бабини“ приказки, въ които има много измишления и малко жизненѣ правда ...

Следователно, на детето трѣбва да се открива действителния свѣтъ чрезъ художествено-реалистична поезия. Само тя е пълна съ сочинитѣ медени пити на живота, само тя чрезъ живитѣ си образи говори направо на малкиѣ сърдца и ги привиква къмъ дейно и смислено проникване въ сжщината на нѣщата. Не може да се каже, че детето предпочита фантастиката, приказката, невѣроятното, невъзможното, защото цѣлата тази предпоставка е плодъ на внушение отъ страна на писатели, ученикари и учители. Престанемъ ли да разказваме на детето „бабини“ приказки,

а го закѣрмимъ съ здравето изкуство на положителния животъ, въ неговата душа постепенно ще се изработва единъ ясенъ мирогледъ къмъ действителнитѣ явления въ свѣта. То не ще очаква вече, феи и магьосници да му откриватъ съ вълшебни думи скритото богатство, а съ упование въ собственитѣ си сили ще копае и самъ ще ги открива. Тогава и по-малко разочарования ще тежатъ върху крилетѣ на младежкия духъ.

Така ще се яви истинската детска поезия, която ще стане желана и търсена. Всичко друго ще бжде ненуждно и дори вредно съчинителство. А истински детски поети ще имаме, когато се явятъ творци по призвание, съ чисти детски души, сродили се съ жаднитѣ души на децата, прозрѣли свѣта съ непосредствено откровение, въплѣтили го въ действителни художествени образи ...

Недѣлчо Беневъ
директоръ прогимназия — Габрово

Психология на вниманието отъ проф. д-ръ *Ернстъ Дюръ*. превелъ и издалъ д-ръ Мл. Николовъ при ц. 50; доставя се срещу 20 (+ 2) лв. отъ сжщия, ул. Кара-Агачъ 8.

Това е монография върху най-важната способностъ на душата — *вниманието*, а съ туй и централна проблема на психологията и педагогията. Нали безъ концентрирано внимание не е възможно ясно и живо възприятие и представа, мислене и сжждение, паметъ и възпроизвеждане, преподаване и успѣхъ, изобщо съзнателенъ животъ. Първостепенниятъ педагогъ Мойманъ писа, че не познава по-добра студия на вниманието отъ тази на проф. Дюръ. Той всестранно изследва: 1) Сжщината на вниманието, 2) предмета на вниманието, 3) условията на вниманието, 4) действията на вниманието, 5) теорията на вни-

манието и б) разновидности на вниманието.

Книгата е отлично помагало за познаването, буденето, възпитаването и използването на вниманието при образованието.

Тя може да послужи за изпити и реферати в конференции и събрания. Тя трябва да се намира в учителските и читалищни библиотеки.

Надлежно е одобрена и препоръчана.

Д. Правдолюбов

Практиката ни по природознание в трето отделение, ръководство за първоначални учители, наредено по програмата за 1936 г. Цена 30 лв. стр. 196, отъ Генъ Дочевъ и Иванъ Великовъ.

Въ началото на тази учебна година излъзе отъ печатъ това ръководство за методично обучение по естествознание, което си поставя за задача да направи отклонение отъ чисто научното биологично преподаване, като се преминува къмъ психологично и родно-стопанско разглеждане на тваритъ въ родната природа, при което се спазватъ и началнитъ биологични изисквания. Това отклонение, споредъ авторитъ, се съзира и въ програматъ за народнитъ основни училища отъ 1936 год.

Ръководството съдържа 21 страници теоретична и 175 страници практическа частъ. Въ последната сж развити всички лекции по естествознание въ трето отделение. Тази голъма практическа частъ не е дадена за да служи за шаблонъ, а за да подсказже похвати, сръдства и начини за разглеждане природнитъ твари при обучението.

Напоследък въ нашия педагогически печатъ си пробиватъ едно схващане, което напълно отрича показнитъ уроци, понеже се смѣта, че това сж „теркъове“ които се използватъ най-шаблонно и съ това се опорочава обучението. Смѣта се,

че учителътъ самъ ще намѣри подходящи похвати и начини на обучение, стига да има богата педагогическа култура.

Съображенията на привърженицитъ му сж тия, че понѣкога отъ нѣкои учители се четатъ само практическитъ лекции на тия ръководства, безъ дори да се разрѣзва теоритическата частъ, като показнитъ лекции се използватъ за шаблони при обучението по предмета; ръководства съ такива лекции правятъ лоша услуга на учителя и на обучението. Изпуска се изпредвидъ, обаче, че педагогическата култура на единъ добре подготвенъ учител не ще позволи да се издребнѣе до такава степенъ, че да се шаблотизира обучението съ даденитъ въ ръководството практически лекции.

Ние намираме, че да се отречатъ напълно практическитъ уроци е една крайностъ, каквато крайностъ е и да се даватъ всичкитъ уроци, подробно разработени. Не може да се отрече, че единъ учител може да е богатъ съ методически познания и пакъ да е неспособенъ да развие единъ урокъ така, че да постигне максимумъ резултати при най-малкъ разходъ на сили и време отстрана на учителъ и ученици. Неможе да се отрече още, че има „майстори-практици“, които, покрай солидната си педагогическа подготовка, иматъ и природния даръ да намиратъ съ необикновена находчивостъ методически похвати, каквито единъ обикновенъ учител не би могълъ да намѣри. Тия „родени учители“ ще покажатъ чрезъ практическитъ си уроци своитъ постижения, за да се използватъ отъ всички учители. Освенъ това, дългогодишната учителска и инспекторска практика на много автори на ръководства, представлява богато съдържание

отъ похвати и сръдства за правилно обучение.

Разбира се, не трѣбва да се изпада въ крайностъ — да се даватъ всички уроци разработени, макаръ че опредѣленъ цикълъ отъ тѣхъ не разработватъ на единъ и същъ начинъ. Нужно е да се дадатъ само най-типичнитѣ уроци, които изискватъ по-специална разработка. Другото може да отклони нѣкои учители отъ правия пътъ.

Показнитѣ уроци, които ни даватъ авторитѣ на това ръководство, познати педагогически писатели, сж голѣма ценностъ. Тукъ всѣки учителъ може да намѣри най-сполучливата практика за обучението по естествознание и да я използва целесъобразно, за да подобри работата си.

Въ първата точка отъ теоретичната частъ на ръководството авторитѣ разглеждатъ цената на обучението по природознание въ първоначалното училище, като подчертаватъ, че изясняването целта на всѣка работа допринася и за успѣшното ѝ постигане. Затова тѣ разглеждатъ целта на обучението по природознание по дветѣ програми: старата и новата, като правятъ единъ сравнителенъ анализъ на посоченото тамъ. Изтъкватъ, че новата програма изяснява по-подробно нѣкои изисквания, насочени въ старата програма, и че първата поставя едно ново изискване — да се разумѣе закономерността въ окръжаващата природа, което е въ съгласие, както съ естествознанието като наука, така също и съ новитѣ постижения въ психологията и педагогиката. Изискването на старата програма — *„да запознае ученицитѣ съ най-елементарнитѣ начини, по които природата се използва въ народното стопанство“* — е добило една по-ясна форма въ новата програма съ следния изразъ: *„да деде на ученицитѣ начални познания за отглеждането и използването на природнитѣ обекти въ родното стопанство“*.

Въ втората точка, по избора и наредбата на учебния материалъ развиватъ следнитѣ по-важни мисли, а новата програма има едно преимущество, че дава възможностъ на учителя да избира и подрежда учебното градиво; б) програмоставителътъ се е съобразилъ съ развитието на десетгодишнитѣ ученици и е посочилъ да се разглеждатъ обекти изъ родната природа, като се изтъква тѣхното стопанско значение; в) посочениятъ въ програмата учебенъ материалъ не е задължителенъ, но избраниятъ и нареденъ отъ учителския съветъ учебенъ материалъ, одобренъ отъ окол. училищенъ инспекторъ, става напълно задължителенъ, за учителя и г) да се изучава само това, което може непосредно да се наблюдава и което има по-голѣмо стопанско значение.

Въ третата точка „учебенъ ходъ и учебна работа „се даватъ упътвания за методическо постъпване, като се подлага на критика досегашниятъ постъпкъ и криворазбраното биологично разглеждане на тваритѣ.

Изтъква се, че обучението по природознание въ трето и четвърто отдѣление не трѣбва да бѣде научно-биологично, защото десетъ-единадесетъ годишнитѣ деца не сж дорасли дотамъ, че да могатъ да си изяснятъ тия взаимоотношения. Тѣ трѣбва да изучаватъ тваритѣ въ връзка съ стопанския животъ въ родното имъ мѣсто. *Учебниятъ ходъ трѣбва да бѣде учебно-изследователски*. Изтъква се още, че е необходимо да се използватъ учебнитѣ работи: природонаблюдението, духовна преработка на наблюдаваното и приложение на знанието.

Това ръководство е добъръ приносъ на методиката по естествознание и може да служи за ценно помагало на първоначалния учител. Ние го препоръчваме.

Аспарухъ Крайчевъ,
училищенъ инспекторъ.

ИВАНЪ РАДОСЛАВОВЪ

БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

— РАЗВОЙ, ХАРАКТЕРИСТИКИ, ПРЕДСТАВИТЕЛИ —

(Одобрена отъ М. Н. П. съ № 111/935 г.)

ИЗДАНИЕ НА СТОЛИЧНОТО КНИГОИЗДАТЕЛСТВО СТ. АТАНАСОВЪ

Тази книга е първата у насъ, която хвърля свѣтлина върху сжщността и развитието на нашето литературно и художествено творчество.

Поради това тя става необходима:

За всички, които търсятъ материалъ и теми по нашата литература;
За всички, които изучаватъ самостоятелно нашегo културно и духовно развитие;

За всички, които искатъ да си уяснятъ трънливитѣ въпроси на нашето литературно-художествено творчество и неговитѣ именити представители;

За всички, които искатъ да иматъ прегледна и ясна картина за българската литература.

Цѣли тридесетъ години Ив. Радославовъ е живѣлъ съ духовния подемъ на своя народъ и подъ тогата на строгъ, но справедливъ сждия е улавялъ онова, което белязанитѣ отъ сждбата вождове и сърдцеведци сж дали, като откликъ на народния духъ, възжеления и преживявания.

Затова Българска литература на Ив. Радославовъ се явява въ нашата книжнина като узрѣлъ и соченъ плодъ. Тя се различава твърде много отъ всички други книги подъ това заглавие. Досаднитѣ подробности за биографични данни, излишни факти, безцелни цитати и дълги анализи на отдѣлни произведения сж избѣгнати. Въ нея има само живо основно изследване на българското литературно развитие, което се чете удивително леко и увлѣкателно, като романъ.

Българска литература обема 230 страници, голѣма осмина, на лук-созна хартия.

ЦЕНА 120 ЛЕВА.

Искате ли да пишете правилно?

Искате ли да говорите точно на родния си езикъ?

Искате ли да знаете, съ какви родни думи може да замѣните
непотрѣбнитѣ чуждици?

НАБАВЕТЕ СИ

НОВИЯ ПРАВОПИСЕНЪ РЕЧНИКЪ

НА БЪЛГАРСКИЯ КНИЖОВЕНЪ ЕЗИКЪ ЗА ПРАВИЛНО
ПИСАНЕ И ГОВОРЕНЕ
на книгоиздателство СТ. АТАНАСОВЪ

Въ него ще намѣрите:

Точния правописъ на всички български думи.

Точния изговоръ (съ поставени ударения) на думитѣ.

Непотрѣбни чуждици въ нашия езикъ, замѣнени съ хубави български думи.
Всѣки интелигентъ трѣбва да има подъ ржка този речникъ, защото отъ него ще научи много и ще си служи съ него всѣки мигъ.

Цена 15 лева (за абонатитѣ на „Педагогична практика“ — 10 лв.)

50 " Нисен на зоруге
60 " Великият сорог
До Госп.

№ _____

Директор на Гимназията в София

Гр. (село) Ричи
Пресловска

околия

ФРИДРИХЪ НИЦШЕ

ТЪЙ КАЗА ЗАРАТУСТРА

— КНИГА ЗА ВСИ И НИКОГО —

преведе отъ първообраза Николай Райновъ

Безъ съмнение, „Тъй каза Заратустра“ е най-големата книга отъ, края на миналия вѣкъ. Това се вижда отъ голѣмото влияние, що е упражнила върху умоветъ, сърдцата и нравитъ на най-издигнатитъ хора, па и отъ това, че тя е най-много четена, учена, превеждана и издавана. Тази книга стои наредъ съ малкото книги, които — може да се каже — сж завоювали свѣта.

Тайната на нейния успѣхъ се крие въ новия погледъ на Ницше върху всички най-основни въпроси на личния и общественъ животъ. Цѣлото творчество на редица писатели лежи върху онова искане на новия човѣкъ, което кипи, изразено въ речитъ на Заратустра. Най-хубавитъ книги на любими съвременни поети се дължатъ на вдъхновение, дошло отъ Ницше. Смѣлото дирене на новъ и последенъ идеалъ, който не биха смогнали да смѣнятъ вече вѣковетъ — вѣчниятъ идеалъ, свѣрхчовѣкътъ — накара Ницше да преоцени всички досегашни стойности. Той огледа всички главни въпроси, тревожили духа, и имъ даде смѣло разрешение. Той опжти човѣка къмъ вѣчността — „едничката жена, отъ която заслужава да имашъ дете — брачниятъ пръстенъ на пръстенитъ, пръстена на възврата“.

Вѣчните въпроси намѣриха своя сетенъ отговоръ въ дръзкитъ слова на Заратустра.

Преводътъ се отличава съ чистота на българския езикъ и съ точно предаване смисъла на Ницшевата речъ. Изданието е гиздаво, спретнато и нарочно.

Книгата струва 60 лева.

Издадена е отъ столичното книгоиздателство Ст. Атанасовъ.

Кн. VII ще бжде посветена на българската учителка. Всички статии и лекции въ книжката ще бждатъ писани отъ учителки.

ИЗЛЪЗОХА ОТЪ ПЕЧАТЪ:

1. Отъ нашия сътрудникъ П. Занмовъ, учителъ по педагогика — **Методика на обученнето въ прогимназията**. Разглеждани сж подробно всички учебни предмети въ прогимназията въз основа на детската активностъ и самодейностъ; 584 стр.; цена 150 лв.

2. Отъ нашия сътрудникъ Николай Вълевъ — **Далечини, художествени разкази изъ живота на нашитъ хайдути**; 96 стр.; цена 30 лв.

На абонатитъ 20% отстъпъ. Набавятъ се отъ редакцията.

Печатница С. М. Стайковъ — София